MOLLA NASREDDİN DERGİSİ'NDE SÖZ VARLIĞI İNCELEMESİ (1909)

2020

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YENİ TÜRK DİLİ BİLİM DALI

Banu DEMİREL

Doç. Dr. Türkan GÖZÜTOK

MOLLA NASREDDİN DERGİSİ'NDE SÖZ VARLIĞI İNCELEMESİ (1909)

Banu DEMİREL

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Temmuz 2020

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI

Banu DEMİREL'e ait "Molla Nasreddin Dergisi'nde Söz Varlığının İncelenmesi (1909)." başlıklı bu tez çalışması, Tez Kurulumuz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi programı olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Türkan GÖZÜTOK ....

Tez Danışmanı, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

<u>Akademik Unvanı, Adı SOYADI</u>		**<u>İmzası</u>**
Başkan	: Doç. Dr. Enver KAPAĞAN	....
Üye	: Doç. Dr. Türkan GÖZÜTOK	....
Üye	: Doç. Dr. Akartürk KARAHAN	....

20 / 07 / 2020

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ ....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans/Doktora tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Banu DEMİREL

İmza :

ÖNSÖZ

Dil, insanın evrende gördüğü varlıkları, kavramları, duyduklarını ve hissettiklerini ifade etmeye yarayan, kendi içerisinde kuralları olan, seslerden kurulu bir sistemdir. Aynı zamanda dil, yaşayan ve gelişen bir varlıktır. Zaman içerisinde başka dilleri etkiler ve o dillerden etkilenir. Bu etki sürecinde ihtiyaca göre ya kendi içinde yeni kelimeler üretir ya da yabancı dillerden yeni kelimeler edinir. Kimi zaman da kullanılmayan kelimeleri zaman içerisinde düşürür. Böylelikle dil, tarih boyunca durmadan kendini yeniler, zenginleştirir ve her döneme uyum sağlar.

Söz varlığı ise dilin sahip olduğu ifade gücünü, kavram zenginliğini, kültürel birikimini ve dünya görüşünü ifade eden kelimeleri barındıran büyük bir ambardır. Bu ambar, ne kadar dolu ve zengin olursa gelecek kuşaklara aktarılan ve yaşayan kültürel öğeler de o kadar kalıcı ve etkili olur. Bir dile ait söz varlığını ortaya koymak için yazılı ürünleri incelemek ve detaylı çalışmalar yapmak gerekir. Bu çalışmalar, dilin zaman içerisinde geçirdiği merhaleleri, ait olduğu toplum ile olan ilişkisini ve sahip olduğu ifade gücünü ortaya koymak açısından önemlidir.

Bu çalışmada Azerbaycan edebiyatının ve basın tarihinin ilk mizah dergisi olan ve bir döneme damgasını vuran *Molla Nasreddin* dergisinin söz varlığı incelenmiştir. Azerbaycan sahasında büyük ilgi gören dergi, o dönemde ve sonrasında bir ekol olmuştur. Molla Nasreddin dergisi üzerine daha önce içerdiği konular ve basın hayatındaki yeri üzerine çalışmalar yapılmış fakat söz varlığı üzerine herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu tez çalışması böyle bir eksikliği gidermek amacıyla yapılmıştır. 1906-1931 yılları arasında yayımlanan *Molla Nasreddin* dergisi, 340'ı Tiflis'te, 8'i Tebriz'de ve 400'ü Bakü'de olmak üzere toplamda 748 sayıya ulaşmıştır. Dergi, Çarlık Rusya'sı ve sonrasında bölgede yaşayan Müslüman Türklerin sosyal ve siyasi sıkıntılarını mizahi ve sivri bir dille ele almıştır. Amacımız, bir devrin güncel konularını, sorunlarını, edebi ve siyasi çehresini ele alan derginin dil hazinesine inmek, söz varlığını incelemek ve Azerbaycan Türkçenin zenginliğini bir kez daha ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda derginin 1909 yılına ait 24 sayının tamamı, söz varlığı açısından incelenmiş ve kelime grupları tespit edilmiştir. Çalışmamız bu 24 sayı ile sınırlıdır.

Dört bölümden oluşan bu çalışmanın "*Birinci Bölüm"*ü söz varlığı ve kelime grupları hakkında genel bilgi içermektedir. Aynı zamanda kelime gruplarına *Molla Nasreddin*'den alınan örnekler verilmiştir.

"*İkinci Bölüm*"de kavram alanları bakımından kelime tasnifi yapılmıştır. Tasnifler alfabetik olarak sıralanmış, Türkiye Türkçesi ile ortak olmayan kelimeler belirlenerek parantez içinde Türkiye Türkçesi'nde olan karşılıkları verilmiştir. Elde edilen kelimelerin sayısı ve yüzdelik oranları grafiklerle gösterilmiştir. Ayrıca bu bölümde en sık geçen yüz isim ve fiil yer almaktadır.

Çalışmamızın "*Üçüncü Bölüm"*ü dergide bulunan yabancı söz varlığını kapsamaktadır. Yabancı dillere ait alıntı kelimeler, başlıklar altında (Arapça, Farsça, Rusça vb.) toplanmış ve sayıları ile yüzdelik oranları bir grafikle gösterilmiştir.

Tezin "*Dördüncü Bölüm*"ünde ise 24 sayının tamamı taranarak elde edilen kelime grupları tasnif edilmiştir. Kelime gruplarının tasnifinde Leyla Karahan'ın *Türkçede Söz Dizimi* adlı eserindeki tasnif sistemi kullanılmıştır. Sıfat-fiil, isim-fiil, zarf-fiil ve kısaltma grubu hariç diğer kelime grupları incelenmiştir. Çalışmada incelenen kelime grupları şunlardır: İsim tamlaması, sıfat tamlaması tekrar grubu, edat grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim grubu, ünlem grubu, sayı grubu ve birleşik fiil grubu. Yine bu bölümün sonunda da kelime gruplarının sayısı ve yüzdelik oranı grafik üzerinde gösterilmiştir.

"*Sonuç*" bölümünde *Molla Nasreddin* dergisinin söz varlığı üzerine yapmış olduğumuz bu çalışmamız ile ilgili genel bir değerlendirme yapılmış, elde edilen sonuçlar ve yapılan tespitler sunulmuştur.

Tezimizin "Kaynakça" kısmında araştırma ve değerlendirme esnasında faydalandığımız Azerbaycan Türkçesi ve Türkiye Türkçesi kaynakları alfabetik olarak yer almaktadır.

"*Ekler"* bölümünde bir hiciv ve mizah dergisi olan Molla Nasreddin'den seçtiğimiz karikatürler ve resimler yer almaktadır. Karikatür ve resimler dönemin siyasilerini, din adamlarını, yanlış gelenek ve görenekleri ifade etmektedir.

Bu çalışmanın her aşamasında derin bilgilerinden faydalandığım hem lisans hem de yüksek lisans hocam ve danışmanım sayın Doç. Dr. Türkan GÖZÜTOK'a, kaynak temin etmede ve önerileri ile bana destek olan sayın hocam Doç. Dr. Ali ASKER'e; ayrıca hayatın her alanında yanımda yürüyen ve bana her konuda destek olan kıymetli eşim Doç. Dr. Hüseyin DEMİREL'e, bu süreçte sabırlarından ve desteklerinden dolayı çocuklarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZ

Söz varlığı, bir dilin anlatım gücünü, kavram zenginliğini, kültürünü ve düşünce yapısını barındıran önemli bir unsurdur. Söz varlığı çalışmaları ise bir dilin söz varlığında bulunun tüm bu hazineleri ortaya koyan bilimsel faaliyetlerdir. Buradan yola çıkarak, bu çalışma ile Azerbaycan edebiyatının ve basın hayatının önemli köşe taşlarından birisi olan *Molla Nasreddin* dergisi, söz varlığı açısından incelenerek Azerbaycan Türkçesinin o dönemdeki söz varlığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Mola Nasreddin dergisinin ilk sayısı, 7 Nisan 1906'da Tiflis'te çıkmıştır. 1931 yılına kadar yayın hayatına devam etmiştir. Dergi, siyasi ve sosyal sorunları mizahi bir dille eleştirmiş, halkın gelişmesine engel olan tüm olumsuzluklara karşı mücadele vermiştir. Azerbaycan edebiyatında önemli bir ekol olan dergi, Türkçenin hor görüldüğü bir dönemde Azerbaycan Türkçesinin gelişiminde ve korunmasında önemli bir rol oynamıştır.

Çalışmamızda derginin 1909 yılına ait 24 sayısı söz varlığı açısından incelenmiş, bu bağlamda Azerbaycan Türkçesinin önemine vurgu yapılmıştır.

Dört bölümden oluşan bu çalışmanın "*Birinci Bölümü*" söz varlığı ve kelime grupları hakkında genel bilgi içermektedir.

"*İkinci Bölüm*'de" kavram alanları bakımından kelime tasnifi yapılmıştır. Tasnifler alfabetik olarak sıralanmış, Türkiye Türkçesi ile ortak olmayan kelimeler belirlenerek parantez içinde karşılıkları verilmiştir. Elde edilen kelimelerin sayısı ve yüzdelik oranları grafiklerle gösterilmiştir. Ayrıca bu bölümde en sık geçen yüz isim ve fiil yer almaktadır.

Çalışmamızın "*Üçüncü Bölümü*" dergide bulunan yabancı söz varlığını kapsamaktadır. Yabancı dillere ait alıntı kelimeler, başlıklar altında (Arapça, Farsça, Rusça vb.) toplanmış ve sayıları ile yüzdelik oranları bir grafikle gösterilmiştir.

Tezin "*Dördüncü Bölümü*"nde ise 24 sayının tamamı taranarak elde edilen kelime grupları tasnif edilmiştir. Kelime gruplarının tasnifinde Leyla Karahan'ın *Türkçede Söz Dizimi* adlı eserindeki tasnif sistemi kullanılmıştır. Sıfat-fiil, isim-fiil,

zarf-fiil ve kısaltma grubu hariç diğer kelime grupları incelenmiştir. Çalışmada incelenen kelime grupları şunlardır: İsim tamlaması, sıfat tamlaması tekrar grubu, edat grubu, bağlama grubu, unvan grubu, birleşik isim grubu, ünlem grubu, sayı grubu ve birleşik fiil grubu. Yine bu bölümün sonunda da kelime gruplarının sayısı ve yüzdelik oranı grafik üzerinde gösterilmiştir.

"*Sonuç*" bölümünde ise çalışmamızla ilgili genel değerlendirme yapılmış, elde edilen sonuçlar ve yapılan tespitler sunulmuştur.

"*Ekler Bölümü*'nde bir hiciv ve mizah dergisi olan Molla Nasreddin'den seçtiğimiz karikatürler ve resimler yer almaktadır.

Bu çalışmanın söz varlığı alanında yapılacak başka araştırmalara kaynaklık edeceği düşüncesindeyiz.

Anahtar Kelimeler: Molla Nasreddin dergisi, söz varlığı, dil, Azerbaycan basını, Azerbaycan Türkçesi.

ABSTRACT

Vocabulary is an important element that includes the expression power of a language, richness of concept, culture and mindset. Vocabulary studies are scientific activities that reveal all these treasures in the presence of a language. Based on this, Molla Nasreddin magazine, which is one of the cornerstones of Azerbaijani literature and press life with this study, was examined in terms of vocabulary and the vocabulary of Azerbaijan Turkish in that period was determined.

Molla Nasreddin is one of the important cornerstones of the Azerbaijani literature and press life. The magazine, which constitutes a solo school itself, played an important role in the development and protection of Azerbaijani Turkish at a time when Turkish was seen as a naive language.

In our study, all 24 issues of MN magazine dating back to 1909 were examined in terms of vocabulary. The first chapter of this four-chapter study contains information and classifications about vocabulary and word groups.

In the second chapter, the vocabulary classification has been made in terms of concept areas. The result of the classifications, the number of words and percentage ratios are shown with charts. In addition, the most frequently mentioned one hundred nouns and verbs are also included in this chapter.

The third chapter covers the presence of foreign words in the magazine. Quoting words from foreign languages are collected under headings (Arabic, Persian, Russian, etc.), and their numbers and percentage ratios are shown in a graph.

In the fourth chapter of the research, all 24 issues of the magazine were scanned, and the word groups obtained were classified accordingly. For the classification of the word groups, Leyla Karahan’s work titled “Syntax in Turkish” was used as a reference. All word groups have been examined with the exceptions of verbal adjective, verbal noun and verbal adverb. The word groups examined in the research are as follows: noun clause, repeating group of adjective clauses, preposition group, binding group, title group, compound noun group, exclamation group, number

group and compound verb group. At the end of this chapter, the number and percentage of word groups are also shown on the graph.

In the “Conclusion” section, a general evaluation about this study we conducted on the vocabulary of Molla Nasreddin magazine has been made, the results obtained and the findings have been presented.

“In the Attachments Section, there are cartoons and pictures we chose from Molla Nasreddin, a satire and humor magazine.

We think that this study will be a source for other researches in the field of vocabulary.

Keywords: Molla Nasreddin magazine, vocabulary, language, Azerbaijani press, Azerbaijani Turkish

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Molla Nasreddin Dergisi'nde Söz Varlığı İncelemesi (1909).
Tezin Yazarı	Banu DEMİREL
Tezin Danışmanı	Doç. Dr. Türkan GÖZÜTOK
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	Haziran 2020
Tezin Alanı	Yeni Türk Dili
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	259
Anahtar Kelimeler	Molla Nasreddin, söz varlığı, dil, Azerbaycan basını, Azerbaycan Türkçesi

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Examination of the Vocabulary in the Molla Nasreddin Magazine (1909).
Author of the Thesis	Banu DEMİREL
Advisor of the Thesis	Assoc. Prof. Dr. Türkan GÖZÜTOK
Status of the Thesis	Master
Date of the Thesis	June 2020
Field of the Thesis	New Turkish Language
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	259
Keywords	Molla Nasreddin magazine, vocabulary, language, Azerbaijani press, Azerbaijani Turkish

TRANSKRİPSİYON

Azerbaycan Türkçesi	Türkiye Türkçesi
A a	A a
B b	B b
C c	C c
D d	D d
E e	E e
Ə ə	E e
F f	F f
G g	G g
Ğ ğ	Ğ ğ
H h	H h
X x	H h
I ı	I ı
İ i	İ i
J j	J j
K k	K k
Q q	G g
L l	L l
M m	M m
N n	N n
O o	O o
Ö ö	Ö ö
P p	P p
R r	R r
S s	S s
Ş ş	Ş ş
T t	T t
U u	U u
Ü ü	Ü ü
V v	V v
Y y	Y y
Z z	Z z

KISALTMALAR

Ar. : Arapça

Far. : Farsça

Fr. : Fransızca

MN. : Molla Nasreddin

S. : Sayı

s. : Sayfa

vb. : ve benzeri

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu araştırmanın konusu, 1906-1931 yılları arasında yayınlanan ve Azerbaycan süreli yayınlarından olan Molla Nasreddin dergisinin söz varlığı açısından incelemesidir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Çalışmanın amacı, 20. yüzyılın başında Tiflis'te yayın hayatına başlayan, sonrasında Tebriz ve Bakü'de yayın hayatına devam eden tüm baskı ve zorluklara rağmen Azerbaycan Türkçesi ile yayınlanan Molla Nasreddin dergisinin söz varlığını incelemek ve Türkçenin zenginliğini ortaya koymaktır. Döneminde ve sonrasında bir ekol/okul olan Molla Nasreddin, okuma yazma oranının çok düşük olduğu bir ortamda, halkı eğitmek ve millî birlik ve beraberliği uyandırmak için konuşma diline yakın bir dil kullanmıştır. Azerbaycan Türkçesine çok önem veren dergi, dönemin söz varlığını ortaya koyması açısından önemlidir. Molla Nasreddin dergisinin söz varlığı üzerine yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışmanın ana amacı bu boşluğu doldurmak ve derginin kelime ve kelime gruplarının zenginliğini ortaya koymaktır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmamızda öncelikle Molla Nasreddin dergisi üzerine yapılan çalışmalar araştırılmıştır. Elde edilen kaynaklar sonucunda çalışmamızda Azerbaycan Respublikası Elmlər Akademiyası Nizami Adına Ədəbiyyat İnstitutu tarafından derginin tüm sayılarını kapsayan bir transkript çalışması temel alınmıştır. On cilt olarak hazırlanması planlanan çalışmanın ilk iki cildi Azerbaycan Devlet Neşriyatı tarafından (2002) Bakü'de yayımlanmıştır. Daha sonra çalışma, Çinar/Çap Neşriyat tarafından (2005-2010) sekizinci cilde kadar devam edebilmiştir. Tezimizde, adı geçen çalışmanın ikinci ve üçüncü cildinde yer alan Molla Nasreddin dergisinin 1909 yılına ait 24 sayısı incelenmiştir. Bunun yanı sıra dergi üzerine yapılmış erişilebilir tüm çalışmalar toplanmıştır. Daha sonra söz varlığı, kelime grupları tahlil ve sınıflandırılmasına yönelik çok sayıda farklı görüş ve yöntem incelenmiştir. Tarama yöntemi ile derginin tüm sayıları taranmış ve kavram alanları ile kelime grupları sınıflandırılmıştır. Kelime grupları içinde yer alan Arapça ve Farsça İsim Tamlamaları

ile Arapça ve Farsça Sıfat Tamlamaları transkript edilmiş kaynaktan aynen alındığı gibi korunmuştur. Arapça tamlamalarda tamlamayı oluşturan unsurların arasında yer alan "harf-i tarif" tamlanana bitişik yazılmıştır (dar'ül-müəllim/darül-müəllim). Farsça tamlamalarda da tamlamayı oluşturan unsurlar arasında yer alan "izafiyet kesresi" denilen morfolojik unsur tamlanana bitişik yazılmıştır (dud-i ah/ dudi-ah). Kelime gruplarının sınıflandırılmasında Leyla Karahan, Muharrem Ergin ve Tahsin Banguoğlu ve Mustafa Özkan'ın tasniflerin incelenmiştir. Çalışmamızda Leyla Karahan'ın *Türkçede Söz Dizimi* adlı eserindeki kelime grubu tasnifi temel alınmıştır. Bunun yanı sıra Doğan Aksan'ın *Türkçenin Söz Varlığı, Türkçenin Gücü, Her Yönüyle Dil,* Muharrem Ergin'in *Türk Dil Bilgisi*, Tahsin Banguoğlu'nun *Türkçenin Grameri* adlı eserinden yararlanılmıştır. Bu eserlerin yanı sıra makaleler, doktora ve yüksek lisans tezleri incelenmiş ve Azerbaycan Türkçesine ait sözlükler taranmıştır. Tez dört bölümden oluşmaktadır.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

Bu tez çalışmasında Azerbaycan basın tarihinde önemli bir yere sahip olan Molla Nasreddin dergisi, söz varlığı açısından incelenmiştir. Çalışmamız, derginin 1909 yılına ait 24 sayıyı kapsamaktadır. Bu nedenle çalışma derginin 24 sayısı ile sınırlıdır. Çalışma, Molla Nasreddin dergisinin söz varlığı ve kelime gruplarını kapsamaktadır.

GİRİŞ

Dilin en temel işlevi varlıkları tanımlayarak, adlandırarak ve duyguları ifade ederek insanlar arasında iletişimi sağlamaktır. Dil olmadan bu süreç gerçekleştirilemez ve karşılıklı bir etkileşim süreci olan iletişim sağlanamaz. İletişimi gerçekleştiren iletiler ise insanın düşünceleridir ve seslerle ifade edilir. Saussere'e göre anlam (düşünce) ve ses bölünemez, ayrılamaz iki unsurdur. Bu iki unsurun birleşmesiyle gösterge/sözcük meydana gelir (Kerimoğlu, 2017). "İster genel dildeki kullanılışıyla sözcük, isterse dilbilimindeki karşılığıyla gösterge diye adlandıralım dilin bu unsuru evrendeki nesneleri, düşünce, duygu, olgu ve durumları simgelerle dile, söze dönüştüren bir şifreleme bir kodlama işleminin parçalarıdır" (Aksan, 2009). Sözcükler varlıkları, durumları, olayları karşılayan birer göstergedir ve dil bir gösterge sistemidir. Dilin bir başka işlevi ise sosyal bir kurum olarak ait olduğu milletin kültürel mirasını ve düşüncesini geçmişten geleceğe taşıyan en etkili araçlardan birisi olmasıdır. Dilin sahip olduğu söz varlığı, ne kadar zengin olursa kuşaktan kuşağa aktarılan ve yaşayan kültürel öğeler de o kadar kalıcı ve etkili olur. Başka bir deyişle söz varlığındaki kelimeler, bir anlam ifade etmekten ziyade ait oldukları toplumun kültürel zenginliklerini geçmişten geleceğe yansıtan bir ayna görevi görür.

Bu çalışmada Azerbaycan basın tarihinin ilk mizah dergisi olan *Molla Nasreddin*'in 1909 yılına ait 24 sayısı, söz varlığı açısından incelenmiştir. 1906-1931 yılları arasında yayımlanan *Molla Nasreddin* dergisi, 340'ı Tiflis'te, 8'i Tebriz'de ve 400'ü Bakü'de olmak üzere toplamda 748 sayı olarak neşredilir. Dergi, Çarlık Rusyası ve sonrasında bölgede yaşayan Müslüman Türklerin sıkıntılarını ele almakla kalmaz, aynı zamanda Osmanlı ve İran gibi komşu ülkelerin de sosyal ve siyasi sorunlarını sayfalarına taşır.

Molla Nasrddin'den önce Azerbaycan millî basın tarihine kısaca bakacak olursak bu süreç, Hasan Bey Zerdabi'nin 22 Temmuz 1875 yılında Bakü'de çıkardığı *Ekinci* gazetesi ile başlar. İlk Türkçe gazete olan *Ekinci*, etrafında toplanan aydınlar sayesinde o dönemin yenilikçi, ideolojik bir temsilcisi olur. Azerbaycan halkının geri kalmışlığı ve ekonomik sıkıntılarını dile getiren gazete, Çar hükümeti tarafından sansür ve baskıya maruz kalarak 1877 yılında kapatılır (Aşırlı, 2009). *Ekinci'*den sonra

Hacı Said Ünsüzade tarafından 16 Ocak 1879 yılında Tiflis'te *Ziya* gazetesi neşre başlar ve akabinde *Ziya-i Kafkasiya* adı altında 1884 yılına kadar yayın hayatına devam eder. Gazete, millî matbuatın oluşmasına katkıda bulunsa da *Ekinci* ile zıt fikirlere sahip olması nedeniyle Çar hükümetinin dikkatini pek çekmez. 1883'te yayımlanmaya başlayan *Keşkül* gazetesi, bir kısmını Rusça ve Farsça makalelere ayırır. *Ekinci*'nin izinden giden gazete, halka hizmet ve yenilikçi düşünceyi kendine düstur edinir. Gazete, 1891 yılında kapatılır. Sonrasında 1903 yılında *Şark-i Rus* gazetesi hayata geçirilene kadar Türkçe gazete ve dergi yayımlanması, Kafkas Sansür Komitesi tarafından çeşitli zorluklar çıkartılarak on iki yıl boyunca engellenir (Askerova, 2006). O dönemde Azerbaycan Türkçesi ile çıkan *Hayat, İrşad* ve *Füyuzat* gazetelerinin neşri, millî ideolojinin, devletçilik fikrinin, insan hakları ve özgürlük anlayışının inkişafına hizmet eder (Aşırlı, 2009).

1900'lerin başında Azerbaycan'da en önemli yayın organı Mehemmed Ağa Şahtahtlı'nın 1903 yılında Tiflis'te çıkardığı *"Şark-i Rus"* gazetesidir. Gayret Matbaasında basılan gazete, XX. yüzyılda yayımlanan ilk Türkçe gazete olma özelliğine sahiptir. 1905 yılında gazetenin kapatılmasıyla Gayret Matbaası, *Molla Nasreddin* dergisine ev sahipliği yapmaya başlayacaktır. Matbaa, Celil Memmedquluzade ve Ömer Faik Numanzade tarafından satın alınır ve *Molla Nasreddin* dergisi için ilk adım atılmış olur. Kapatılan "*Şarki-Rus*" gazetesinin kadrosunda yer alan şair ve yazarların çoğu *Molla Nasreddin* dergisinde yazın hayatına devam eder (Adıgüzel, 2007). Bu dönemde Türkçe yayın faaliyetleri için Çarlık Rusya'sından izin alınması gerekiyordu. Celil Memmedguluzade ve Ömer Faik Numanzade'nin derginin çıkarılması için yapmış olduğu girişimler ilk zamanlar sonuçsuz kalsa da sonrasında merkezin belirlediği bir program çerçevesinde derginin neşrine izin verilir (Adıgüzel, 2007). 4 Mart 1906'da Tiflis Valiliği tarafından Celil Memmedguluzade'ye verilen program izni şu şekildedir: 1. Makaleler, 2. Keskin tenkitler, 3. Hikayeler, 4. Mizahi şiirler, 5. Mizahi telgraflar, 6.Mizahi hikayeler, 7. Şakalar, 8. Posta kutusu, 9. Mizahi ilanlar, 10. Özel ilanlar, 11. Karikatürler ve İllüstrasyonlar. 7 Nisan 1906 tarihinden itibaren haftalık olarak çıkan derginin hacmi küçük olsa da halk arasında büyük ilgi görmüştür. İlk sayısı bin nüsha çıkan derginin ikinci sayısı yoğun talep üzerine iki bin nüshaya çıkartılır (Aşırlı, 2009).

Dergiye *Molla Nasreddin* adı verilmesi manidardır. Öyle ki Türk mizah hayatında önemli bir yere sahip olan keskin zekâsı, nükteciliği, eleştiri ve hazır cevaplığı ile tanınan meşhur fıkra tipi Molla Nasreddin (Nasreddin Hoca) ile yayınlanması toplumsal ve siyasal olarak verilecek mücadelenin de ipucu olur. Dergi, kendine ait atasözleri, bilmeceler, şiirler, maniler ve lügati ile mizah unsuru olur. (Adıgüzel, 2007).

Molla Nasreddin dergisi mizahın gücünü, bölge halkının süre gelen ezilmişliğini, suskunluğunu eleştirmek ve halkı sömürenleri kesin bir dille ifşa etmek için kullanır. Merkezi yönetimin siyasi tutumu, özgürlük, din, dil, kadın hakları, İslam coğrafyası, eğitim, köylü ve işçi hakları derginin ele aldığı konulardır. Bu bağlamda derginin ilk sayısında *Molla Nasreddin* takma adıyla Celil Memmedguluzade'nin kaleme aldığı "Size Deyip Gelmişem" adlı yazıda derginin içeriği ve hedefini ortaya koyar. Yazıda Azerbaycan Türklerini bilinçlendirir ve derginin Türkçe yayınlanacak bir mizah dergisi olduğunu ifade eder. "Ey mənim Müsəlman qardaşlarım! Əgər bilmək istəsəniz ki, kimin üstünə gülürsünüz, o vaxt qoyunuz qabağınıza aynanı və diqqət ilə baxınız camalınıza" (MN, 1906/1:2). Bu düşünce derginin kapağına da yansır. Kapağı oluşturan karikatürde uyuyan Müslümanları uyandırmaya çalışan Molla Nasreddin resmedilir (Adıgüzel, 2007). Bunun yanı sıra dergi, millî kimlik bilincinin oluşması konusunda da etkili bir rol oynar.

Dergi, etrafında toplanan aydınlar, yazarlar, şairler ve ressamlar dönemin en önemli isimlerindendir. Dergiyi çıkartan Celil Memmedguluzade ve Ömer Faik Numanzade'nin yanı sıra Mirza Elekber Sabir, Ali Nazmi, Ebdürrehim Bey Hakverdiyev, Kurbanali Şerifov, Salman Mümtaz, Ali Razi Şemçizade,Mehmed Seid Ordubadi gibi dönemin önemli aydınları kadrosunda ter alır. Karikatür ve resimleri Oscar İvanoviç Şmerling, Azim Azimzade, Jozef Rotter, Emir Hacıyev, İsmayıl Ahundov, Gazanfer Halıqov, Kazım Kazımzade, Seit Ali Behzad ve Halil Musayev tarafından çizilir (Yıldırım, 2015).

Zaman içinde bir ekol haline gelmiş olan *Molla Nasreddin* dergisi siyasi baskılar yüzünden kesintilere uğrasa da 1906-1931 yılları arasında yayın hayatını sürdürür. Dergi önce Tiflis'te (1906-1918), kısa bir süre Tebriz'de (1921) ve son olarak da Bakü'de yayın hayatını devam eder. Dergi 25 yıllık yayın hayatında 776 sayı olarak çıkar (Sarıahmetoğlu, 2002).

Çarlık Rusya'sının uzun süredir yürüttüğü Panslavizm politikası sonucu bölgede yaşayan Müslüman Türklerin okuma yazma oranı çok düşüktür. Rus mekteplerinde eğitim alan gençlerin Türkçeyi küçümsemesi, mollaların Arapça ve Farsça ağırlıklı konuşmaları *Molla Nasreddin* yazar ve aydınlarını rahatsız eder. Bu sebeple derginin en önemli ilkelerinden birisi, belki de en önemlisi ana dilde yayın yapmaktır. Yazarlar edebî dilin gelişmesini halk diline yönelmekte görür. Böylelikle yazılanları halkın okuması, daha iyi anlaması, bilinçlenmesi ve çağdaşlaşmaya giden yolda geri kalmaması amaçlanır. Bir millet bu kazanımlar sonucu bağımsızlığı ve özgürlüğü talep edebilir. Bu bilinçle yola çıkan Molla Nasreddin yazar ve aydınları, dil konusunda asla taviz vermemiş ve dergiye gönderilen yazı, şiir ve mektupların Türkçe olmadığı takdirde yayımlanmayacağını bildirir. *Molla Nasreddin* yazarları milli uyanışın milli dil ile olacağını ve gelişeceğini kavramıştır. Dergi "Türk'ün açık ve şirin ana dili ile danışacağı" vaadinde bulunur.

O dönem Azerbaycan sahasında yazı dili hakkında çeşitli tartışmalar yapılır. *Füyuzat* (1906-1907) dergisi, o dönem Gaspıralı İsmail'in 'Dilde, fikirde işte birlik' düşüncesinden yola çıkarak Türk dünyasında İstanbul Türkçesini yazı dili olarak kabul etme eğilimindedir. Bu nedenle dergi daha çok İstanbul Türkçesine yakın bir dil kullanır. *Molla Nasreddin* ise yazı dili ile konuşma dilinin birleştirilmesini savunur ve bu yönde bir yayın politikası izler. Çünkü hitap ettiği toplumu bilgilendirmenin, gelişmesini sağlamanın yolu ancak o toplumun anlayabileceği bir dille olur. Toplum tarafından anlaşılır olmak ve dili yabancı unsurlardan arındırmak derginin tek gayesi olur. Rusça eğitim gören gençlerin evlerinde bile Rusça konuşmaları, molla ve kadıların Arapça ve Farsça tamlamalarla dili ağdalı bir hale getirmeleri dergide en çok eleştirilen konular arasındadır. Örneğin derginin 27 Ocak 1907'de yayımlanan sayısında, *Ana Dili* başlıklı yazıda bir molla ile gencin sohbetleri mizahi bir dille ele alınır. Molla ve genç bir süre sohbet ederler fakat her ikisi de bu konuşmadan hiçbir şey anlamaz (Adıgüzel, 2007).

Günümüzde dergi üzerine en kapsamlı çalışma Azerbaycan Respublikası Elmlər Akademiyası Nizami Adına Ədəbiyyat İnstitutu tarafından derginin tüm sayılarını kapsayan bir transkript çalışmasıdır. On cilt olarak hazırlanması planlanan çalışmanın ilk iki cildi Azerbaycan Devlet Neşriyatı tarafından (2002) Bakü'de yayımlanmıştır. Daha sonra çalışma, Çinar/Çap Neşriyat tarafından (2005-2010)

sekizinci cilde kadar devam edebilmiştir. Bunun yanı sıra Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası 10 ciltlik yeni bir çalışma başlatmıştır ve yayın süreci devam etmektedir. Biz de çalışmamızı Azerbaycan Türkçesine bu kadar önem veren bir yayın organı üzerinde yapmak istedik. Çalışma, dönemin söz varlığını ortaya koymayı amaçlar.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SÖZ VARLIĞI ve KELİME GRUPLARI

1.1. Söz Varlığı

Dil, bir iletişim aracından çok daha fazlasıdır. Genel bir tanımla dil, bir ulusu ulus yapan kurucu öğe, insanın temel ihtiyacı olan iletişimi sağlayan, seslerden, kelimelerden ve onlara bağlanmış anlamlar ve kurallardan oluşan sistemsel bir bütündür.

Bir dilin söz varlığı denilince o dile ait yerli ve yabancı olan kelimelerin tamamı akla gelir. Dil biliminin çalışma dallarından sözcük bilimi (leksikoloji) içinde yer alan söz varlığı terimi, kelime hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi ve vokabüler olarak da adlandırılır. Söz varlığı, TDK Türkçe Sözlük'te ise şöyle tanımlanır: "Bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, söz dağarcığı, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu, vokabüler" (TDK 2011).

Doğan Aksan tarafından ise söz varlığı, birtakım seslerin birleşmesiyle kurulan simgeler, kodlar veya göstergeler değil; buna paralel olarak o dili konuşan halkın kavramlar dünyasının, maddi ve manevi kültür birikiminin bir yansıması, dünya görüşünün bir tezahürü olarak ifade edilir. Bir toplumun başka toplumlarla olan ilişkisi, dini inançları, ananeleri söz varlığının incelenmesiyle ortaya çıkar (Aksan, 2015). Dolayısıyla söz varlığı, basit bir dil bilimi terimi olarak algılanmamalıdır.

1.2. Sözvarlığının İçerdiği Öğeler

1.2.1. Temel Söz Varlığı

Bir dilin en önemli öğesi temel söz varlığıdır. Temel söz varlığı "çekirdek sözcük", "kalıt sözcük" olarak da adlandırılır ve dilin bir bölümünü oluşturur. Her toplum tarafından kuşaktan kuşağa aktarılan bu öğeler insana ve çevresine ait önemli kavramları yansıtan sözcüklerdir. Bunlar el, göz, kulak, diz ayak gibi insan organları başta olmaz üzere insana dair yemek, içmek, uyumak, almak, vermek gibi temel

kavramlar; kardeş, ata, ana gibi akrabalık adları, insanın faydalandığı inek, koyun gibi hayvanlar, tarım ile ilgili adlar ve su, ekmek, et, gibi besin maddeleri; bir, iki, on, yüz, bin gibi sayı adları, dini inanç, gelenek ve göreneklere ait sözcükler temel söz varlığına örnek olarak verilebilir (Aksan, 2009).

1.2.2. Yabancı Sözcükler

Toplumlar tarih boyunca birbirleriyle ilişki içerisinde olmuştur. Günümüzde bu ilişki, iletişim çağı ile birlikte zirveye çıkmıştır. İnsanların elektronik ortamda hemen her kültürden ve dilden insanla kolaylıkla iletişime geçmesi diller arasındaki etkileşimi de artırmıştır. Gerek siyasi gerek ticari ve kültürel ilişkilerin sonucu dile yansımakta, hemen her dilde başka dillere ait unsurlar bulunmaktadır.

Doğan Aksan yabancı öğeleri iki bölümde incelemiştir. Bunlar

1) Yerleşmiş yabancı sözcükler: Bu sözcükler yerleştiği dilin ses özelliklerine ve kurallarına uymuş, yabancılığı artık fark edilmeyen öğelerdir. Far. kökenli duvar<dîvar, ile Ar. kökenli sandık<sandük, surat<suret bu öğelere örnek gösterilebilir (Aksan, 2015).
2) Yerleşmemiş yabancı sözcükler: Dilin ses özellikleri ve kurallarına uymayan, yabancılıkları hemen fark edilen yabancı öğelerdir. Oksijen, etajer, lokomotif gibi kelimeler bu öğelere örnek gösterilebilir (Aksan, 2018).

Bir dilde yabancı dillerin etkisi aşırı ölçüde olursa, bunun sonucu olarak dil kendi özünden yavaş yavaş kopar. Bu durum temel söz varlığına kadar inerek dilin pek çok kavramının kendi öğeleriyle anlatılmasına, yeni kavramların oluşmasına, eğitim ve öğretimin anadil ile yapılmasına engel olur (Aksan, 2009).

1.2.3. Deyimler

Söz varlığının içerdiği diğer bir öğe ise deyimlerdir. Deyimler, toplum tarafından benimsenmiş, kalıplaşmış kelime gruplarından oluşur. Benzetme, eğretileme gibi söz sanatlarından faydalanan deyimler bir olayı, durumu ifade etmek için kullanılır. Örnek vermek gerekirse: ‘iğneyle kuyu kazmak’, ‘dudak bükmek’, ‘vakit nakittir’, ‘kaşarlanmış’ gibi örnekleri verebiliriz (Sağlam, 2001).

1.2.4. Atasözleri

Atasözleri, toplum içinde geleneklerle yerleşmiş, ilahi bir söz gibi ruha işleyen ulusal varlıklardır. Toplumların yüzyıllar boyunca yaşadıkları deneyimler ve bu deneyimlere dayanan düşüncelerden doğmuşlardır. Atasözleri her dilde vardır ve ait olduğu toplumun düşünce, inanış ve tutumunu ortaya koyar ve bize yol gösterirler (Aksoy, 1988).

Atasözlerine örnek vermek gerekirse: "Acı patlıcanı kırağı çalmaz", "Her kuşun eti yenmez", "Dinsizin hakkından imansız gelir", "Gözden uzak olan gönülden de uzak olur" gibi yüzlerce örnekten birkaçını sayabiliriz.

1.2.5. İlişki Sözleri (Kalıp Sözler)

Söz varlığını oluşturan diğer bir öğe ilişki sözleridir. İnsanların olaylar karşısında sergiledikleri tutumu yansıtan bu sözler, Tıpkı atasözleri ve deyimler de olduğu gibi ait olduğu toplumun kültürünü, inanç sistemini, gelenek ve göreneklerini, insanlar arasındaki ilişkileri ortaya koymaktadır. İnsan ilişkilerinin belirli durumlarında kullanılmakta olan ilişki sözlerine şu örnekleri verebiliriz: "afiyet olsun", yeni evli çift için söylenen "bir yastıkta kocayın", yeni bir ev, araba vb. sahip olan kişilere söylenen "hayırlı olsun", bebek sahibi olan çiftlere söylenen "Allah bağışlasın veya Allah analı-babalı büyütsün" (Gökdayı, 2008).

1.2.6. Kalıplaşmış Sözler

Bütün dillerde rastlanan kalıplaşmış sözler, insanlık tarihi süresince hükümdarların, düşünürlerin ve sanatçıların bir durum veya olay karşısında söyledikleri evrenselleşmiş sözlerdir. İnsanlığa mal olmuş bu sözler Türkçeye de çeviri yoluyla aktarılmıştır. Örneğin Sinoplu Diogenes'in "Gölge etme başka ihsan istemez" ve Shakespeare'in Hamlet adlı eserinde geçen "Olmak ya da olmamak, işte bütün mesele bu" kalıplaşmış sözlerden bazılarıdır (Aksan, 2018).

1.2.7. Terimler

Farklı bilim dallarına, uzmanlık alanlarına özgü kavramları karşılayan kelimelere terim denir. Anlamları sınırlı olan bu kelimeler, ait oldukları bilim ve sanat dallarının üyeleri arasında kısa yoldan iletişimi sağlar. Örneğin tıp alanındaki neşter, steteskop, anestezi; dilbilim ve edebiyattaki edat, yüklem; uyak, istiare; kimya alanındaki baryum, hidrojen, çözelti birer terimdir (Sağlam, 2007).

1.2.8. Çeviri Sözcükler

Diller arasındaki alışverişte en çok yer tutan öğeler sözcükler olmuştur. Bir dile giren alıntı sözcüklerin yanı sıra yeni kavramların aktarılması yoluyla dile yerleşen çeviri sözcükler de bulunur. Doğan Aksan bu sözcükleri 1) tam çeviri (yüz suyu <Far. âb-ı-rû), 2) yarı çeviri (adem oğlanı <Ar. beni adem), 3 bağımsız çeviri sözcükler (baş yapıt < Fr. chef-d'oeuvre) 4) anlamı etkilenenler olmak üzere dörde ayırır (Aksan, 2018).

1.3. Kelime Grupları

1.3.1. Kelime Gruplarının Özellikleri

Kelime grubu, birden fazla kelimeyi barındıran, yapı ve anlam bakımından bir bütünlük oluşturan, birtakım kurallar çerçevesinde bir araya gelen, bir varlığı ya da hareketi karşılayan kelimeler topluluğudur (Ergin, 2013).

Sözü geliştirmek ve kuvvetlendirmek için kelimeler gruplar oluşturur. Kavramlar arasında ilişki kuran ve tek bir kavramdan anlatmaya doğru genişleyen, birden fazla unsurun oluşturduğu kelimeler bütününe kelime grubu (kelime öbeği) denir (Banguoğlu, 2007)

Kelime grupları, belli kurallar çerçevesinde peş peşe dizilmiş tek başına bir kelimenin karşılayamadığı varlık, kavram, nitelik, durum ve hareketi karşılayan dil unsurlarıdır. Kelime ve kelime grupları arasındaki fark kelime grubunun birden fazla kelimeden oluşmasıdır. Kelime gruplarındaki unsurların sırası şiir dili ve konuşma dilinde değişebilir (Karahan, 2014).

Kelime gruplarını meydana getiren kelimeler ek alarak veya ek almayarak birbirlerine bağlanırlar. Kelime gruplarında asıl unsur genellikle en sonda bulunur, yardımcı unsur ise asıl unsurdan önce gelir. Kelimeye getirilecek ek, grubun sonunda bulunan asıl unsura eklenir ve bu ek o kelimeye değil grubun tamamına aittir (Ergin, 2013).

Kelime grupları, cümle ve diğer kelime grupları içerisinde tek bir unsur olarak işlev görür. Kelime gruplarının ve cümlenin içinde isim, sıfat zarf, fiil gibi görevlerde bulunur ve onların bir parçası haline gelir (Ergin,2013)

Kelime gruplarında vurgu değişkendir. Vurgu, kelime grubunun başında, sonunda ya da sondan bir önceki kelime üzerinde olabilir. Bazı gruplarda bütün unsurların vurgusu aynıdır (Karahan,2014).

1.3.2. Kelime Gruplarının Çeşitleri

1.3.2.1. İsim Tamlaması

İsim tamlaması, iki isim unsurunun oluşturduğu kelime grubudur. Bu grupta yardımcı unsura tamlayan, asıl unsura ise tamlanan denir. Asıl unsur, grubun sonunda bulunur ve her zaman iyelik eki alır. Yardımcı unsur olan tamlayan, asıl unsur olan tamlanana kimi zaman ilgi eki ile kimi zaman da eksiz olarak bağlanır. Tamlayan, ilgi eki ile tamlanana bağlanırsa "belirtili isim tamlaması", ilgi eki almadan bağlanırsa "belirtisiz isim tamlaması" olarak adlandırılır.

İsim tamlamaları, bir nesnenin başka bir nesnenin parçası olduğunu, bir nesnenin başka bir nesneye ait olduğunu ya da bir nesnenin başka bir nesne ile tamamlandığını ifade etmek için kullanılır (Ergin, 2013).

Belirtili isim tamlamalarında tamlayan ve tamlanan yer değiştirebilir, bu unsurlar arasına başka unsurlar girebilir. Fakat belirtisiz isim tamlamalarında tamlayan ve tamlanan arasında sürekli ve sıkı bir ilişki vardır, dolayısıyla unsurlar yer değiştiremez ve aralarına başka unsur giremez (Karahan, 2014, s.33-34).

Belirtili isim tamlaması:

Örnek: hürriyyətin binası (MN, S2, s.7)

Örnek: atasının sənəti (MN, S4, s.6)

Örnek: Ağdam'ın yavuqluğunda olan on altı kəndin hər biri: (MN, S10, s.5)

Örnek: Azərbaycan'da yanan kəndlərin bədbəxt ac camaatı: (MN, S11, s.5)

Belirtisiz isim tamlaması:

Örnek: Gəncə şairi (MN, S16, s.8)

Örnek: boyun çəngəli (MN, S3, s.9)

Örnek: təzə məktəb sohbəti (MN, S20, s.5)

Örnek: yüzden artıq şikayət kağızı (MN, S1, s.5)

1.3.2.2. Sıfat Tamlamaları

Sıfat tamlaması bir sıfatın ve bir ismin meydana getirdiği kelime grubudur. Sıfat tamlamasında asıl unsur isimdir ve sonda bulunur. Sıfat, isimin önünde bulunarak niteleme veya belirtme görevi görür. Bu tamlamada birden fazla sıfat unsuru olabileceği gibi bu görevde kullanılan kelime grubu da olabilir (Özkan, Sevinçli, 2013 s.34).

Örnek: çürük şalvar (MN, S17, s6)

Örnek: gözəl qızlar (MN, S8, s.8)

Örnek: bu tamaşaya gələn adamlar (MN, S16, s.6)

Örnek: ətrafımızda müşahidə olunan politika (MN, S.21, s.5)

1.3.2.3. Sıfat-Fiil Grubu

Bir sıfat-fiil ile ona bağlı öğelerden oluşan kelime grubudur. -An, -AsI, -mAz, -Ar, -DIk, -AcAk, -mIş, -mUş ekleriyle kurulan sıfat-fiil, genellikle sonda bulunur. Sıfat-fiili meydana getiren unsurların yeri konuşma ve şiir dilinde değişebilir. Yüklem görevi gören sıfat-fiilin manası özne, nesne yer tamlayıcı ve zarf öğeleri ile tamamlanır. Bu grupta vurgu, sıfat-fiilden önceki unsurdadır. Yüklem olan sıfat-fiil yargı bildirmez (Karahan, 2014, s.53).

Örnek: *şəriətə xilaf olan* teatr tamaşası (MN, S3, s.5)

Örnek: *bu yazılan* ehvalat (MN, S16, s.7)

Örnek: *dövlətli müsəlman qardaşların dilbilməz* cavan oğlanları (MN, S24, s.5)

Örnek: *Ermənilərin əlindən alınmış* vəqflər (MN, S2, s.7)

Örnek: *onlara tabe olmağın haramlığı haqqında keçən il Kazan üləmasının yazdıqları* fitva (MN, S17, s.5)

1.3.2.4. İsim-Fiil Grubu

Bir hareket ismi ile ona bağlı unsurlardan oluşan kelimeler bütününe isim-fiil grubu denir. Hareket ismi, mastar ekleri olarak bilinen -mAk, -mA, -Iş ekleri ile kurulur. Diğer fiile dayalı gruplarda olduğu gibi bu grupta da isim-fiilin yeri en sonda

bulunur ama konuşma ve şiir dilinde bu durum değişebilir. İsim-fiilin anlamı özne, nesne, zarf, yer tamlayıcısı gibi öğelerle tamamlanır. Bu grup cümle içinde isim görevi görür. Grupta vurgu isim-fiilden önceki unsur üzerindedir ve yüklem olan isim-fiil yargı bildirmez (Karahan, 2014, s.55).

Örnek: *yazmaq-oxumaq* öyrənsinlər (MN, S.3, s.7)

Örnek: *teklif eləmək* istəyirik (MN, S.1, s.5)

Örnek: *asanlıq göstərmək* adında bir kantor (MN, S10, s.4)

Örnek: *tə'minat almaq* ilmi (MN, S3, s.7)

Örnek: *böyük bir qız məktəbi açmaq* fikri (MN, S19, s.7)

1.3.2.5. Zarf-Fiil Grubu

Bu grup bir zarf-fiil ile ona bağlı yardımcı unsurların oluşturduğu kelime grubudur. Yardımcı unsurlar zarf-fiili anlam açısından açıklar, niteler veya tamamlar. Zarf-fiil genellikle grubun sonunda bulunur ama konuşma dili ile şiir dilinde bu durum değişebilir. Zarf-fiiller, fiillerin durumunu gösteren unsurlar olduğu için isim sayılmazlar. Arka arkaya oluşturulan zarf-fiil gruplarında grubu oluşturan ek veya kelime en son grupta bulunur.Şahıs ve zaman kavramı taşımayan bu unsurlar yargı da bildirmezler (Özkan, Sevinçli, 2013, s.89)

Bazı zarf-fiil ekleri şunlardır:

-IncA/-UncA	-A, I, U
-ArAk	-r …-mAz
-dIkçA	-DI / mI
-Ip/-Up	-DI / -AlI
-AlI	-DI, -DU / -AsI
-ken	

Örnek: *rədd cavabı alınca* Ulduzca olmadığını qanıb dərdindən yuxusu qaçdı (MN, S.19, s.7).

Örnek: onu *istibdad nümunəsi olaraq* camaata göstərməklə milyonlar qazansınlar (MN, S17, s.5)

Örnek: ora əhalisinin *yoldan çıxıb* xudayi-taalanı unutmaları (MN, S2, s.7)

Örnek: məktəblərə, şəfa evlərinə, yetim evlərinə *ciblərindən pul çıxarıb* verən üləma (MN, S5, s.5)

1.3.2.6. Tekrar Grubu

Tekrar grubu, ifadeyi kuvvetlendirmek için aynı cinsten iki kelimenin peş peşe gelmesiyle kurulan kelime grubudur. Tekrarı oluşturan kelimeler eksiz yan yana gelirler ve anlam ve şekil açısından bütünlük oluştururlar.

Tekrar grupları, aynen tekrarlar, zıt anlamlı tekrarlar, eş anlamlı tekrarlar ve pekiştirmeli tekrarla olmak üzere dört başlık altında toplanır.

Tekrarların kuvvetlendirme, çokluk ve devamlılık olmak üzere üç görevi vardır (Ergin, 2013, s.377).

Örnek: dəstə dəstə (MN, S.2, s.3)

Örnek: dost-düşmən (MN, S.11, s.5)

Örnek: yalan-palan (MN, S20, s.6)

Örnek: utanmaz-utanmaz (MN, S21, s.7)

Örnek: hay-huy (MN, S11, s.6)

1.3.2.7. Edat Grubu

Bir isim ve bir çekim edatının yan yana gelerek oluşturduğu kelime grubuna edat grubu denir. İsim unsuru tek bir kelime veya ismin yerine kullanılan bir kelime grubu olabileceği gibi edat tek bir kelimeden ibarettir. Bu grupta vurgu ismin üzerindedir. Edat grubu cümle içinde isim, sıfat ve zarf unsurları olarak kullanılır (Ergin, 2013, s.392).

Örnek: Müsəlman qardaşın şeytanlığına görə (MN, S.3, s.7)

Örnek: camaat üçün (MN, S.20, s.7)

Örnek: Molla Mahmud Çakar bura məclislərində elədiyi yağlı mədhlərindən ötrü (MN, S3, s.6)

Örnek: eşşəyin başı quruyandan sonra (MN, S21, s.5)

Örnek: Molla Safi və Muqminov cenahlarının sə’yi ilən (MN, S7, s.7)

1.3.2.8. Bağlama Grubu

Bağlama grubu, iki ya da ikiden fazla isim unsurunun bağlama edatları (ve, ile, ama, dahi, fakat, veya, yahut, ya…ya, hem…hem vb.) ile birbirine bağlanması sonucu oluşan kelime grubudur. Bağlama edatları Bağlama grubunda öğeler eşit olarak birbirine bağlanır ve bu grupta vurgu her öğenin kendi üzerindedir. İkiden fazla isim unsuruyla kurulan bağlama grubunda bağlama edatı son iki isim unsurunun arasında bulunur (Karahan, 2014, s.65).

Örnek: Ağac və göy ot (MN, S19, s.6)

Örnek: nə gündə, həftədə, ayda çıxan qazət və nə jurnal: 3,s4

Örnek: Bağ Ruslar və kasıb-kusub müsalman ilə dolu, amma intelligent, rüəsa və tüccar qismindən bir fərd dəxi yox idi: 23,s7

Örnek: ya Danabaş kəndidir, yainki Yaponiya ilə Sibirin arasıdır: 13,s4

Örnek: bunu Allahdan savayı heç kəs bilmir. Hrəçənd deyirlər ki bizim mollanın bu işdən xəbəri var: 12,s7

1.3.2.9. Unvan Grubu

Bir şahıs ismi ile unvan veya akrabalık bildiren ismin meydana getirdiği kelime grubudur. Unvan grubunda vurgu şahıs isminin üzerindedir, Unvan ve akrabalık bildiren unsur şahıs isminden sonra gelir (Özkan, Sevinçli, 2013, s.65).

Örnek: Abdülhəmid Xan (MN, S.3, s.7)

Örnek: Fatma xala (MN, S.20, s.7)

Örnek: Güllü Hanım (MN, S4, s.6)

Örnek: Səyid Cavad əfənd (MN, S1, s.8)

Örnek: İsmayıl bəy (MN, S10, s.7)

1.3.2.10. Birleşik İsim Grubu

Birleşik isim grubu, bir şahsa isim olmak üzere birden fazla kelimenin meydana getirdiği kelime grubudur. Grupta isimler eksiz birleşir. Tamlananı özel isim olan sıfat tamlamaları ve unvan grupları zaman içerisinde bu gruba dönüşebilir (Karahan, 2014, s.69)

Örnek: Abdullah Cövdət (MN, S.8, s.6)

Örnek: Məhəmmədrəhim Hacı Yunus (MN, S18, s.8)

Örnek: Abdulla Mustafa (MN, S23, s.6)

Örnek: Əhməd Rza (MN, S1, s.8)

Örnek: Asari Əhmədbəy Cavanşir (MN, S11, s.9)

1.3.2.11. Ünlem Grubu

Bir seslenme edatı ile bir ismin meydana getirdiği kelime grubudur. Edat grubunda kelimeler eksiz birleşir. Vurgu, edat (a, bre, hey, ah, yahu, ey vb.) üzerindedir (Ergin, 2013, s.390).

Örnek: Ey mənim din qardaşlarım (MN, S.5, s.6)

Örnek: Ay Molla dayı (MN, S.21, s.5)

Örnek: yaşa, ey möhtərəm "Din və Məişət: 3,s5

Örnek: yaşasın Niyazi, yaşasın Ənvər!: 1,s7

Örnek: Va...h! Bu imiş dersi-üsuli-cedid: 20,s4

1.3.2.12. Sayı Grubu

Sayı grubu, basamak sisteminde peş peşe gelen iki veya daha fazla sayı unsurundan oluşan kelime grubudur. Bu grupta vurgu basamak sisteminin sonunda bulunan küçük sayı üzerindedir. Sayı grubunda unsurlar ayrı yazılır.

Örnek: yüz qırx dörd (MN, S.14, s.5)

Örnek: iyirmi beş (MN, S.23, s.5)

Örnek: üç yüz əlli min (MN, S2, s.8)

Örnek: iyirmi min (MN, S7, s.5)

1.3.2.13. Birleşik Fiil Grubu

Bir isim veya fiil unsurunun yardımcı bir fiil ile oluşturduğu kelime grubudur. Yardımcı fiil grubun sonunda bulunur. Birleşik fiiller, bir hareketi karşılar ya da tasvir eder.

Birleşik fiiller, yardımcı fiillerden önce gelen isim veya fiil unsuruna göre iki gruba ayrılır. Bunların ilki bir isim ve bir yardımcı fiil ile kurulan birleşik fiiller, ikincisi ise bir fiil ve yardımcı fiil ile kurulan birleşik fiillerdir. Bu iki grubun yardımcı fiilleri de birbirinden farklıdır.

İlk grup bir isim unsuru ile -ol, et-, -eyle-, yap-, kıl-, bulun- yardımcı fiillerinin oluşturduğu yardımcı fiil grubudur. Bu grupta Türkçe ve yabancı asıllı isimlerle kurulmuş çok sayıda birleşik fiil bulunur. Birleşik fiilin unsurları ayrı yazıldığı gibi tek başına kullanılmayan yabancı kökenli unsurlar bitişik yazılır (Ergin, 2013, s.387)

Örnek: həlak etmək (MN, S.7, s.7)

Örnek: düçar olmaq (MN, S.3, s.5)

Örnek: rəhm qılmaq (MN, S1, s.8)

İkinci grup ise zarf-fiil eki barındıran ve ana unsur olan bir fiil ile bir tasvir fiilinden oluşan birleşik fiillerdir. Bunlar hareketi tasvir eder ve asıl fiile ihtimal, yeterlilik, yaklaşma, tezlik gibi manalar katar. Bu yardımcı fiiller ver-, bil-, dur-, gel-, gör-, koy- gibi fiillerdir ve asıl fiillerden sonra gelir (Karahan, 2014, s.77).

Örnek: oxuya bilmək (MN, S.14, s.5)

Örnek: bundan ucuz şey ola bilmək (MN, S3, s.9)

Örnek: mümkün edə bilmək (MN, S1, s.5)

1.3.2.14. Kısaltma Grupları

Kısaltma grupları, cümlelerin ve kelime gruplarının yıpranması ya da zamanla kalıplaşması ile meydana gelen kelime gruplarıdır. İki isimden meydana gelen bu grupta ikinci isim çoğunlukla bir nitelik ismidir. İsim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil gruplarından kısalmış bu grupların bir kısmı kalıplaşmıştır (Karahan, 2014, s.79).

Kısaltma gruplarının çeşitli yapıları vardır: (Karahan, 2014, s.80)

-İsnat grubu: Grup öğelerinde çekim eki bulunmayan veya sadece birinci öğesinde iyelik eki bulunan kısaltmalar

Örnek: eli sıkı, ayak yalın vb.

-Yükleme grubu: İlk öğesi yükleme hali eki bulunduran kısaltmalar

Örnek: vatanı müdafaa, suçluları af vb.

-Vasıta grubu: Vasıta eki almış bir isim ile başka bir isim veya sıfattan oluşan kısaltmalar

Örnek: çiçeklerle dolu, çocuklarla sarılmış vb.

-Yönelme grubu: İlk öğesi yönelme hali eki almış kısaltmalar

Örnek: dile kolay, vatanına düşkün vb.

-Uzaklaşma grubu: İlk öğesi uzaklaşma hali eki almış kısaltmalar

Örnek: zehirden acı, kılıçtan keskin vb.

-Bulunma grubu: İlk öğesi bulunma hali eki almış kısaltmalar

Örnek: devede kulak, ikide bir vb.

-Eşitlik grubu: İlk öğesi eşitlik eki bulunduran kısaltmalar

Örnek: kıdemce düşük, boyca kısa vb.

-İlk öğesi uzaklaşma hali, ikinci öğesi yönelme hali eki almış kısaltmalar

Örnek: boydan boya, kapıdan kapıya vb.

-İkinci öğesi yönelme hali eki almış kısaltmalar

Örnek: saç saça, baş başa vb.

-İkinci öğesi bulunma hali eki almış kısaltmalar

Örnek: eller yukarıda, kılıç belde vb.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Kavram Alanları Bakımından Kelime Tasnifi

2.1.1. Vücut Bölümleri, Organ Adları ve İlgili Kelimeler

ağız	dəst (el)	qəlb
alın	dırnaq	qıç
ayaq	dil	qol
aya	diş	qulaq
barmaq	diz	qurşaq
baş	dodaq	riş (sakal)
bədən	döş	saç
bel	əl	saqqal
beyin	eyn (göz)	sər
bığ (bıyık)	əza	sinə
bilək	göz	tər
birçək	göz qabağı	topuq
boğaz	karın	ürek
boyun	kaş	üz (yüz)
burun	kəllə	üzv (uzuv)
çənə	köbək	vücud
dal	məmə	yal (saç, sakal)
damaq	nəfəs	yumruq
dən (beyaz tüy , kıl)	pa (ayak)	zülf
dəri	qarın	

2.1.2. Aile, Akrabalık Terimleri ve İlgili Kelimeler

ağa	bacı	çağa (bebek)
ana	bala (çocuk)	çocuk
arvad	baldız	dadaş
ata	bəradər	dayı
baba	bibi (hala)	dul

əmi
əmioğulu
enişdə
əqrəba
ətfal (çocuklar)
familiya
gəlin
gəlinbacı
hanım
inaninəjad
molodoy (çocuk)
nənə
oğlan
qardaş
qarı
qayın
qız
rişə (kök, soy)
silsilə
sülbiyyə
tifl (çocuk)
uşaq
valideyn
xala
xatun
yar
yətim

2.1.3. Giyim, Kuşam ve Kumaşlar ile İlgili Kelimeler

arxalıq (elbise)
baldun (palto)
barama (koza)
başmaq (kadın ayakkabısı)
batist (patiska, bez)
bəz
cib
çorab
çuxa (yün kumaş)
dəri
dəstmal (havlu, mendil)
dizlik
fəs
flanel (havlu)
frak (uzun ceket)
fulyar
geyim
hicab (örtü)
ipək
jiletka (jilet)
keçə
kəmər
kətan
köynək
libas
madapolam (kalın kumaş)
mağaza
mahud (yün kumaş)
muslin (ince kumaş)
paltar (kıyafet)
papaq (kalpak, şapka)
parusin (keten kumaş)
pidjak ceket)
qalstuk (kravat)
qəba (aba)
qrostual
qurşaq (kuşak, kemer)
salfetka (peçete)
sarpinka (pamuk kumaş)
satin (saten)
sertuğ (başlık, süsü)
sırğa (küpe)
şal
şalvar
tikə (parça)
triko
tualsan
tuman
üzük
yaxa
yün
zağara (kalpak kenarı)
zamşa (deri)

2.1.4. Sosyal Hayat ile İlgili Kelimeler

adət
adres
aşura
avam
ayıb
bağ
bayram
bayramlaşma
bazar
bəşəriyyət
buyur
camaat
cəfr (fal bakma)
cərgə (sıra, kuyruk)
dost
düyün
əğyar (başkaları)
əhali
ehsan (bağış)
el
eyd (bayram)
föhş
gonaq
hədiyyə
həmşəri

ianə (yardım)
iğtişaş (kargaşa)
imtiyazat
izdrasti (merhaba)
kəbin (mihr)
kirvə
klas
macal
məclis
mədəni
mədəniyyət
məslək
məşğələ
miləl (milletler)
miting
mühacir
müsafir
müt'ə (nikah)
namus
nikah
protest
qəda
qonşu
qövm
qumar

rəhlət (göç, ölüm)
sahib
salam
siğə (evlilik)
sir (tok)
sirdaş
sirk
şadyanalık
şaxsəy-vaxsəy (şii merasimi)
şirni (şeker, nişan)
tatrun
tələq (boşanma)
təziyə
toy
xədim
xəlayiq
xırman (harman)
xudahafız (Allah'a emanet olun)
xum
yardım
yarmarka (semt pazarı)
yetim
yoldaş
zina

2.1.5. Yiyecek, İçecek Adları ve İlgili Kelimeler

ab (su)
acı
araq (içki)
ayran

badə
bəhməz
bozbaş (etli nohut yemeği)
cücəplov (tavuklu pilav)

çaxır (şarap)
çay
çörək
dondurma

doşab (pekmez)
ət
fisincan (pilav türü)
halva
içki
kabab
konyak
küftə
limonad
mə'dən suyu
morojna (dondurma)
nahar (öğle yemeği)
nan (çörek)
nişasta
pirojki (pişi)
piti (güveç)
pivə (bira)
plov
preyskurant (mönü)
qax
qaymaq
qayqanaq
qəhvə
qəvam
qraxmal
qurabiyə
ruzi
sədəf
su
sup
süd
şərbət
şir
şirni
təam
tirni
tiryək
tö'mə
turş
turşu
xəmir
xörək
yağ
yemiş
yumurta
zakuska
zəhər

2.1.6. Meslek Adları ve İlgili Kelimeler

alıcı
astramavokçu
astronom
baqqal
bayraqdar
baytal (baytar)
bəngçi (uyuşturucu satıcısı)
bəngi (uyuşturucu bağımlısı)
cadubazlıq
cindar
çalgıçı
çayçı
çıraq
çoban
çöpçü
damçı
dəllal (satış elemanı)
dəllək (berber)
dəmirçi
dərzi
dilənçilik
doktor
donosçu (muhbir)
dükançı
dülgər
əfyunçu
əllaf (zahireci)
ənbərçi
əttar
fahişə
falçı
faqildrokçu
faytonçu
fəhlə (amele)
fəqərəçi (kırıkçı)
fokus
gözətçi
haçarçı
hambal
hambalçı
həkim
hoqqabaz

imam	mühərrir	səyyah
iməci (yardımcı)	mürəttib	skripkaçı (skripka çalan müzisyen)
incinar (mühendis)	müxbir	strajnik (bekçi)
işçi	naxırçı (çoban)	sudya (hakim, yargıç)
kargər (amele)	nicatçı (kurtarıcı)	şair
katib	nökər (uşak)	şərabxor
kitabçı	nökərlik	şvetsar (kapıcı)
kitabfüruş (kitapçı)	oxucu	tabib
köhnəçi	oyunbaz	tacir
kömürçü	papaqçı (şapkacı)	tərcüman
küknaçı	polis	toyçu
mağıl	pristav (polis reisi)	xazyayka
mamaca (ebe)	qəffal (çilingir)	xəlayiq
mədəni	qəssab (kasap)	xırçı (bostancı)
mədrəsçi	qonaqcı	yamaqçı
mə'mur	qullukçu (hizmetçi)	yazıçı
mollalık	qumarbaz	zəli
mücəllid	rəhnüma (yol gösteren)	zərgər (sarraf)
müdir	revizor (vagon teknisyeni)	zurnaçı
müdir	sazanda	
müəllim	sənətkar	

2.1.7. Ağaç, Bitki, Çiçek, Meyve, Sebze Adları ve İlgili Kelimeler

ağac	çay	gavalı (bir tür erik)
armud	çəmən	gilas
arpa	çiçək	gül
badımcan	çöp	gülbün
bağ	çub	gülüstan
bağça	darfilfil	həşəm
böyürtkən (böğürtlen)	düyü (çeltik)	istiotu
budaq	ələfiyyat (çeşitli otlar)	kauçuk
buğda	əncir	keşniş

kütük
nar
noxut
ot
pambıq
papiros
qəmiş
qənd
rişə (kök)
saman
səbzəvar
səbzi
sidr (sedir)
söyüd
şükufə
toxum
tütün
üzüm
xaşak (çör-çöp)
xəs
xulincan
yarpaq
yarpız
zə'fəran
zəncəbil
ziraət

2.1.8. Hayvanlar Alemi ile İlgili Kelimeler

aslan
at
balıq
bayquş
bildirçin
birə
bit
buynuz
bülbül
camış
cüce (civciv)
çəyirgə
çibin (haşerat)
dana
dəvə
əjdər
əndəlib (bülbül)
eşşək
göyərçin
heyven
horuz
ilan
inək
kaftar
keçi
kəklik
kərtənkələ
köpək
mal
mar (yılan)
meymun
mozolan (kanatlı haşerat)
mur (karınca)
mürq kuş)
öküz
ördək
qanad
qarqa
qatır
qaz
qırqovul
qoç
qoyun
qurbağa
qurd
quş
quzu
sərçə
simürg
sirkə
şəğal (çakal)
şir (aslan)
tavuq
tay
toyuq
turaç (keklik türü)
tuti (papağan)
tük (tüy)
tülkü
yuva
zəhrimar
zəli (sülük)
zənbur (arı)

2.1.9. Araç, Eşya Adları ve İlgili Kelimeler

açar (anahtar)
aftaba (sürahi)
araba
avtomobil
ayna
balta
barkas (küçük gemi)
bıçaq
bilet
boşqab
brelok (anahtarlık)
bufet (büfe,dolap)
butulka (şişe)
büsat
cuna (bez,örtü)
çaxmaq
çaydan
çərnilnitsas
çeşmək
çıraq (lamba)
çini
çomaq
çubuq
çul
çuval
daraq
davat (divit)
dəsmal (havlu)
dəst (eşya)
dəyənək
horojka (halı)
durbin
dürc (kutu,sandık)
düymə
əqiq
əsa
falaqqa
fanar
fayton
fərş (kilim,halı)
fincan
forfor
gəmi
gilabdan (kil kabı)
haçar (anahtar)
heybə
hoqqa
ip
iqruşka (oyuncak)
istəkan (bardak)
jilitka (jilet)
kandrabant
kardon
kart postal
kartoçka (karton)
kasa
keçə
kəfgir (kevgir)
kəmər
kənarə
kəndir
kisə (kase)
konka (vagon)
konvert (mektup zarfı)
küpə
lampa
ləvin (forma)
linkrust (duvar kağıdı)
manqal
mədal (madalya)
mələfə
mənfəzə
mərc
miz (masa)
motal (koyun, keçi derisi)
mövqufat (mülk)
muncuq
muştuq
naboyka (ayakkabı tabanı)
nal
nehrə (yayık)
nəştər
nimçə (kap, tabak)
ocaq
otkritka (kartpostal)
oyuncak
paket
palan
palaz (kalın kumaş)
palaz
papuş (ayakkabı)
parket (parke)
pasılka (zarf pulu)

paya (direk)	kisyə	şüşə
pərdə	qutu	tabut
pinka (tütün kesesi)	rementuar (kurma kolu)	tac
probka (tıkaç, tıpa)	rezin (kauçuk materyal)	təsbih
prostin	rikab (üzengi)	təşt (iri tas)
pudra	samavar	tikə (parça)
qab	sancak	top
qaliçə	səbət	torba
qaloş	sərriştə (ip, sap)	tuluq (tulum)
qamçı	sırğa (küpe)	ülgüc (makas)
qaşıq	sirac (lamba)	üstul (koltuk, sıra)
qayçı	spiçka (kibrit)	üzük
qayış	stekan (bardağı)	velosiped (bisiklet)
qazan	streskop	xançal (hançer)
qazma	sübhə (tespih tanesi)	xronometr
qəfəs	sürahi	yapışqan
qəmə	şam	yastıq
qiblənüma (pusula)	şin (teker jantı)	yeşik (tahta kasa)
qilan (eğirelemeyen yün)	şiş	yorğan
qoşun	şotka (elbise fırçası)	zamin
qurs (yuvarlak şey)	ştəmpəl (pul)	zəncir

2.1.10. Zaman Kavramı ile İlgili Kelimeler

aprel	çaharşənbə	əsr
axır	dəhr	əvvəl
axşam	dəkabr	əyyam (zaman, devir)
ay	dəm	fevral (şubat)
bazar	dəqiqə	fürsət (elverişli an)
bildir	dərhal	gah
bu gün	dövran	gecəgündüz
cəmadiyə-əvvəl	dünən	gün
cümə	düşənbə (pazartesi)	gündəlik

gündüz	məhərrəm	sübh (seher)
günorta	mövsüm	şam (akşam)
haman (derhal)	nəhar (gündüz)	şəb
həftə	pəncşənbə (Cuma akşamı)	şənbə (cumartesi)
həmişə (daima)	qələcək	tainki
hilal	rəbiül-əvvəl	təqvim
il	ruz (gün, gündüz)	təz
indi	saat	vaxt
indiyədək	sabah	veçer (akşam)
iyun (haziran)	səfər	və'də
kəç	sənə	yanvar
ləyal (geceler)	sentyabr (eylül)	yekşənbə (Pazar)
ləyl	səşənbə (çarşamba akşamı)	yəvmiyyə
mart	sezon	zaman
may	son	zəmanə
mazi	sutka (gün)	zilhiccə

2.1.11. Renk Adları ve İlgili Kelimeler

boz	qaraca	surx
çal	qırmızı	Tar (kara)
firuzə	qızıl	yaşıl
gara	sarı	zər (altın rengi)
göy	səfid	zərrin (sarı)
laləgun	siyah	

2.1.12. Kişi Adlarını Karşılayan Kelimeler

A.N.Diasamidze	Abdullah Cövdət
A.O.Mirzoyev	Abid
Abbas Ağa Qayıbov	Adilxan Ziyadxanov
Abdulayev	Ağ Seyid
Abdulla Mustafa	Amir Hadi

Anna
Arşak
Asari Əhmədbəy Cavanşir
Avətik
Axund
Axund Araszadə
Axund Damla Həmzə
Axund Əbuturab
Axund Əliqulu
Axund Molla Əbdullətif
Axund Molla Ələkbər
Axund Molla Məhəmməd
Axund Nurə
Axund Yusif Talıbzadə
B.A.Popov
Bağrat
Bala Səyid
Bədəlov
Boyaqçı Kərbəlayı Əli
Cabbar
Cahangir
Cahangirxan
Cəlali Hacı Əfəndi
Cəlil
Cəlil Məhəmmədquluzadə
Cemyayevski
Cənab Dadaşov
Cənab Salamov
Cənab Şəmsi Əsədulayev
Çinovnik Abulbəy
Çopur Hacı İbrahim
Davud
Dervin
Ə. Haqverdiyev
Ə. Hüseynzadə
Əbdülcəlil
Əbdürrəşid İbrahimov
Əbubəkr Razi
Əbunəsr Şeybani
Ədil ağa
Ədilxən Ziyad
Əflatun
Əfrasiyab
Əhməd
Əhməd Əlişhaqi
Əhməd Qazizadə
Əhməd Rza
Əlibəy
Əlimurad
Əlqədari
Əmircan
Ənvər
Ərəblinski
Ərəstu
Əyyub Ələkbərov
Faiq Ne'manzadə
Fatma
Fərəc
Frebel
Fyodorov
Hacı
Hacı Abdulla
Hacı Əbdül
Hacı Əbdülxaliq

Molla Abbasqulu
Molla Abdulla
Molla Cəlil
Molla Curu
Molla Əbdüləli
Molla Əbdülhüseyn
Molla Əbdürrəşid
Molla Əhməd
Molla Əhməd Cənnətzadə
Molla Fəthullah
Molla Ğuru
Molla Həsən
Molla Hüseynqulu
Molla Kazım
Molla Kərim
Molla Mahmud Çakəer
Molla Məhəmməd Həsən
Molla Məhəmməd Seyidov
Molla Məhəmmədəmin
Molla Mə’sum
Molla Mirabutalib
Molla Nəsrəddin
Molla Qəvan
Molla Səfi
Molla Yusuf
Molla Yusuf
Mollaqulu
Muqminov
Musa
Muxtar Axund
Mücəhid Şəyx Fəzlullah
Müəllim M. Mahmudbəyov
N.M.Melikov
N.O.Çiçinadze
Nağı
Nağıyəvlər
Nazimi Əbunəsr Şeybani
Nəcət
Ne’manzadə
Nərzi Qul
Niyazi
Nuh
Ohanes
Ordubadılı Mir Mürtəza
Ostroumov
Ömər
Pisarev
Pişnamazzadə
Prins Səbahəddin
Pruşkeviç
Qafar
Qaragöz
Qarviyer
Qasımbəy Əmin
Qazi Gilan
Qənbər
Qizzətulin
Qocayev
Qoçaq Seyidov
Qoqol
Qranat
Qurd Məhəmməd
Qureyş Buxara
R.Z. Krinskaya

Rəfibəyov
Rəfiq
Rəhim
Rəşidbəy Əfəndizadə
Riolan
Rüstem
Sadıq
Sarə
Səddigül-əmini
Səid Ordubadi
Səlim
Sənəm
Səttarxan
Seyid
Seyid Mürtəza
Sijimqulu
Sivi
Sohoman
Söhrab
Şah Abbas
Şahtaxtinski
Şair Həyyir
Şair Neyyir
Şəmsəddin Sami
Şəyh Cavad
Şeyh Cəfər Şüştəri
Şəyh Fəzlullah
Şəyh Hacı Həsən Mollazadə
Şəyh Hacı Məhəmməd
Şəyh Ne'mətullah
Şəyh Nizami
Şeyx Əli Hacı Həsənəli
Şlosser
Tağıyəvlər
Tarzən
Û.M.Makarov
Usta Zeynal
V.D.Oambaşidze
V.S.Musxilov
Vartan Vay
Varvara
Vəli
Vəlibəy
Vəyil Kazım
Veysov
Volgensteyn
Xacə Kor Əli
Xanlarbəy Ağayəv
Xasməmədov
Xəlilov Məhəmmədqulu Şuşalı
Yaqodi
Yezid
Yunis
Zakir Əlqadiri
Zəkiyyə
Zöhrə

2.1.13. Varlıkların ve İnsanların Durumunu Niteleyen Kelimeler

acı
aciz
ad
adəmiyyət
ağa
ağrısız

ahval
andır
aqibətəndiş (geleceği düşünen)
arif
artıq
asan (kolay)
asi
aşkar
avam
avarə
axır
aydın
aylıq
azarlı
azurdə (incinmiş)
babi (dinsiz)
baha
barkeş (yük çeken)
bay
bayraqdar
bədbəxt
bədgüman (şüpheci)
bədkar (şer kimsi)
bədsima
bədxasiyyət
bədzad
bəhəqq (doğrudan)
bəhsiz
bəid (uzak)
bəli
bəliğanə (tesirle)
bərdar (meyveli)
bərəkət
bərk
bərqəsd (kasten)
bəstə
biabırlıq (rezillik)
biabru (hayasız)
biar (arsız)
biçarə
bidin
biəsər
bigünah
bihuş (baygın)
bikar
bikəs (kimsesiz)
biməna (anlamsız)
binəsib
binəva (fakir)
biqərəz
birinci
bisavad (okur-yazar olmayan)
bisurax
bişüur
bivaxt
bixəbər
bixəya
borçlu
boş
boynuqalın
böyük
bürran (kesen)
bütün
cahil
cannisar (fedakar)
cavan
cəbri (mecburi)
cəfəng (gereksiz)
cəfəngiyat
cəhani (cihana ait)
cənab
cərgə (cemiyyet, sürü)
cici
cümlə
cür (çeşit)
çal (kır, boz renk)
çarəsiz
çıplaq
çirkli
çiy
çopur
çox
daşlı
dəhri (ateist)
dəhşətli
dəliksiz
dəmdəməki (dönek kişi)
dəstgahlı (görkemli)
dilan (gönül dostu)
dilgüşa (gönül açan)
diplomlu
dipsiz
dişi
divanə
dövlətli
dun (aşağı, alçak)

dürüst	fason	tiyəli (bıçağın kesen yüzü)
düyyüm	fəqir	illik (yıllık)
düz	fərzanə (alim, bilgili)	inqilabçı
əbləhan (ahmak)	fəzilətli	insafsız
əbrar	fırıldaq	intəha (son, ahir)
əbyəz (en beyaz)	füqəra	intelligent
ədəbsiz	füzul (fazla, artık)	irad (noksan, ayıp)
əhəmmiyətli	füzun (çok, fazla)	iri
əhrar (hür)	gəmgin (kederli)	isti (sıcak)
əhsən	gərm (sıcak, kaynar)	işsiz
ehtişamlı	gəyr	kalender
ehtiyatlı	giribandəst	kasıb (yosul)
əkabir	girizan (kaçan)	keçəl (kel)
əkid	gözəl	kəfənlik
əks	gözlü	kem
ə’la	gümrah (azgın)	kəmətiqat (inançsız)
əlahiddə	gündəlik	kəşakəş (keşmekeş)
elektrikli	hacı	keyfsiz
əlvan	hal	kifayətsiz
əmmaməli (sarıklı)	haramzadə	kir
əqsa (en uzak)	havi (ihtiva eden)	kobud (kaba)
ər	hədd	kosa (köse)
ərizə	həftəlik	köhnə
erkək	hənalı (kınalı)	köhnəpərəst
əsi	hərami	köməksizlik (yardımsızlık)
əskiklik	heyvərə	kör
ətirli	hiyləgər	kütah (kısa, boysuz)
əxyar (fazietli, iyi kimse)	hiyləgərlik	laəlac (ilaçsız, çaresiz)
ə’yan (asilzade)	hökmən	lafzən (laf vuran)
facia	huşyar (akıllı)	Lağlağı (boş boğaz)
faidəbəhş (faydalı)	ifriti (çirkin, cadı)	lal
fanatik	igit	laləgun (lale rengi)

laməzhəb
lax (kokuşmuş)
layəs’əlun (soru sorulmaz)
Lotu (fırıldak kişi)
maarifpərəst
mahir
mədəni
məəttəl (terk edilmiş)
məğmum (gamlı)
məğşuş (karışık, sahte)
mehriban
məhrum
məkkarə (hiylekar)
məlikülmütəkəllimin
məl’un
məmlüv (dolu, doldurulmuş)
mərd
mərdanə (yiğitçe)
mərdəkanlı
mərdimazar (eziyet veren)
mərdimazarlıq
mərhum
məşədi (bir unvan)
məşhun (dolu, yüklü)
məşhur
məşrutəpənah
məşrutəşinas
mətləb (talep)
mətrudi (kovulmuş)
məxluq
məxluqat
məxsus
məxsusi
məyyit
məzəli (lezzetli)
məzlum
məzmum (artırılmış)
milli
modni (modaya uygun)
moizə (öğüt)
möhkəm
möhkəmlik
möhtac
mötəbər
mövcib (netice, son)
mujik (kentli)
murdar
muxtar
müftə (bedava)
müftəxor (bedavacı)
mühtərəm
münafiq
müncəmid (donmuş)
münkir
müsəlman
müsibətzədə
müsinn (yaşlı)
müstəbid (zalim)
müstəhəq
müşarileyh (adı anılan)
müştaq
müştəbəh
müştəq (şevkli)
mütədəyyin
mütəəssif (üzülen)
mütəfərriq
mütəkəllim (konuşan)
mütənəccis (necis olan)
mütəşəxxis (görkemli)
mütəşəkkil
mütəvəccəh (yönelen)
müti (veren)
mütrübbazlıq (oyunbaz)
müxtəsər (özetlenmiş)
müzəyyən
nabəkar
nabələd
nabeşüur (düşüncesiz)
nadan (cahil)
nadinç
naəhl
nahaq
nainsaf
namüsəlman
nankorluk
naqafil
naqqal (boş boğaz)
narazı
nasadiqə
natəmiz
natiq (iyi konuşan)
nazənin
nəfli (faydalı)
nəticə
nəvsal
nihan

nimcan (yarım canlı)
nisab (esas, miktar)
niskilli (dertli)
nümayan (görkemli)
nümunə
pak
pakizə
para
paslı
patəntli
paxallıq
pəhlivan
pejmürdə
pirayə
pis
piyan (sarhoş)
piyanliq (sarhoşluk)
puç (boş, kof)
qalın
qanə (kanaatkar)
qanlı
qapaqlı
qaranlıq
qatı
qəbih (çirkin)
qəddar
qəliz (kalın, kaba)
qəmqin (kederli)
qərib
qəribə
qərran (kükreyen)
qərrayə
qəşəng (süslü)
qəvi (kuvvetli)
qız
qızılbaş
qiram
qiymət
qoca
qospodin (efendi)
qussəli (gamlı)
qüdsi
qüsur
rahat
rəhmətlik
rəhnümun
rəngli
rəvac
rişsəfid (ak sakallı)
riyakar
rövnaq (parlak, güzel)
rövşən (açık, aydın)
ruberu (yüzyüze)
sabig (geçen, evvelki)
sadə
sair (yürüyen)
sakin
sakit
salamat
salamat
savay (başka)
saxtə
sədd
səfəh (ahmak)
səhl (kolay)
sərbəsər
sərnigun (alt-üst olmuş)
sərsəri
səyaq
səzavar
sınıq
sinn (yaş)
sinninə (yaş, yaşlı)
siyəhpuş (matemli)
son
soyuq
surət
şad
şahanə
şahbaz
şarlatan
şəbəh (benzerlik)
şəbih (benzerlik)
şəkərli
şəkil
şərafət
şipyon (casus)
şor (tuzlu)
şöhrətli
şüğlü (meşgul)
şükufəzar (çiçeklik)
şümür (zalim)
şüru
tabii
taqət
tar (kara, siyah)

təbərrük (bereket)
tecrübəli
təəccüblü (hayret veren)
tə'hirsiz
təhlükə
təhqir
tək
təng (dar, bezmiş)
tənha
tənq
tərbiyəsiz
təsirli
təsvir
təvafüt (fark)
təvan (güçlü, kuvvetli)
təvəssüt (orta)
təzə
tintəli
töhmətli
tul (uzun)
tulan (uzun)
tüklü (tüylü)
tülküsifət
ubudiyyətkaranə
uca
ucuz
uğursuz
unvan
uzaq
uzunətək
üçguşəli
üstətab
vajgun (ters, uğursuz)
vəhşi
vətənpərvərlik
vətənxah
veyil (avare, boş)
vəz'
vuqarlı
xain
xam
xarab
xaraba
xaraşo (başlangıç)
xas
xassə (hisse)
xaxolu
xəcalətlik
xəlaldar
xəlvət
xəyanət
xırda
xoş
xoşbəxt
xozeyin (sahip)
xüsusən
xütnə (sünnet)
yağlı
yaman
yamani
yanqı
yava (pis, edepsiz)
yavuq
yaxşı
yekə (büyük, iri)
yeksər (bütün)
yəqin (şüphesiz)
yerli
yəsar (sol taraf)
yətim
yigit
yoğun
yolux (sirayet)
yumuşaq
zad
zahir
zarafat
zəbun (zayıf, güçsüz)
zəhrimar
zidd
zikirdar
zişan
zorba
zövqyab (zevk alan)
zübdə (çok beğenilen)

2.1.14. Maneviyat, İnsana Ait Duygu ve Davranışlar ile İlgili Kelimeler

abru
afərin
ağıl

amanlıq	dəf'	əzm
and	dəngəsər (huzursuz olmak)	faciə
ar	dəqiqəşinas	faidə
arif	dərd	faraqat
arxayın	dəstəbazlıq	fəğan
atəş	dil	fəhm
babət (tarz)	dilək	fənd
bağışlamaq	dilşad	fəramuş (unutmak)
bais	dun	fərq
bang (ses, seda)	dürüst	fəryad
bədnəzər	düşmənçilik	fəsad
bəhacət	əcəl	fəyz
bəhrə (pay)	əda	feyzab
bəra	ədavət	fındıqça (parmak şıklatmak)
bərhəm (dağıtmak)	əf'al	filməsəl
bərmənfəət	efv	fitnə
bərqərəz	eğniya	fitrət
bijlik (birlik)	əhd	fövt
bilfərz (farz etmek)	əhəmmiyət	füyuzat (faydalar, hayırlar)
birəhmanə	ehtiram	gilay (şikayet)
böhtən	ehtiraz	giley (şikayet)
bütlan (batıl olma)	əks	gözyaşı
büx	əlamət	guş (m. dikkat)
büxl (hasetlik, cimrilik)	əlhəzər	gülləbazlıq (çatışma)
cəhalət	əmanət	Güman (zan, şüphe)
cəşn (şenlik, mutluluk)	əman (imdat, yardım)	günah
cuş (coşma)	ənd	hal
cünun (deli olma)	əndər	halət
çakərani (kul olma)	əsi	haray (feryat)
çor (tuzlu)	ətf	hədyan (hezeyan)
dad	əvham	həlaq
dəbbə (sözünden caymak)	eyb	həlim

həmağuş (kucaklaşma)
həqiqət
hərami
hərzə
həsəd
həvəs
həya
həyəcan
həyət
heyf
həyl
heyvanlıq
hicab
hiddət
hifz
hiylə
hörmət
hövsələ
huş (dikkat, fikir)
hümmət (gayret, çalışma)
hünər
hüzur
ibtidai
iclal
icmaə
icra
ifna (yok etme)
ikmal
iktifa (kifayetlenme)
ilahi
iltizam
imdad
imkan
imtiyazat
insaf
insan
insanlıq
intihar
intişar
iqbal
iqdam
iqtiza
irfan
isbat
istiot (acılık, mec. hırs)
istirahət
istixarə
iştəha
ixlas
ixrac
ixtira
iyza
kam (arzu, murat)
kankan (tuzak kurmak))
kəlniyyət
kəmal
kəmalat
kəyf
kibr
kirdar
kölgə
kömək
ləğv (ortadan kaldırmak)
leksiya
lə’nət
lərzə
ləyaq (layık olma)
ləzzət
loğaz (alaya almak)
mat (hayret etmek)
matəm
mazat
məcbur
mədaxil (kazanç)
mədəniyyət
mədh
mədhuş
məəlləq
məkr (hile)
mənfəət
məntər
mənzur
məqsud
mə’qul
mərd
mərəkə
mərhəmət
məsləhət
məst
məsuniyyət (dokunulmazlık)
məsxərə (alaya almak)
məşğələ
məşquliyyət
məşrutab
mətləb (talep)
meyit

məyl
məzahim (zahmetler)
məzənnə (şüphe)
miting
möhnət
murad
mübahisə (bahsetme)
müəssis
müəyyid
müjdə
mükafat
mülahizə
münkir
müqəllid (taklit eden)
mürtəd
müsavatsızlıq
müsibət
müstəbid
mütəhəyyir
mürüvvət
müvəffaqiyyət
müzayigə (esirgeme)
müzəxrəfat (yalan, uydurma)
nagəhan
nam
naz
nəf’
nəng (ayıp)
nəsihət
nəzər
neznayu (bilmemek)
nida
nifas
nifrət
nikbət
nisbət
nişan
nitq
niyyət
növ
ölü
öskürmə
övza (vaziyet)
panimat (kaydırmak)
pədəranə
pənd
peyman
pişnihad (teklif)
pusqu (pusu)
qanə (kanaatkar)
qəbahət
qəflət
qəm
qərəz
qəsam (and içme)
qəsd
qəşş (bayılmak)
qətl
qəzəb
qışqırıq (bağırtı)
qızdırma
qoçu (haydut)
qövl
quçubazlıq (eziyet etme)
qürur
qüsur
rahnüman
ram (boyun eğmek)
rəftar (davranış)
rəftə
rəhm
rəhmət
rəmi (fal bakmak)
rəncidə
rəşadət (yiğitlik)
rəva
rəviş (gidiş, tarz)
riya
ruzi (kısmet)
rücu
rüsva
savad
sayə
səadət
səbəb
sədaqət
sədəmə (çarpma)
səfahətşiar (zevk sürmek)
səhv (yanlış)
səlamət
səs
sidq
sifat
sillə
sipər
sirqət

sitəm
sövda
söyüş
suzan
sübut
şad
şadyana
şakir
şampyonluq
şan
şəhadət
şəkk
şəmatət (kınama)
şərarət (musibet)
şərt
şikayə
şikayət
şitab (sürat, çeviklik)
şövkət
şuluqluq (hareketlilik)
şüar
şüğl (meşkuliyet)
şükuh (büyüklük, ululuk)
şüur
talə (talih, baht)
tamah
tamaşa
təbil (nağara)
təbiyyə (tabi olma)
təcəlliyat
təəccüb
təfavüt (özellik)
təfsir
təhəvvül (değişme)
təkalif
tələb
tələf
tələfat
təmənna
tənzil
təqaza (talep, lüzum)
təqsir
tərbiyyə
tərədüd
tərəqqi
tə'rif
tərvic (revaç)
təsdiq
təskin
təşrif
təşviş (karıştırma, heyecen)
təşviş
təvəllüd
təvəqqə (dilek)
təvəssüd (sırtını dayama)
təvil (uzun müddet))
təvəqqə
təzvir (yan, hile)
tilsim
tinət
töhmət
tövr (hal, tarz)
uruh
ülfət (dostluk)
ülviyyə (yücelik)
ülviyyət
ümurat
ünan
üsyan
üzr
varid (yetişen)
vasil
vəch
vəfa
vəhşiyan
vəkil
vəqf
vərəsət
vəsvəsə
vird (tekrarlamak)
xahiş (istek, rica)
xain
xas
xasiyyət
xəbərdar
xəlvət
xəndə (gülüş)
xəşiyyət
xəta
xəyal
xilas (kurtulma)
xilqət (fıtrat)
xof (korku)
xofrak
xuliqan
xüda

yad
yadigar
yalan
yas
yazıq
yəmin
zaiqə (tat alma duyusu)
zəbanbənd (dil bağlama)
zəhlə (bezdirme)
zəhmət
zəkavət (kavrama kabiliyeti)
zəli (mec. istismar etmek)
zəmanət
zərb (vurma)
zərəfşan (kızıl saçan)
zərər
zikr
zorbazorluq
zülm

2.1.15. Dini İfade ve Anlam İçeren Kelimeler

aləm
alim
Allahü əkbər
axirət
axund
ayə (ayet)
azançı
babi (ateist, dinsiz)
bayram
behişt
bərəkallah
bərəkət
bərzəx
bidad
bismillah
bütpərəstlik
came
cəhənnəm
cin
cümə
danişmənd
dəccal
dərgah
dərviş
dəstəmaz
dindar
duagu
duanəvis
duanəvislik
duayazan
əcəl
efv
ələyhürrəhmə
əleykəssalam
ənbiya
ərkan
əstəğfürullah
etiqad
fərayiz (farzlar)
fitva
fürüiddin (din hükümleri)
günah
hacı
haram
həc
hədis
həyz
həzərat
Həzrəti Hüseyn
hicrət
hidayət
hudahafiz
huri
İbrahim
ilahi
imam
imamət
iman
incil
inkar
inşallah
irəm
islam
istifta
işan (molla, hoca)
itaət

ixlas
kafir
kəfən
kəramət
kərbəla
keşiş
kövsər
lahut (ilahilik)
malakan (bu tarikat üyesi)
maşallah
mehdi
məhərrəmlik
məhşər
mələk
mələkut
məqbər
mərsiyəxan
məscid
məssəb
məzaristan
minbər
minkir
misyoner
moizə
mö’cüz
mömin
mötəgit (inanan, dindar)
müctəhid (fıkıh bilgini)
müfəssələn
müqəddəs
mürid
müsəlla
müsəlman
namaz
nəcasət
nəvruz
nəzir
nikir
niran (ateş, cehennem)
Nuh
nübüvvət
oruçluq
ömür
pasxa
pərvərdigar (tanrı)
peygəmbər
pir
pir
prazdnik (bayram)
qəbir
qəda
qəzəb
qılman
qiblə
qiyamət
qulluq
Qur’an
qurban
qusl
qütsi
rəhm
rəsulullah
ruhani
rük’ət
rükn
savab
səcdə
səhviyyat
sələmələyk
səqər (cehennem)
seyid
starover
sünni
şakir
şəkkiyyat
şəriətmədar
şəyatin
şəyhülislam
şeytan
şiə
təcvid
təfsir
təharət
təkyə
təvəkkül
tofiq
tövhid
uruh
uyezd (kaza, kader)
üləma
ümur
üqba
ürefa
üsuliddin
vacib
vallah

vəbal	xənnas (şeytan)	Yunis
vələzzalin	xortdan (hortlak)	zəbani
və’z	Xristiyan	zəkat
xacə	Xuda	zəng
xaçpərəst	xütbə	Zülcinah (Hz. Hüseyin’in atı)
xəlifə	Yəzid	

2.1.16. Savaş ve Askerlik ile İlgili Kelimeler

asayiş	mücahid	revol
atəş	müxbir	revolver (tabanca)
barıt	nəfər	rütbe
casus	nə’rə (nara, haykırma)	soldat (asker)
cəng	nişanə	sərbaz (asker, dövüşçü)
cidal (savaş)	nişangah	sətvət (atak, hücum)
ərradə (küçük mancınık)	növbət	strajnik (bekçi)
əsləhə (silahlar)	orax	sülh
fədai	polk (askeri birlik)	süngü
fəth	pristav (polis amiri)	şikar (ganimet)
fişəng	qala (askeri mıntıka)	tapança
gazi	qamçı	tə’lim
gözətçi	qaradovoy (polis neferi)	tiğ (kılıç, hançer)
həmayil (silah için boyun bağı)	qəmə	top
jandarma	qənimət	tüfəng
komanda	qoşunkeşlik (harp yürüyüşü)	xəfiyyə
ləşkər	qradonaçalnik (rütbeli polis)	xənçər
mauzər	qraf (askeri bir rütbe)	xilas
mənfa	qüllə	yağma

2.1.17. Devlet Yönetimi ve Siyasi Olaylar ile İlgili Kelimeler

akt	direktor	divanbəyi
darğa	divan	duma

əmir
encümən
eynüddövlə
fərman
fərmayiş
fir’on (firavun)
firqə
fraksiya (siyasi grup)
həyl
höccət (resmi yazı)
hökümət
hüccə (resmi yazı)
hürriyət
icarədar (icra işini yapan)
iclas (resmi toplantı)
idarə
iğtişaş (kargaşa, gösteri)
imtiyaz
inqilabçı
islahat
istibdad
ittifaq
ittihad
kabinə
kandidat (aday)
kantor
kantora
komissiya (idari organ)
komisyon
konsul
kraliça
liva
maarif
məb’us
məclis
məlik
mə’mur
mənsəb (büyük makam)
məşruta
məşrutəpərəst
məvacibin (maaş)
məvzuat
muxtar
müdir
müraciət
müstəbidad (zalim hükümdar)
müttəfiq
naib (hükümdar vekili)
nazir
okruq (özerk bölge)
oktyabrist (ekimciler)
padşah
parlament
pasport
paytaxt
politika
proqram
protokol
qalabəyi (şehir hakimi)
qlasni (şehir idare üyesi)
qlava (belediye başkanı)
qubernator (vali)
reis
rəiyyət (millet)
rejim
sabraniya (milet meclisi)
saman
sədr
səfir
sekreter
sentralni (merkezi)
sərhəd
sərkar (kumandan)
siyasi
soltan
şah
şö’bə
şura
tacidar (hükümdar)
tamojna (gümrük)
ultimatüm
uprava (idare)
vəlil (muhafız)
vəzir
xanlıq
xidmət

2.1.18. Dil, Irk ve Millet İsimlerini Karşılayan Kelimeler

Avropalı	İranlı	Rusi
Bolgar	irq	Rusiyalı
Dağıstanlı	Japon	Sərbiyalı
Ərəbi	Ləzgi	Tatar
Erməni	Nemes	Tatarçı
Farsca	Osmanlı	tayfa
Farsi	Parsicə	Türk
Firəng	Polyak	Urus
Fransi	Qafqazlı	yəcüc-mə'cuc
Gəncəli	Qaraçı	Yohudi
Gürcü	Qırqız	Yunan
Hindi	Qubalı	Zəngibar
İngilis	Rus	

2.1.19. Vatan ve Millet Kavramları ile İlgili Kelimeler

bayram	millətpərəst	Türk
dövlət	nicat	vətən
liva	övtan	vətənpərvərlik
millət	şəhadət	yurd

2.1.20. Yer, Yön Bildiren Kelimeler

aşağı	küçə (sokak)	şimal
batın (iç, iç yüz)	məhəllə	tərəf
bəri	məydan	üst
dal (karşı teref)	ploşad (meydan)	vilayət
əknaf (kenarlar, cihetler)	qabaq (ön taraf)	xariç
ərsə	sağ	yuxarı
həndəvər (yan, yöre)	sol	zəbər (üst, üstte)
iç	şəhər	zir (aşağı)
kənd		

2.1.21. Kurum, Kuruluş ve Bunlarla İlgili Kelimeler

akademiya	İttifaqi-Məhəmmədi Cəmiyyəti	müallicəxana
darülcünun	kitabxana	müraciət
darülmüəllim	konsulxana	Müzəffəri mkətəbi
Əhrar firqəsi	Maarif nəzarəti	Nur Mədrəsəsi
fabrika	Mədrəsəyi-Hüseyniyyə	Nümunəyi- Edəb
iste'mal	Məktəbi-ruhaniyyə	Osmanlı Millət Məclisi

2.1.22. İşaret, Şahıs ve Belirsizlik İfade Eden Kelimeler

adam	hərkəs	öz
birbiri	kimi	siz
biz	mən	şəhs
bu	mö'tədil	şey
cümlə	nəçə	zəvat
hamı	o	

2.1.23. Yer Adlarını Karşılayan Kelimeler

2.1.23.1. Kıta ve Bölge Adlarını Karşılayan Kelimeler

Avsriya	Avropa	Mavəra
Acara	Bolğur Sahası	Muğan Səhrası
Afrika	Kişvər	Novaçerkez
Amərika	Kitay	Qafqaz
Anadolu	Küfristan	Xəzər
Asiya	Mancuriya	Zaqafqaziya

2.1.23.2. Ülke Adları Karşılayan Kelimeler

Amerıka	Hindistan	Rusiya
Avstriya	İran	Serbiya
Bosnə- Hərsəg	İtaliya	Sibir
Fas	Kırım	Sibirya
Finlandiya	Misir	Yaponya (Japonya)
Firəngistan	Osmanlı	Yə'cucistan
Gürcüstan	Pataqoniya	

2.1.23.3. Şehir Adları Karşılayan Kelimeler

Ağdam
Ağdaş
Ağrı
Aleksandrapoli
Astraxan
Aşqabad
Axalsixe
Axtala
Badkubə
Bakı
Balaxanı
Batum
Berlin
Bolğar
Bosniya
Buxara
Culfa
Danabaş
Daşkənd
Dərbənd
Ərdəbil
Gədəbəy
Gökçay
Hacıtərxan
Isfahan
İrəvan
İrkutsk
İstanbul
Kaliforniya
Kars
Kaşğar
Kazan
Lissabon
London
Məkkə
Mərakeş
Mərv
Məşqətə
Miyanə
Moskva
Naxçıvan
New-York
Noraşen
Nuxa
Nüsnüs
Oksford
Omsk
Ordubadı
Orenburg
Orsk
Paris
Peterburg
Petrovsk
Piyatiqorsk
Qarabağ
Qax
Qaxay
Qəzvin
Quba
Ramanı
Rəşt
Rey
Salanik
Samara
Səlmas
Səmərqənd
Sofiya
Şahtaxtı
Şamaxı
Şəki
Şərur
Şirvan
Şuşa
Təbriz
Təhran
Tiflis
Tokio
Tomsk
Troitsk
Ufa
Varşava
Vladiqafqaz
Vyana
Xeybər
Xorasan
Yekaterino
Yevlax
Yevlax
Zakaspiya
Zaqatal

2.1.23.4. Kasaba, Mahalle ve Köy Adlarını Karşılayan Kelimeler

Axtı
Buzovna
Car
Danaçı
Davidovski Məhəllə
Diduba Məhəlləsi
Gileyli Məhəlləsi
Gökçay Mahalı
Kotavan
Lahıc
Ləkit
Manzurka
Mərdəkan
Məşəd
Məzrə
Muradbəyli
Müskürlü
Novobayazıd Məhəllə
Pirqəmiş Məhəlləsi
Qasımknd
Qımır
Registan
Sadaxlı
Sarıtorpak Məhəlləsi
Sultan Bəyazid
Türkan
Zünuz

2.1.23.5. Sokak, Cadde ve Meydan Adları Karşılayan Kelimeler

Avlabarda Küçə
Beybutovski Küçe
Botaniçeski Küçə
Davidovski Küçə
Erivanskaya Ploşad
Gəncəli Məhəllə
Kaxetinski Küçə
Krılov Küçəsi
Mö'minlər Küçəsi
Musulmanski Meydan
Nijni Təzapir Küçəsi
Ozan Küçə
Peskovski Küçə
Puşkin Küçəsi
Qalavinski Küçə
Quberniski Küçə
Salolak Küçəsi
Salolak Küçəsi
Sivənski Küçə
Skaçya Məydanı
Sunbatom Küçəsi
Vağzal Küçə
Zərrabi Küçəsi

2.1.23.6. Bina, Yapı, İşyeri ve Onların Bölümlerini Karşılayan Kelimeler

akuşka (pencere)
astana (eşik)
aşpazxana (mutfak)
baca
balkon
baqqal
bənna
bina
binövrə
came
hərəmxana
çayçıxana

dabbağxana	klub	poçthana
dam	konsulxana	qəbristanlıq
dəftərxana	körpü	qışlaq
dəhliz	künbəd	qumarxana
divar	künc	qurbangah
dustaqxana	mabəd	ravinduk
dükan	mağaza	səki
eşik	matəmgah	sklad (depo)
ev	mayaxana	sütun
eyvan	məhafil	şərabxana
fabrika	mənzil	taxça
giybətxana	məscid	tə'mirat
hamam	meygəda	tiryakxana
həyət	müalicəxana	tun (hamam ocağı, külhan)
hin (kümes, barınak)	ortalıq	ustaxana
hovuz	otaq	vağzal (demiryolu binası)
imarət	pansion	
kəhriz (su kemeri)	pilləkan	

2.1.24. Coğrafya ve Tabiat ile İlgili Kelimeler

2.1.24.1. Dağ, Nehir, Çay, Göl ve Çöl İsimlerini Karşılayan Kelimeler

Afrasiyab Çölü	Ərəş Çayı	Qoçana Çayı
Ağrı Dağı	Qanq Çayı	Şaren Dərəsi
Girdman Çayı		

2.1.24.2. Yeryüzü Oluşumları ve Tabiat olayları ile İlgili Kelimeler

alov	buğ	daş
bad	buz	dərbənd (dar geçit)
bahar	cibal (dağ)	dərə
bayır	coğrafiya	dərya
biyanban	çayır	dolu
boran	dağ	dud (duman, sis)

göy	nəhr	soyuq
güzar (yol, geçit)	nəsim (hafif yel)	şimal
hava	od	torpaq
ildırım	palçık	tufan
kanal	qətrə (damla)	vərtə (uçurum)
kəşfiyyat	qış	vulkan
külək (rüzgar, yel)	qita	xəritə
lov	ruzigar	yağış
mədən	sahil	yel
mənzərə	səhra	yer
meşə	səng	yərüzü
mövqe	seyl	zəlzələ

2.1.25. Basın-Yayın ile İlgili Kelimeler

2.1.25.1. Kitap Adları

Azadə Danışmaq	Firdovsi-İlhamat
Bəşirətül-Ətfal	Hədiqətül-Övliya
Birinci Kitab	Həqiqəti-İslam
Birjoviye Vedomodti	Hesab Məsələsi
Bizə Hansı Elmlər Lazım	İki Uşaq
Bürhani-Tereqqi	İranda Hürriyət
Caməyi- Abbas	İslam Məmləkətlərinin Xəritəsi
Cəngnamə	İslam Tarixi
Çehil Sual	İstiqbal
Əcəm Dili,	Kitabi-Təşrihəl-Fəraiz
Əlmərahül-Cədidət	Mazi
Ənvarül-Aşiqin	Millət Dostları
Əsəri-Mollazadə	Mir'ati-Vətən
Əzalətül- Əvham fi Nüzuli İsa Ələyhüssəlam	Mizan
Falnamə	Müəllimüş-Şəriə
Fəvaidül-Müşahid	Nəsihətül-Ətfal,

Novaya Vremya

Qaflət

Qamussül-Ə'lam

Qanlı Müsadimə

Qurbanəliyəv

Risaleyi-Zübdətül-Əhkam,

Rüstəm və Söhrab

Sohbət Basəri-rəfiqim vəya Naləyi-Qəribaneyi-Heyyir

Söhbət Basəri-Rəfiqəm

Şah İsmayıl

Şeyx və Vəzir və Mübdəyi-tərəqqi

Şura

Təfsirül- Our'an

Trəcümyəi- Töhfeyi-Nəsvihə

Tarixi- Müqəddəs

Tə'birnamə

Təhrirəl-Mərat

Təhrirül-Mərah

Təşrihül-Fəraiz

Türk Elifbası

Ulduznamə

Usta Zeynal

Uşaq Bağçası

Ümdətül-Akham,

Vətən Dili

Vətən və Hürriyət

Xeyrbər Qalası

Zübdətüt-Təvarix

2.1.25.2. Gazete ve Dergi Adları

Din və Məişət məcmuəsi

Din və Məşəqqət (gazete)

İttifaq (gazete)

Kafkazskaya Armiya (gazete)

Məşq Məcmuəsi

Milli Şe'r Məcmuəsi

Molla Nəsrəddin

Qeyrət Mətbəəsi

Siratül- Müstəqim Mecmua

Tayms (dergi)

Tənin(gazete)

Tərcüman (gazete)

Tərəqqi (gazete)

Türküstan Vilayəti (gazete)

Vəqt (gazete)

2.1.25.3. Matbaa ve İlgili Kelimeler

abunə

cild

çap

e'lan

jurnal

kitab

məcmua

məqələ

mətbəə

mətbuat

mühərrir

nüsha

poçt

qazət

qəzetə

sahifə

Qeyrət Mətbəəsi

2.1.26. Ticaret, Ekonomi ve Para ile İlgili Kelimeler

abbası (metal para)	hesab	rüşvət
alver	istiqraz (borç para)	sərmayə
bank	iş	sərvət
bay (zengin)	iştirakuyyun	sifariş
beh (kaparo)	karxana	straxovoy (sigorta)
bəynəlmiləl	kəsad	şərik
borc	manat (AZ. Para birimi)	şirkət (ortak)
əmlak	manufaktura	tə'minat
əqidə	məbləğ	ticarət
əvəz	müştəri	ticarətxana
məsarif	preyskurant (fiyat listesi)	transport
fəhişəxana	program	vergi
firma	pul	xərc
frank	qəpik (manatın en küçük birimi)	yəsar (zenginlik,servet)
hərclik	qiymət	zadatok
hərrac	rublə (Rus para birimi)	marka

2.1.27. Eğitim Öğretim ile İlgili Kelimeler

akademiya	dəbistan (ilkokul)	kağız
alim	dəftər	Kataqana (Japon alfabesi)
attestat (ortaokul diploması)	dərs	kiril
bayram	diplom	kurs
çernil (mürekkep)	dürüş (dersler)	lövhə (kara tahta)
dana	elm	maarif
darülfunun	gimnazist (öğrenci)	mədrəsə
darülirfan	gimnaziya (ortaokul)	məkatib
darülmüəllim	hürufat	məktəb
davat (divit)	imtihan	mixi (eski bir alfabe)

miz (masa)	qələm	tə'lim
müdərris	qələmdan	tərbiyə
müəllim	qələm-təraş	tətil
mürəkkəb	qirəat	ustad
mürəkkəb qabı	səminariyə	uşkol
nəsx (Arap yazı hattı)	səndəli (sandalye)	ülum
oxumaq	soru	üniversitət
övraq	student	vərəq
pansion	şümarə (hesap)	zəban (dil)
professor	təbaşir	
qarandaş (kara kalem)	təhsil	

2.1.28. Radyo, Telefon ve İletişim ile İlgili Kelimeler

fonoqrafiya	telefon	teleqraf
nömrə	telegram	

2.1.29. Ölçü ve Ölçü Birimleri ile İlgili Kelimeler

dəstə	pud	stəkan
girvənkə (ağırlık ölçüsü birimi)	qədəm	verst (uzunluk ölçüsü birimi
keyl (ölçü kabı)	qədər	yarım
misqal	sajın (uzunluk ölçüsü birimi)	

2.1.30. Sayı Adları ve İlgili Kelimeler

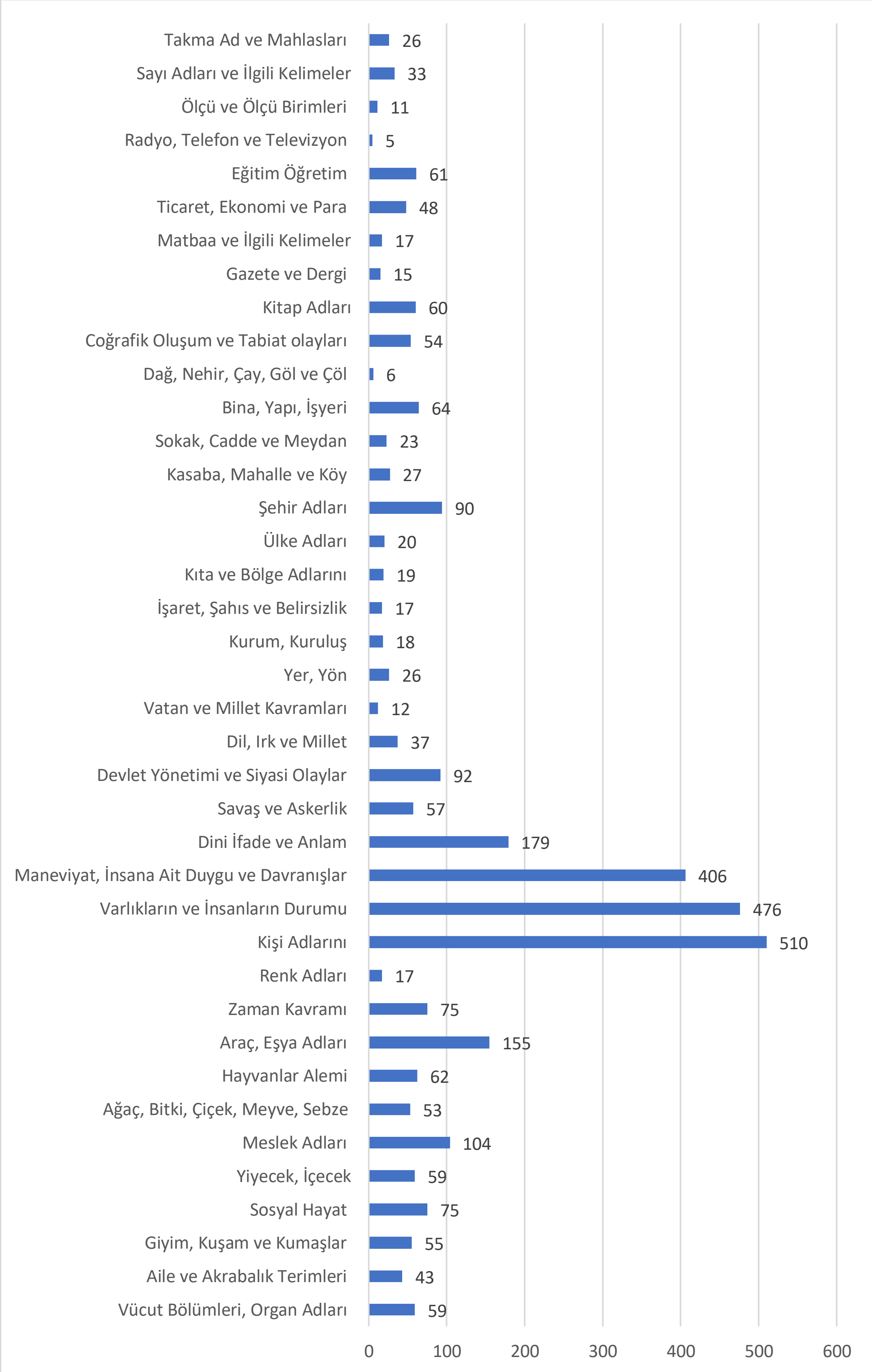
bıçık	salisən	səkkiz
bir	dördüncü	doqquz
əvvəlinci	rabiən	on
iki	beş	on bir
du	beşinci	qırx doqquz
saniyən	xamisən	iyirmi bir
üç	altı	qırx doqquz
üçüncü	altıncı	yüz qırx dörd

iki yüz	yüz min	milyon
dörd yüz altı	üç yüz min	İki milyon
həzar	üç yüz əlli min	üç yüz milyon

2.1.31. Takma Ad ve Mahlasları Karşılayan Kelimeler

Abid	Dindar	Naqqal
Bazarbalağı	Dost	Qırxayaq
Bülbül	Hərami	Qorxaq
Cərrah	Kəyfsiz	Rəhbər
Cırcırama	Lağlağı	Sail
Dabanıçatlaq xala	Lotu	Simürg
Dəli	Millətpərəst	Sofi Zənbil
Dəmirçi	Miskin	Yoncasatan
Dərd əhli	Müxbit	

Şekil 2.1. Molla Nasreddin Dergisindeki Kavram Alanlarının Oranı

2.1.32. Terimler

2.1.32.1. Sağlık ve Tıp Terimler

ağrı	hamilə	sınıq (kırık)
akuşerka (doğum ebesi)	həbbilmüluk (kısırlık)	sifilis (frengi)
azar (hastalık)	həkim	sümük (kemik)
başağrısı	həyat	süzənək (bir idrar yolu hastalığı)
bədən	mama (doğum ebesi)	şəfa
bimar (hasta)	mamaca (doğum ebesi)	təbabət (tıp ilmi)
can	marizxana (hastane)	təbib
cərrah	mərhəm	tibb
cərrahlık	mikrob	tiryək (tıbbi macun, panzehir, afyon)
çiçək	mumiya	uzv
darülcünun	müəllicəxana (muayenehane)	ürək
dava	müshil	vəba
davacat	nəfəs	vizit
dərman	nəştər	xun (kan)
doktor	qabar (deride su toplayan bölge, kabarcık)	yara
əlac	qulunc	

2.1.32.2. Hukuk Terimleri

advokat (avukat)	həbs (hapis)	qərərdad
akt	hüquq	rəhnümun (delil)
bəyanat	inkvizisyon (engizisyon mahkemesi)	sudya (hakem, hakim)
cərimə (suç, günah)	isbat	sübut
dərğalıq (hakim vazifesi)	istibdad	svidetelstava (resmi belge)
dava	məcəllə (kanun, yasa)	şe'riyyə
dəlil	məhkəmə	şikayət
divan	mürafiə (mahkeme)	təhqiq
ədalət	nəfəqə (nafaka)	vuquat
əsarət	qadağan (yasak)	zakon
fərman	qanuni-əsasi	
fitva	qərar	

2.1.32.3. Edebiyat Terimleri

bəhr	fəulun, fəulun, fəulun, fəul	məqələ
cəfəngiyat	güft	mərsiyə
cild	güftar	məsəl
div	imza	məxrəc
drama	katib	məzmun
ədəbistan	kitab	misra
ədib	kitabət	müzafileyh
əfsanə	lüğət	nağıl (efsane)
ərizə	maqazin	nəhv (örnek, sentaks)
fail	məcmua	nəzirə
falnamə	mədhnamə	perevod (tercüme)
fəhva	məf'ul	qəsidə
Qoqol	şair	təqarüb (aruz vezninde bir bahr)
rəvayət	şiir	təqsirnamə
roman	təbriknamə	təsvir
sətir	təcvid	və'zin
səyahətnamə	təkfirnamə	zəban (dil)
şahnamə	tələfüz	

2.1.32.4. Tarih Terimleri

ətnoqrafiya	kəşfiyyat	tarixnəvis
heroqlif	tarix	

2.1.32.5. Mantık ve Ruh Bilimi Terimleri

ağıl	huş (fikir)	məntiq	zəhin

2.1.32.6. Fizik, Kimya ve Biyoloji Terimleri

azbest	gümüş	neft
brilyant	hava	nikel
buxar	icad	polad
cəvahirat	incinar	qanun
dəmir	kömür	rezin
ebonit	linoleum	su
elektrik	mexanizm	talk
fənn	mis	

2.1.32.7. Uzay ve Gök Bilimi Terimleri

astronom	göy	mirovoy (dünya, alem)
ay	Günəş	müdəvvər
cəhan	kokəb (yıldız)	ulduz
əncüm (yıldızlar)	Mars	Dünya

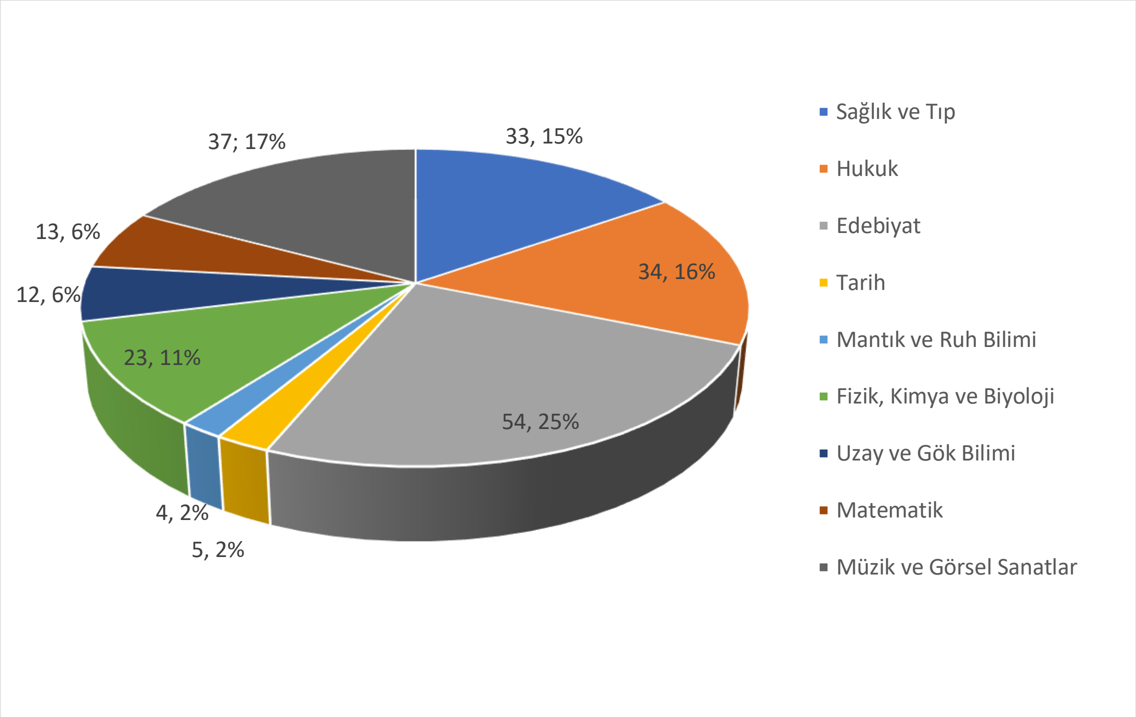
2.1.32.8. Matematik Terimleri

düjün (düzine)	müsəlləs (üçgen)	say (sayı, rakam)
hesab	nömrə	şümarə (sayı hesap)
is'təmal (uygulama)	ölçü	taya (yığın, deste)
kənar	prosent (yüzdelik oran)	
misal	rəqəmiyyə	

2.1.32.9. Müzik ve Görsel Sanatlar ile İlgili Terimler

artistka (kadın oyuncu)	muğamat (müzikte makam)	sərgi
balaban (düdük, kaval)	mütrüb (dansçı)	səs
bilet	müzey	şeypur (nefesli bir çalgı)
dəstgah (büyük şenlik)	nay	tar (telli bir çalgı)
düdükçü	nəqş (nakış)	teatr
dümbək	oyun	təblə
kamançı	pərdə	toyçu
kəsbkar (sanat)	peşə (sanat)	urra (savaş nidası)
kəsbükar (sanat)	qaval	vistavka (sergi)
komediya	qramofon	zəng (çan, zil)
rol	rəsim	zurnaçı
kus (büyük davul)	səhnə	
məzhəkənəvislik (komedyenlik)	sənət	

Şekil 2.2. Molla Nasreddin Dergisindeki Terimlerin Oranı

Çalışmamızda çeşitli alanlara ait toplamda 214 terim tespit edilmiştir. Terimlerin alanlara göre sayıları ve yüzdelik oranları yukarıdaki grafikte verilmiştir.

2.1.33. Atasözleri

Başına gələn başmaqçı olar: 16,s6

Dağ nə qədər uca olsa yol üstündən aşar: 3,s5

Əğri otur, düz danış: 24,s4

Meşa çaqqalsız olmaz: 15,s7

Öz gözlərində qılı görmüyüb bizim gözümüzdə tiri görürlər: 18,s5

Qızım, sənə deyirəm, gəlinim, sən eşit: 22,s4

2.1.34. Deyimler

ağzını pak eyləmək: 14,s4

and vermək: 16,s7

azad etmək: 3,s6

baş üstə: 8,s8

baş vermək: 7,s6-11,s7

başa yasdıq qoymaq: 1,s6

başını ezmək: 14,s5

boyun əymək: 16,s6

çarəsinə baxmaq:4,s5

dilini çəkmək: 14,s4

dost tutmaq: 3,s6

əl çəkmək: 1,s8-16,s6-18,s4

əl vurmaq: 14,s8
əldən getmək: 16,s5
feyz almaq: 19,s6
gözü aydın olamaq: 12,s6
gözünü boyamaq: 14,s6
gözünü silmək: 14,s5
hamilə qalmaq: 5,s5
həlak olmaq: 7,s7
hücum etmək: 1,s6
ibrət olmaq: 21,s5
iman gətirmək: 7,s7
inkar etmək: 1,s4
kifayətsiz qoymaq : 1,s7
kömək çıxmaq: 1,s7
niyaz etmək: 1,s6
qanimət bilmək: 1,s6
qarar qoymaq: 1,s6
qələm çəkmək: 8,s6
qəm çəkmək: 18,s4
qəvama qəlmək: 14,s6
qiyamət qoparmaq: 1,s4
qol qoymaq: 3,s5
qulaq asmaq: 1, s7,s7-11,s2-13,s5-19,s5
qulaq vermək:4,s5-7,s6-16,s6
qulluq etmək: 16,s9-17,s9-18,s9-19,s9
razı qalmaq: 2,s5
rücu etmək: 2,s6-12,s8
səd çəkmək: 8,s7
sərf etmək: 14,s8
sirayət etmək: 22,s6
su saçmaq: 1,s6
şad olmaq: 10,s6
təhrdən çıxmaq: 1,s6
tələf olmaq: 7,s7
təmənna etmək: 6,s7
topa tutmaq:4,s6
uşaq oyuncaqı: 3,s5
ümid etmək: 8,s5
üz vermək: 11,s7
vəlvələ salmaq: 15,s8
xarab olmaq: 10,s6-16,s7
xeyir olmaq: 10,s6
yakaya yapışmak: 18,s5
yaxsını qurtarmaq: 7,s7-15,s1
yoldan çıxarmaq: 7,s6-16,s5
zəhmət çəkmək: 19,s8
zəhmət olmaq: 13,s7

2.1.35. Dualar

ağrını ana alsın: 24,s7
Allah atasına rəhmət eləsin: 3,s5-13,s6
Allah babana rəhmət eləsin: 15,s7
Allah bərəkət vərsin: 9,s6-10,s5-18,s6
Allah göstərməsin: 16,s6
Allah muradın versin: 15,s5
Allah ömür versin: 4,s6-5,s5-16,s5
Allah razı olsun: 12,s7
Allah rəhmət eləsin: 8,s8
Allah' a şükür: 24,s7
Allaha min şükürlər olsun: 10,s6
Allah-taala mübarək eləsin: 18,s8
gözü aydın olmaq: 4,s5
həmd olsun: 4,s6
şükür olsun Allah'a: 10,s6-11,s6-13,s6
Xudanəkərdə (Allah eləməsin): 4,s6

2.1.36. Beddualar

Allah sana lə’nət eləsin, kor şeytan: 19,s6
Andıra qalsın: 15,s7
canı cəhənnəmə: 5,s5
Düşmənin gözü kor olsun: 7,s7
gözü kor olsun: 15,s6
üzünüz qara olsun: 5,s5-9,s5

2.1.37. Yeminler

and olsun Allah'a: 18,s7
and olsun: 16,s7
billah: 15,s4
tallah: 16,s6
vallah: 13,s6
vallahü billah: 15,s4

2.1.38. Yalvarmalar- Yakarmalar

başına dönüm: 15,s1,s7
əstəğfirullah: 15,s4
əttövbə: 15,s4
qadanı alım: 7,s7
qurbanın olam: 10,s7
sənə qurban: 14,s12
tövbə: 15,s4

2.2. En Sık Kullanılan 100 İsim

adam	biraz	e'lan	iç	mən	poçta	tərəqqi
ağa	biz	elm	idarə	mərsiyəxan	pul	təzə
Allah	böyük	fabrika	iki	məşədi	Qafqaz	Tiflis
amma	bu	gecə	il (yıl)	min	qardaş	Türk
artıq	bugün	Gəncə	ilə	millət	qəbul	uşaq
arvad	camaat	gözəl	kişi	molla	qəpik	üsul
Asiya	can	gözəl	Ki	müəllim	qəzetə	üz (yüz)
Avropa	canab	gün	kitab	müsəlman	qiymət	və
axır	cavab	hacı	köhnə	neçə	Rusiya	vətən
Bakı	cavan	hamı	küçə	Nəsrəddin	sən	yaxşı
bala	cümə	haqq	manat	nömrə	söz	yer
baş	çap	həftə	məcmuə	o	üzv	yol
bayram	çox	həmin	məktəb	öz	şah	yüz (sayı)
bazar	dörd	hesab	məmləkət	özgə	şəhər	zəhmət
bir	dua					

2.3. En Sık Kullanılan 100 Fiil

al-	gəl-	eşit-	çalış-	tap-	seç-	min-
ol-	yaz-	tap-	göstər-	dön-	qarış-	soxul-
et-	sal-	yığ-	gəz-	kes-	bağışla-	darıx-
de-	istə-	qorx-	qıl-	yıxıl-	öğrət-	yan-
qoy-	göndər-	inan-	qırx-	gir-	çat-	dey-
gör-	ver-	götür-	axdar-	ye-	soy-	yor-
oxu-	çıx-	qaç-	qazan-	yat-	sür-	qayır-
düş-	get-	buyur-	doldur-	olabil-	deyiş-	mindir-
bil-	iç-	oyna-	tök-	aç-	saç-	salla-
elə-	gətir-	soruş-	qop-	qov-	qan-	dol-
gör-	gel-	apar-	tapıl-	gül-	çal-	yıx-
bax-	keç-	yaşa-	ağla-	bat-	yorul-	yığıl-
danış-	tut-	qayrıl-	öl-	dayan-	dol-	qoyul-
başla-	sat-	saxla-	ögrən-	sataş-	sox-	yağ-
qal-	çıxar-					

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. Yabancı Söz Varlığı

3.1.1. Almanca Kelimeler

fokus
kandidat
müştük
nikel
polisa (polis)
preyskurant
qalstuk
qraf
siferblat
şin
ştəmpəl
yarmarka

3.1.2. Arapça Kelimeler

aciz
adam
adəmiyyət
adət
ahval
akt
Allah
ar
araq
arif
asi
aşura
avam
axirət
axmaq
ayə
ayıb
bab
babi
bais
bani
baqqal
batin
baytal
bədən
bəh
bəhacət
bəhəqq
bəhr
bəid
bənna
bərəkət
bərzəx
bəşəriyyət
bəyan
bəyanat
bəynəlmiləl
beyza
bəz
bidad
bilmərrə
bina
binaən əleyh
böhtən
buxar
bülbül
büsat
bütlan
büxl
came
casus
cavab
cəfəngiyat
cəfr
cəhalət
cəhənnəm
cəhət
cənab
cəng
cərimə

cərrah
cəvahirat
cəzirə
cibal
cidal
cild
cin
cinayət
cümə
cümlə
cünun
cür'ət
damaq
dar
darfilfil
darülcünun
darülfunun
darülirfan
darülmüəllim
dava
davacat
davat
dəbbə
dəccal
dəf'
dəfə
dəfn
dəftər
dəhr
dəlil
dəllal
dəllək

dərc
dərəcə
dərs
dəva
diqqət
divan
dövran
dua
dun
dünya
dürc
dürus
əbləhan
əbrar
əbyaz
əcəl
əcinnə
əcnebi
əda
ədalət
ədavət
ədəb
edib
ədib
əf'al
efv
əğniya
əğyar
əhali
əhd
əhəmiyət
əhəmmiyət

əhfad
əhl
əhrar
ehsan
əhsən
ehtimal
ehtiram
ehtiraz
ehtişam
ehtiyat
əhval
əhvalat
əkabir
əkid
əknaf
əks
əlac
əlahiddə
əl'aman
əlamet
e'lan
əlavə
əlbəttə
ələfiyyat
əleyh
əleyhəssalam
ələyhürrəhmə
əlhəzər
əlif
əllaf
elm
əlvan

əmanət	əxyar	fikr
əməl	ə'yan	filhəqiqə
əmin	eyb	filməsəl
əmlak	eyd	fir'on
əmn	eyn	firqe
əmr	eynüddövlə	fitnə
ənbiya	əyyam	fitrət
əncümən	əza	fitva
əndəlib	əzəmət	föhş
əndər	əzimət	fövt
əqiq	faciə	füqəra
əqrəba	faidə	fürsət
əqsa	fail	fürüiddin
ərbab	fal	füyuzat
ərfə	falaqqa	gazi
ərizə	faraqat	hacc
ərradə	fədai	hacı
ərz	fəhm	hahişə
əsa	fəhüvə	hal
əsarət	fəhva	halət
əsas	fələk	halva
əsər	fələkut	hamam
əsləhə	fənn	hamilə
əsr	fəqir	haram
əsrar	fərayiz	haşiyə
əstəğfürullah	fərq	hava
ətf	fərş	havi
ətfal	fəth	hazır
əvam	fəxr	həbbilmüluk
əvəz	fəxrülislam	həbs
əvvəl	fəyz	həc
əxs	fikir	hədd

hədis	hisse	iltizam
hədyan	hiylə	imam
həkim	hoqqa	imamət
həlaq	hovuz	iman
həlim	höccət	imarət
həmayil	hökmən	imdad
həna	hörmət	imkan
həqiqət	hövsələ	imla
həqqaniyyət	huri	imtihan
hərami	hüccə	imtiyazat
hərəkət	hümmədmənd	imza
hərrac	hümmət	inkar
hesab	hünər	insaf
həsəd	hüquq	insan
həsrət	hürriyət	intəha
həvəs	hürufat	intihar
həya	hüzur	intişar
həyat	ibadət	intizar
həyəcan	ibarət	iqbal
həyət	ibrət	iqdam
heyf	ibtidai	iqtiza
heykəl	icad	irad
həyl	iclal	irəm
həyz	icmaə	irfan
həzərat	icra	irq
hicab	idarə	irsi
hicrət	ifna	isbat
hidayət	ifritə	islahat
hifz	ihtişar	islam
hikmət	ikmal	isriqraz
himmət	iktira	istemal
hindi	iltifat	istibdad

istifta
istikbal
istirahət
istixarə
iştah
iştəha
itaət
ittifaq
ittihad
ixlas
ixrac
ixtira
ixtişaş
ixtiyar
iyza
izhar
izin
kafir
kafur
kahil
kasıb
katib
kəfən
kəlimə
kəmal
kəmalat
kəramət
kərə
kəsad
kəsb
kəşf
kəşfiyyat
kətan
kəyf
keyl
kibr
kirdar
kitabət
köhnə
kövsər
labüd
laəlac
lahut
la'nət
layəs'əlun
layigsahib
layiq
lazım
ləcacət
ləğv
lə'nət
ləqəb
ləvin
ləyal
ləyaq
leyk
leyken
ləyl
ləzzət
libas
liva
loğaz
lotu
lövhü
lüqət
lüzum
maarif
macal
mahir
manqal
maşallah
matəm
maye
mayəşa
mazat
mazi
məbləğ
məbus
məcbur
məcəllə
məclis
məcmuə
mə'cuc
mədaxil
mədən
mədəni
mədəniyyət
mədh
mədhuş
məəttəl
məəzalik
məf'ul
məfzən
məğmum
məğşuş
məhafil

mehdi
məhəllə
məhərrəm
məhkəmə
məhluqat
məhrum
məhşər
məhz
məişət
məkatib
məkkarə
məkr
məktəb
məktub
mələfə
mələk
mələkut
məlikülmütəkəllimin
mə'lum
məl'un
məmləkət
məmlüv
mənfəət
mənfəzə
mənsəb
məntiq
mənzərə
mənzil
mənzur
məqələ
məqsud
mə'qul
mərəkə
mərhəm
mə'rifət
mərsiyə
məsaif
məsəl
məsələ
məskən
məsləhət
məslək
məssəb
məsxərə
məşğələ
məşğuliyyət
məşhun
məşhur
məşrutab
məşrutə
mətbəə
mətləb
məva
məvacibin
məxluq
məxrəc
məxsus
meyit
məyl
məzahim
məzəmmət
məzənna
məzid
məzlum
məzmum
məzmun
miləl
millət
milli
minbər
minhüm
misal
misgal
misraı
moizə
mö'cüz
möhnət
möhtac
mömin
mötəbər
mö'tədil
mötəgit
mövcib
mövqə
mövqufat
mövsüm
mövzuat
muğamat
muhbir
muxtar
mübahisə
mücahid
müctəhid
müddəi
müdərris
müdəvvər

müdirə
müəllim
müəssis
müəyyid
müfəssələn
mühəndis
mühərrir
mühlik
mühtərəm
mühtəsər
mükafat
mümkün
münafiq
müncəmid
münkir
müqabil
müqəddəs
müqəllid
müraciət
mürafiə
mürəkkəb
mürəttib
mürtəd
mürüvvət
müsafir
müsəlla
müsəlləs
müshil
müsibət
müsinn
müstaqi
müstəbid
müstəhəq
müstətab
müşariləyh
müşəvvəq
müştəbəh
müştəq
müştəri
müt'ə
mütəcəlli
mütədəyyin
mütəəssif
mütəəssir
mütəfərriq
mütəhəyyir
mütənəccis
mütəşəhhis
mütəşəkkil
mütəvəccəh
müti
mütrüb
müttəfiq
müttəhim
müvəffaqiyyət
müxbir
müxtəsər
müzafileyh
müzayigə
müzəxrəfat
nağıl
nahar
naib
nal
namus
nasut
natiq
nəcasət
nəf'
nəfər
nəfəs
nəfqə
nəft
nəfx
nəhar
nəhv
nəqş
nərə
nəsh
nəsihət
nəticə
nəzər
nəzir
nəzirə
nicat
nida
nifas
nifrət
nikah
nikbət
niqt
niran
nisab
nisbət
nisvan
nitq

niyyət
növ
növbə
növbət
nun
nübüvvət
nüfuz
nüshə
ömr
ömür
övraq
övtan
övza
qabiliyyət
qala
qanə
qanun
qare
qayda
qəba
qəbahət
qəbih
qəbir
qəddar
qədəm
qədim
qəffal
qəflət
qəht
qəhvə
qəlb
qələm
qəliz
qəm
qənd
qənimət
qərar
qərəz
qərib
qəribə
qərran
qərrayə
qəsd
qəsəm
qəsidə
qəssab
qəşş
qətar
qətl
qətrə
qəvam
qəvi
qəyr
qeyrət
qəzəb
qirəat
qitə
qiyamət
qiymət
qövl
qövm
quli-biyaban
qumar
qurabiyə
qurs
qusl
qussə
qüdsi
qüllə
qülub
qürur
qüsur
qüvvə
rahət
rəhlət
rəhm
rəhmət
rəiyyət
rəmi
rəml
rə's
rəsim
rəşadət
rəvac
rəvayət
rə'y
rikab
riya
rövnaq
rövzəxan
ruh
ruhani
rücu
rüf'at
rük'ət
rükn

rüsva
rütbə
saat
sabah
sabiq
sahib
sahih
sahil
sair
sakinat
sakit
salamat
savad
səadət
səbəb
səcde
sədaqət
sədd
sədəmə
sədr
səfahətşiar
səfəh
səfər
səhər
səhifə
səhl
səhra
səhv
səlamələyk
səlamət
sənə
sənəd

sən'ət
səqər
sərsəri
sərvət
sətir
sətvət
səyid
seyl
səyyah
sidr
sifat
siğe
silsilə
sinn
sir
sirac
sirqət
siyasi
soltan
söhbət
sövda
söyüş
sual
sunni
surat
surət
sübh
sübhə
sübut
sülbiyyə
sülh
sürahi

sütun
şair
şakir
şakk
şam
şəbəh
şəbih
şəfa
şəğal
şəhadət
şəhadətnamə
şəhs
şəhviyyat
şəkkiyyat
şəmatət
şən
şəqavət
şərafət
şərarət
şərbət
şərik
şe'riyyə
şərt
şəyatin
şəytan
şiə
şikar
şikayət
şö'bə
şövkət
şura
şüar

şüğl
şümr
şüru
şüur
tac
tacir
tamah
taqət
tarix
tasua
tayfa
təam
təbərrük
təbib
təbii
təbil
təbiyyə
təbxir
təcəlliyat
təcvid
tədbir
təəccüb
təəssüb
təfavüt
təfsil
təfsilən
təfsir
taharət
təhər
təhəvvül
təhlükə
təhniyyət
təhqiq
təhqir
təhsil
təhvil
təkalif
təkfir
təklif
təkyə
telaq
tələb
tələf
tələfat
tələfüz
tələkar
tə'lim
təməddün
təmənna
təminat
tənbeh
tənzil
təqaza
təqrir
təqsir
təqvim
tərbiyə
tərbiyyət
tərəddüd
tərəf
tərəqqi
t'ərif
tərk
tərtib
tərvic
təsdiq
təsir
təskin
təsvir
təşəbbəhə
təşrif
təşviş
tə'til
təvafüt
təvəkkül
təvəllüd
təvəqqə
təvəssüd
təvəssüt
təvil
tə'xir
təzə
təziyə
tə'ziyə
təzvir
tibb
tifl
tilsim
tinət
tofiq
töhmət
töhmət
tö'mə
tövhid
tövr
tövzi

tufan
tul
tulani
unvan
uruh
üləma
ülfət
ülum
ülviyyə
ülviyyət
ümur
ümurat
ünan
üqba
ürəfa
üsul
üsuliddin
üsyan
üzr
üzv
vacib
valideyn
vaqian
varid
vasil
vasitə
vaxt
vəba
vəbal
vəch
və'də
vəfa
vəhşi
vəhşiyan
vəkil
vələzzalin
vəlqələm
vəqf
vərəq
vərəsət
vərtə
vəsatət
vessalam
vəsvəsə
vətənxah
vəz'
və'z
və'zin
vird
vücud
vüquat
xarab
xariç
xas
xasiyyət
xassə
xəcalət
xədim
xəfiyyə
xəlayiq
xələl
xəlifə
xəlq
xəlvət
xənnas
xərc
xəşiyyət
xəta
xəyal
xəyanət
xeyr
xidmət
xilaf
xilas
xirgə
xof
xususan
xütbə
yas
yaxa
yə'cuc
yəd
yəmin
yə'ni
yəqin
yəsar
yəsər
yetim
yövmiyyə
zad
zahir
zaman
zamin
zarafat
zəbani
zehin

zəhmət
zəkat
zəlzələ
zəmanə
zənbur
zəncəbil
zərar
zərb
zərrə
zəvat
zidd
zikr
zilhiccə
zina
zişan
zübdə
zülcinah

3.1.3. Farsça Kelimeler

ab
abru
afərin
aftaba
asayiş
aşkar
aşpazxana
atəş
avarə
ayna
azar
azürdə
babət
bad
badə
bağ
bağça
bahar
bang
barə
bazar
bazari
bazəş
bədgüman
bədkar
bədzad
bəhanə
behişt
bəhrə
bəndə
bəngi
bəra
bəradər
bərdar
bərhəm
bərpa
bəs
bəstə
biabır
biçarə
bidin
bihuş
bikar
bikəs
bimar
binəva
bisurax
biyanban
bürran
cadu
cahangir
can
cay
cəfa
cəhan
cəhani
cəşn
cövhər
cuş
cür
çaharşənbə
çakərani
çəmən
çəşm
çeşmək
çıraq
çini
çoban
çorap

dad
dana
danəstən
danişmənd
dar
dəbistan
dəhliz
dənə
dərbənd
dərd
dərdmənd
dərgah
dərman
dərviş
dərya
dərzi
dəsmal
dəst
dəstar
dəstə
dəstəmaz
dəstmal
dilan
dilazar
dilgüşa
dilşad
div
divan
divanə
divanxana
divar
dost
doşab
du
dud
durbin
dübarə
dülgər
dürüst
düşənbə
əfsanə
əgər
əgərçi
əjdər
encümen
eyvan
fəğan
fənd
fəramuş
fərman
fərmayiş
fəryad
fərzanə
fəvvarə
firəngistan
fişhəng
füzun
gah
gər
gilabdan
giram
giribandəst
giriftar
girizan
girov
guş
guşənişin
guy
güft
gül
gülbün
gülüstan
güman
gümrah
günah
güzar
haman
heç
həftə
həmaguş
həmcinin
həmişə
həmşəri
hənuz
hər
hərçi
hərgah
hərzə
həzar
həzə
horuz
huş
huşyar
hünər
kabinə
kaftar

kalender
kam
kankan
kargər
karvansaray
kasa
kəbin
kəfgir
kəhriz
kəllə
kem
kənar
kənarə
kərd
kərdə
keşiş
keşniş
kin
kisə
kişvər
köhnə
köhnəpərəst
kus
küftə
künbəd
künc
kütah
lafzən
lal
laləgun
lərzə
mar
mat
məcus
mehmanxana
mehriban
mərd
mərdanə
mərdimazar
məst
məşədi
meydan
məygəda
mixi
miyanə
miz
mumiya
mur
murdar
müftə
müftəxor
müjdə
mürg
nabəkar
nadan
nadinç
nagəhan
nam
namaz
namə
nan
nar
natəvan
nay
naz
nazənin
nəng
nəsim
neştər
nəvsal
ney
neystan
nihan
nimcan
nist
nişanə
nişangah
nişasta
niyaz
nümayan
nümunə
pa
padşah
pak
pakizə
palan
papuş
para
paytaxt
pədəranə
pəhlivan
pejmürdə
pəncşənbə
pənd
pərdə
peşə

peşkəş	sahtə	süzənək
pəşmin	saman	şad
peygəmbər	saxta	şadyana
pillə	saye	şagird
pilləkan	sazanda	şah
pir	səbət	şah
pirayə	səbzi	şah
pişnihad	səfid	şahanə
pişvaz	səng	şahbaz
qəda	sər	şahnamə
qərm	sər	şalvar
qiriftar	sərbaz	şam
rahnüman	sərbəsər	şəb
ram	sərbəsti	şəhər
rəftar	sərhəng	şənbə
rəftə	sərkar	şikəst
rəhnüma	sərmayə	şir
rəncidə	sərnigun	şitab
rəng	sərpuş	şükufəzar
rətar	sərriştə	şümarə
rəva	səşənbə	şüşə
rəvan	səzavar	tabut
rəviş	sillə	tamaşa
riş	simürg	tar
rişəm	sinə	tarmar
rişsəfid	sipərgərdan	taxça
rövşən	siyah	təbaşir
ruberu	siyahı	təng
ruzi	siyəhpuş	tənha
ruzigar	surx	təraş
rüstəmi	suzan	təşt
sade	süst	təşti

təvan	xəzan	zəbanbənd
təzə	xırman	zəbər
tiğ	xirəsaz	zəbun
tiryək	xoş	zə'fəran
tiryəkxana	xoşnud	zəhər
toxum	xud	zəhrimar
tun	xudanəkərde	zəncir
turş	xulincan	zəngibar
turşu	xun	zər
tuti	xüda	zərəfşan
ustad	yadigar	zərgər
vajgun	yar	zərrin
xahiş	yekdigər	zimistan
xaşak	yeksər	zir
xəndə	yekşənbə	zorba
xəs	zəban	zülf

3.1.4. Fransızca Kelimeler

adres	frank	mağaza
akademiya	fulyar	mikrob
bank	heroglif	misyoner
batist (patiska)	jilitka (jilet)	moda
baykot	jurnal	muslin (ince kumaş)
brilyant	kanal	mxanizm
bufet (büfe)	kantora	paket
diplom	kauçuk	pansion
elektrik	komanda	papiros
fanatik	konfrans	Paris
fayton	konvert (zarf)	parlament
flanel (pamuk veya yün kumaş)	konyak	pasport
frak (uzun erkek ceketi)	kurs	portfel (portföy)
fraksiya (pay, hisse)	limonad	professor

proqram	satin (seten)	transport
protokol	sekreter	triko
pudra	sezon	üniversitət
rejim	şarlatan	vizit
restoran	tələfon	vulkan
rol	texnik	xronometr
roman		

3.1.5. İngilizce Kelimeler

doktor	miting	student
intelligent	prosent	Tayms
klas	revolver	vağzal (istasyon binası)
klub	streskop	xuliqan

3.1.6. İtalyanca Kelimeler

fabrika	mədal (madalya)	protest
gəzətə	politika	salfetka (bez peçete)
jandarma		

3.1.7. Latince Kelimeler

advokat	ingilis	komisyon
akt (senet)	inkvizisyon (engizisyon)	konsul
aprel	intelligent	kurs
attestat	İyun (haziran)	leksiya (ders)
dəkabr	kanal	linoleum (muşamba)
direktor	kanselyariya	mart
drama	kantora	muzey
familiya	komediya	qubernator (vali)
fevral (şubat)	komissiya	rezin (kauçuk materyal)

səminariya
sentyabr (eylül)
sifilis (frengi)
sirk
stansiya (istasyon)
ultimatüm
vulkan

3.1.8. Rusça Kelimeler

akuşerka (ebe)
akuşka (pencere)
batulka (şişe)
birjoviye
brelok (anahtarlık)
bulud (büyük boş kap)
butulka (şişe)
çernil (mürekkep)
çərnilnitsaş (mürekkep kabı)
dorojka (izlemek)
düjün (düzine)
qradanaçalnik (şehir reisi)
iqruşka (oyuncak)
İrkutsk (bir şehir)
izdrasti (merhaba)
kakoy (hangi)
kartoçka (karton)
konka (vagon)
kruşka (fincan, kupa)
malakan (tarikat üyesi)
mirovoy (dünya)
molodoy (çocuk)
morojna (dondurma)
mujik (kentli)
nemes (Alman ırkı)
neznayu (bilmemek)
niçeqo (güzellik)
okruq (özerk bölge)
otkritka (kart postal)
panimat (anlamak)
parusina (keten kumaş)
pasılka (zarf pulu)
pasmatri
peçat (mühür)
perevod (tercüme)
pidjak (ceket)
pirajki (turta)
pirikaşşik (uşak)
pivə (bira)
piyan (sarhoş)
polk (askeri birlik)
prazdnik (bayram, şenlik)
pristav (baş komser)
probka (tıpa, tıkaç)
proştin
Pruşkeviç (özel isim)
pud (bir ağırlık ölçüsü)
qaloş (galoş)
qaradovoy (polis)
qlasni (şehir hakimi)
qlava (belediye başkanı)
qospodin (efendi, bey)
rvizor (denetçi)
sabraniya (millet meclisi)
sajın (uzunluk birimi)
saldat (asker)
samavar
sarpinka (pamuk kumaş)
skamya (sandalye, bank)
skidka (iskonto)
sklad (depo)
spiçka (kibrit)
stekan (bardak)
strajnik (bekçi)
straxovoy (sigorta)
stul (koltuk, sandalye)
sudya (hakem, hakim)
sup (çorba)
sutka (gün)
svidetelstvan (resmi belge)
şəpkə (şapka)
şipyon (casus)
şotka (elbise fırçası)
şvetsar (hizmetçi)
tamojna (gümrük)
tvoya (sizin)
uçastka (ilçe, bölge)
uçebnik (ders kitabı)
urray (asker)
uprava (idare)
uyezd (ilçe)

vedomosti	yeşik	veçer (akşam)
verst (uzunluk birimi)	zadatok (peşinat)	zamşa (deri)
vistavka (sergi)	zağraniçni (ithal mal)	zapinka
vsyo	zakaz	xozeyin (efendi)
xaraşo (başlangıç)	zakon	
xazyayka (ev sahibesi kadın)	zakuska (meze)	

3.1.9. Yunanca Kelimeler

akademiya	fonoqrafiya	mexanizm
astronom	fotoğrafiya	qramofon
coğrafiya	qimnazist (öğrenci)	təatr
ebonit (plastik madde)	gimnaziya (orta okul)	teləgram
ətnoqrafiya	katalog	teləqraf
fanar	kəlisa	Xristiyan

3.1.10. Arapça-Farsça Kelimeler

aqibətəndiş	ədəbistan	hiyləgər
bəliğanə	ələlxüsus	hoqqabaz
cindar	faidəbəhş	icarədar
dabbağxana	faidəmənd	inaninəjad
dəftərxana	falnamə	kəsbkar
dəqiqəşünas	fəhişəxana	kəsbükar
dindar	feyzab	kitabfüruş
duagu	haramzadə	kitanxana
duanəvis	hərəmxana	küfristan
maarifpərəst	qələmdan	şəriətmədar
marizxana	qələm-təraş	tacıdar
matəmga	qəmqin	tarixnəvis
mayaxana	qərərdad	təkfirnamə
mədhname	qıblənüma	tələpkar

məşrutəpənah
məşrutəpərəst
məşrutəşinas
məzaristan
millətpərəst
müəllicəxana
mührübbaz
müsibətzədə
müstəbidanə
nahaq
qiybətxana
qurbangah
riyakar
rövzəxan
sənətkar
səyahətnamə
şəhadətnamə
şərabxana
şərabxor
təqsirnamə
tərəfdar
ubudiyyətkaranə
xəbərdar
xəbərnigar
xələldar
xofrak
zikirdar
zövqyab

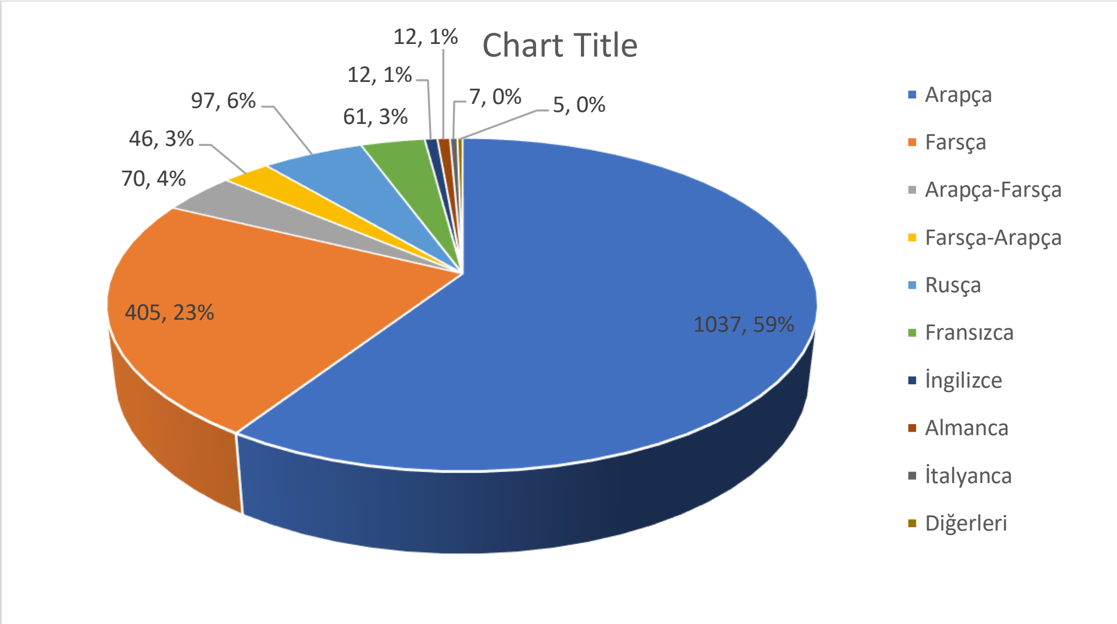
3.1.11.Farsça-Arapça Kelimeler

baabru
baxəbər
bədbəxt
bədnəzər
bədsima
bədxasiyyət
bəhəqq
bəistilah
bərmənfəət
bərqərar
bərqərəz
bərqəst
biar
biəbəd
biəsər
bigünah
bimanə
bimənfəət
binəsib
biqərəz
biqövmin
birəhmanə
bisavad
bişüur
bivaxt
bixəbər
bixəya
cannisar
cəfəngiyat
hudahafiz
huri
kəmətiqat
mərsiyyə xanpərvər
nabələd
nabeşüur
naəhl
nagah
nainsaf
namüsəlman
naqafil
narazı
nasadiqə
natəmiz
naxələf
səbzəvar
xoşbəxt

3.1.12. Diğer Dillere Ait Alıntı Kelimeler

poçtxana (İtalyanca-Farsça)
muzeyxana (Fransızca-Farsça)
barkas (Hollandaca)
kraliça (Sırpça)
kənd (Soğdakça)

Şekil 3.1. Molla Nasreddin Dergisinde Yabancı Kelimelerinin Oranı

Çalışmamızda toplamda 1801 yabancı kökenli kelime tespit edilmiştir. En fazla alıntı 1037 ile Arapçadan yapılmıştır. Alıntı kelimelerin dillere göre yüzdelik oranı ve sayısı yukarıdaki grafikte verilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. MOLLA NASREDDİN DERGİDİNDE KULLANILAN KELİME GRUPLAR

4.1. İsim Tamlamaları

4.1.1. Belirtili İsim Tamlamaları

4.1.1.1. İki Kelimeden Oluşan Belirtili İsim Tamlamaları

"badloq"un mənası: 9,s5
"Qeyrət" mətbəəsi: 1,s5
"Tarcüman"ın sözləri: 4,s5
"Qaragöz"ün gözleri: 3,s7
Acara'nın mollaları: 3,s6
adamın ağızı: 21,s4
adamın ruhu: 10,s6
adamın ürəyi: 6,s5
adamların tərəddüdü: 8,s7
Afrika'nın səhraları: 9,s5
ağacın altı: 3,s6
ağacın budaqlarını: 15,s7
ağaların pulları: 15,s7
ağaların qulluqları: 2,s5
ağanın nəzəri: 13,s5
ağzının suyu: 1,s8
ahvalin cümləsi: 6,s6
aləmin lütfü: 6,s4
Allah'ın divanı: 7,s7
Allah'ın əmri: 10,s10
Allah'ın evi: 5,s5
Allah'ın evi: 6,s5-13,s6
Allah'ın heyvanları: 14,s6
Allah'ın hikməti: 7,s7
Allah'ın iltifatı : 1,s5
Amerika'nın tərəqqisi: 19,s7
anamın ilki: 1,s8
anasının evi: 6,s6
Aprelin sekkizi: 17,s8
arvadlarımızın tərəqqisi: 4,s5
arvadların oxumaqları: 13,s5
asilərin başçısı: 7,s7
asilərin hamısı: 7,s7
Aşqabad'ın yavuqluğu: 4,s5
atasının kitabları: 4,s6
atasının sənəti: 4,s6
atasının vəfatı: 12,s7
Avropalıların nəzəri: 2,s4
Avropa'nın adəti: 14,s7
Avropa'nın əxlaqı: 14,s7
Avropa'nın mədəniyyəti: 19,s7
axundun barəsi: 1,s7
ayəsinin təfsiri: 2,s7
ayın 24-də: 1,s6
bahalanmağının səbəbi: 10,s5
baharın əvvəli: 11,s6
baislərin ruhu: 10,s6
Bakı'nın istisi: 23,7

tapmacanın tə'biri: 6,s7
teatronun oynanmamağı: 19,s6
tələbin şiddəti: 7,s5
təqsirin sahibi: 10,s5
Tiflis'in yanı: 16,s9-17,s9-18,s9-19,s9
torpaqların üstü: 21,s4
tullanmağının mə'nası: 11,s6
tuluğun içi: 23,s5
uşağın eli: 22,s7
uşaqların biri: 16,s6
Uşkolanın naziri: 16,s6
üçünün adı: 18,s7
üləmaların hüzuru: 2,s7
üləmamızın cavabı: 19,s5
veçerin müdirəsi: 8,s6
xalqın yaxası: 13,s6
xanımların köməyi: 23,7
xoyluların təkyəsi: 9,s7
xudanın işi: 12,s5
yanvarın 30-na: 3,s5
yanvarın biri: 3,s9-4,s9
yaponiyalıların mədəniyyəti: 8,s6-14,s7
Yaponiya'nın qeyrəti: 19,s7
yaraların mərhəmi: 12,s5
yazığın yaxası: 15,s6
yerin altı: 10,s6
yerin damarları: 2,s7
yerlilərin fikri: 7,s5
yoldaşımın anası: 24,s7
yolun ağzı: 22,s5
yolun ortası: 16,s6
zəhrimarın əli: 13,s6
zəlzələnin hikmətləri: 2,s4
zəmanəmizin üləması: 10,s2
zəmanənin təqazası: 8,s4
Zoğal'ın buyurmağı: 15,s7

4.1.2. Üç veya Daha Fazla Kelimeden Oluşan Belirtili İsim Tamlamaları

"bizim şirkətin malı": 18,s3-19,s3-20,s3-21,s3-22,s3
"Səadət"də fəxrülislam olan Axund Molla Ələkbər canablarının moizəsi: 5,s5
"Sofili" məhəlləsinin mərsiyaxanı: 4,s5
"Türküstan" xəbərçisi'nin atası: 9,s6
"Vəqt"in İstanbul müxbiri: 10,s7
"Vəqt" qazetəsinin bir yerdə abunə qiymətləri: 6,s8-7,s9
"Bayanül-haqq" qazetasinin müxbiri: 23,s6
"Bəyənül-həqq" gəzetəsinin 26 martda çıxan 447-ci nömrəsi
"Türküstan Vilayəti Qəzetəsi"nin də söhbəti: 22,s4
"Zübdətüt-təvarix" kitabının 6- cı səhifəsi: 19,s6
"İttifaq" qəzetəsinin 112-ci nömrəsi: 22,s4
"Din və Maişət"in təkfir peçatı: 7,s4
"Din və məişət" jurnalinin birinci nömrəsi: 3,s5
"İstiqbal"ın ikinci nömrii vaxtı: 3,s6
"Molla Nəsrəddin"in 21-ci nömrəsi: 22,s6
"Molla Nəsrəddin"in əvvəlinci ilinin cildlənmiş kitabları: 1,s9
"Nur" mədrəsəsinin 9,10,11,12 yaşında uşaqcıqları: 22,s5
"Nur" mədrəsəsinin tərəqqisinin fəxri:22,s5
"Tərəqqi"nin 31-ci nömrəsi: 8,s5
Allah-taalanın dərgahı: 22,s5
Allah-taalanın lütfü və mərhəməti: 22,s5

yuxarıdakı istiftanın cavabı: 19,s5

yuxudan gözlərini açan qırmızısaqqalıların hümməti: 8,s6

yüz kişidən artıq ülәmanın iştirakı: 10,s4

yüzlerce camaatın qarşısı: 19,s7

zalım oğlu zalımın əli: 4,s6

Zinger Kompanıyasının tikiş maşınaları: 2,s6-4,s7-5,s8-6,s8

ziyarətinə gedən hacıların nainki gözlərini, hətta beyinlərini: 17,s5

4.1.3. Belirtisiz İsim Tamlaması

4.1.3.1. İki Kelimeden Oluşan Belirtisiz İsim Tamlamaları

"Bolğur" səhrası: 1,s7

"Çanaq" məsələsi: 18,s7

"Çernef" hamamı: 17,s8

"Hayat" kitapxanası: 12,s8

"İstikbal" qəzəti: 7,s5

"Nicat" cəmiyyəti: 1,s11

"növbət" məsələsi: 10,s5

"Nur" mədrəsəsi: 22,s5

"Vələzzalin" kəlməsi: 13,s6

“Nicat” cəmiyyəti: 1,s7

“Parij” mehmanxanası

“Tayms” müxbiri: 4,s6

761 məsələsi: 2,s9 -5,s8-7,s10-9,s8-13,s9-14,s9-17,s9-19,s8-22,s8-24,s9

81-ci nömrəsi: 4,s5

abunə bədəli: 7,s8

abunə dəftəri: 7,s8-12,s9

abunə qiyməti: 1,s3-2,s3-3,s3-4,s3-5,s3-6,s3 -7,s3-8,s3-9,s3-10,s3-11,s3-12,s3-13,s3-14,s3-15,s3-16,s3-17,s3-18,s3-19,s3-20,s3-21,s3-22,s3-23,s3-24,s3

ağanın zəzəri: 13,s5

Ağdam bazarı: 2,s5

Ağdam camaatı: 10,s5

Ağdam hamamı: 23,s5

Ağdam məscidi: 10,s5

Ağdam qəsəbəsi: 10,s5

Ağrı dağı: 4,s5

ağsaqqal vıstavkası: 9,s8

Akt günü: 22,s7

Allah bəndələri: 20,s5

Allah bəndələri: 3,s5

Allah bəndəsi: 3,s7-6,s5-12,s6

Allah özü: 15,s6

Allah vergisi: 13,s4

Almaniya bankları: 21,s11

aman günü: 24,s7

Amerika qalstuku: 11,s12

Amerika qızılı: 3,s8

ana dili: 4,s5

Ana tərbiyəsi: 18,s6

araba yolu: 8,s7

arvad cəmiyyəti: 2,s8

arvad məsələsi: 2,s8

Aşqabad məscidi: 4,s5

Aşqabad şəhəri: 18,s3-19,s3-20,s3-21,s3 -22,s3

aşura günü: 2,s4-4,s6-5,s5-5,s12-8,s7

atalar adəti: 16,s4

Atalar sözü: 15,s7

avam camaatı: 15,s7-20,s7

Avropa alimləri: 12,s6

Avropa elmi: 17,s6

Türk dili: 2,s8-16,s7
Türk Elifbası: 5,s8-6,s8-7,s8-9,s8-10,s9-11,s9-13,s9
Türk kitabları: 21,s6
Türk məcmuəsi: 1,s3
Türkistan qəzetəsi: 15,s7
Türkistan xəbərçisi: 8,s8-9,s6
Türkistan yolu: 1,s8
ucuz qiymət: 7,s9
uçebnik məsələsi: 9,s8
urus divanxanası: 14,s6
urus məktəbləri: 16,s6
Uşaq Bağçası: 5,s8-6,s8-7,s8-9,s8-10,s9-11,s9-13,s9
üləma məclisi: 7,s5
üzüm suyu: 14,s6
Varşava firmaları: 3,s9-4,s9
vəba zəhəri: 19,s5
vəqf dükanı: 2,s7
vəqf işləri: 7,s5
vətən dili: 5,s8-6,s8-7,s8-9,s8-10,s9-11,s9-13,s9
vətənpərvərlik meydanı: 2,s4
Vladiqafqaz məscidi:12, s7
Vladiqafqaz mollası: 6,s5
xaçpərəst bayramları:1.s5
xanlıq karvansarayı: 1,s7
xas axşamı: 5,s7
Xasayurt mollası: 1,s8
xəlaülmülk ləqəbləri: 17,s5
xəstələtmək kəraməti: 15,s7
Xeybər Qalası: 4,s5
Xristiyan keşişləri: 5,s6
yağış suyu: 19,s5
yangı faciəsi: 9,s1
Yapon arvadları: 14,s7
Yapon dili: 9,s5-11,s7
Yaponiya camaatı: 5,s5
Yaponiya məktəbləri: 20,s7
Yaponiya xanımı: 14,s1
Yaponya cavanları: 20,s7
yay yorğanları:21,s9
Yəhudilər fəciəsi: 23,s8
Yekaterinodar şəhəri: 16,s7
yekşənbə günü: 19,s6
yer üzü: 1,s10- 2,s4-7,s7-8,s6
yetim evləri: 5,s5
Yevlax stansiyası: 3,s5-9,s8
yol zəhməti: 18,s7
yövmiyyə dəftəri : 2,s9 -5,s8-7,s10-9,s8-13,s9-14,s9-17,s9-19,s8-22,s8-24,s9
zakon kitabları: 9,s5
zalım balası: 12,s6
zəhmət haqqı: 10,s8
zəhrimar balıqları: 16,s12
zənanə saatları: 3,s9-4,s9
zənbur idarəsi: 12,s9
zəncəbil çörəyi: 17,s5
Zərəfşan nəhri: 1,s7
zibil qutusu: 16,s7
ziyarət işi: 8,s7
zülcinah füqərası:12, s7

4.1.3.2. Üç ve Daha Fazla Kelimeden Oluşan Belirtisiz İsim Tamlamaları

"Din və Məişət" mühərriri: 17,s5
“Din və maişət” məcmuəsi: 4,s6
“Din və məşəqqət” macmuəsi: 8,s6
“Əcaib Hallar” məqaləsi: 5,s6

on iki dəstə mərsiyəxan qoşunu: 3,s6

Ordubadlıların talaffüz məsələsi: 18,s7

Osmanlı fənn hey'əti: 11,s5

Osmanlı Millət Məclisi: 1,s7

Osmanlı, İran haqqı: 6,s6

öküzdən boşatmaq məsələsi: 18,s6

öz təsərrüfləri: 2,s7

Pruşkeviç Qafqaz müsəlmanları: 3,s6

pul və ya poçta markası: 3,s9-4,s9

Pürkəndi"ni dağıdıb camaatı birəhmanə qıran Namu xan barəsi: 3,s6

Qafqaz dəmiryolu: 3,s11

Qafqaz müsəlman cəmiyyəti rəisi: 8,s6

qəyyumluq kantora rəisi: 16,s5

qıl körpusünün yanı: 3,s5

Qırğız və Kazak Türkləri: 7,s5

Qırğız və Kazak yerleri: 7,s5

qızıl kəmər ortası: 13,s7

Quba'dakı çayçı dükanın: 4,s6

rezindən maşın alətləri: 3,s10-4,s10-6,s10-8,s10-10,s10-12,s10

Rus-Osmanlı qoşunu: 3,s6

sarı mahud parçası: 15,s6

sədaqətli Qafqaz müsəlmanları: 1,s12

sünni-şiə sözü: 21,s6

süzdürə "ya maqlübəl qülubül-mütəqəllibin" duası: 12,s6

Şah Abbas məscidi: 19,s6

şami-qəriban gecəsi: 6,s4

Şəki axundları və camaatı: 4,s6

şəriətə xilaf olan teatr tamaşası: 3,s5

Şirni məclisind aldıqları k: 2,s5

teatr oynuyanlar barəsi: 3,s5

təbxiri-hürriyyət: 11,s4

tə'minat almaq ilmi: 3,s7

tə'mirat mövsümü: 15,s3

təşrif etmək xəbəri: 3,s5

təzə məktəb sohbəti: 20,s5

ticarət və ekonomi xəbərləri: 7,s6

ulumi-təbiiyyə muəllimi: 2,s8

Urus-Müsəlman uşkolası: 16,s6

uzunsaç və öz milli əlbəsələrilə: 14,s7

üç çapağının üçü: 3,s9-4,s9

üç yüz min Bakı camaatı: 19,s5

ürəklər parçalayan Azərbaycan matəmgahı: 2,s4

üsuli- cədidə məktəbi: 19,s7

üsuli-cədid məktəbi: 7,s4

velosiped şinləri və hissələri: 1,s9-2,s9

xalis ingilis poladı: 3,s9-4,s9

xalis ingilis poladı: 3,s9-4,s9

xummi -qədir günü: 9,s5

yalançı camaat vəkilləri: 9,s5

yaxşı köbək duası: 19,s6

yeddi həmşəri evi: 6,s5

yetimlərin, dul arvadların damağları: 5,s7

yüzden artıq şikayət kağızı: 1,s5

zağraniçni cib bıçağı: 3,s8

zərif Paris qiblənüması: 3,s8

4.1.4. Arapça ve Farsça İsim Tamlamaları

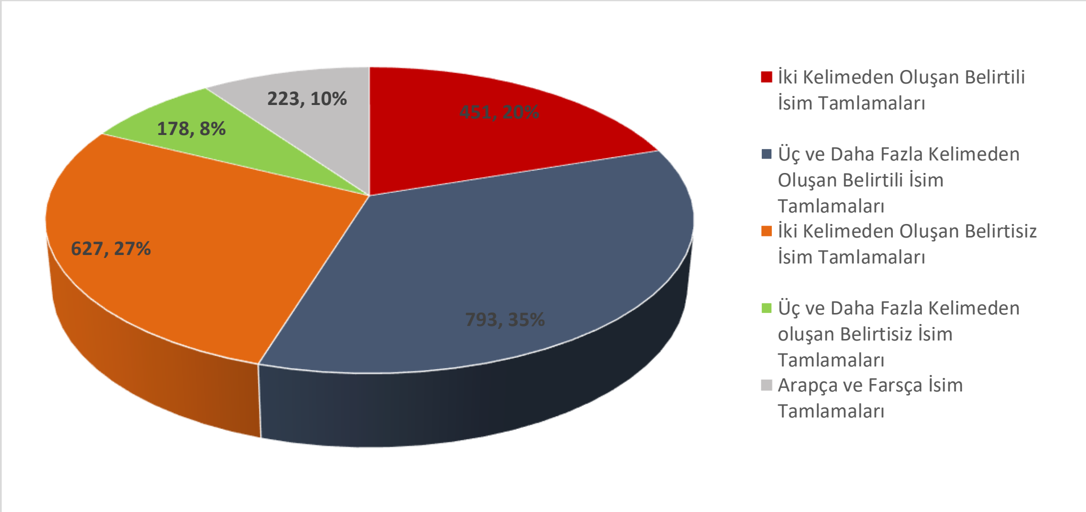
abi-kövsər: 14,s7

aləm- rüsvayi: 8,s5

aləmi-bəqa: 23,s7

aləmi-bərzəx: 13,s5

Şekil 4.1. Molla Nasreddin Dergisindeki İsim Tamlamalarının Oranı

Çalışmamızda toplamda 2272 adet isim tamlaması tespit edilmiştir. İsim tamlamalarının sayıları ve yüzdelik oranları yukarıdaki grafikte verilmiştir.

4.2. Sıfat Tamlamaları

4.2.1. İki Kelimeden Oluşan Sıfat Tamlamaları

1 manat: 1,s3-2,s3-3,s3-4,s3-5,s3-6,s3,s8-7,s3,s9-8,s3-9,s3-10,s3-11,s3-12,s3-13,s3-14,s3-15,s3-16,s3-17,s3-18,s3-19,s3-20,s3-21,s3-22,s3-23,s3-24,s3

1 girvənk: 5,s6

1 manat: 6,s8-7,s9

10 qəpik: 1,s3-2,s3-3,s3-4,s3-5,s3-6,s3-7,s3-8,s3,s6-9,s3-10,s3-11,s3-12,s3-13,s3-14,s3-15,s3-16,s3-17,s3-18,s3-19,s3-20,s3-21,s3-22,s3-23,s3-24,s3

10 yaşında : 7,s6

11 manat: 2,s8-3,s9-4,s8,s9-5,s9-6,s9

12 aylıq: 1s3-2,s3-3,s3-4,s3-5,s3-6,s3-7,s3-8,s3-9,s3-10,s3-11,s3-12,s3-13,s3-14,s3-15,s3-16,s3-17,s3-18,s3-19,s3-20,s3-21,s3-22,s3-23,s3-24,s3

12 manat : 1,s3-2,s8-3,s9-4,s9

12 qəpik: 1,s3-2,s3-3,s3-4,s3-5,s3-6,s3-7,s3-8,s3-9,s3-10,s3-11,s3-12,s3-13,s3-14,s3-15,s3-16,s3-17,s3-18,s3-19,s3-20,s3-21,s3-22,s3-23,s3-24,s3

120 yeşik: 2,s8 -4,s8--5,s9-6,s9

13 dəfə:1,s3

17-ci nömrə: 16,s8

13 manat: 3,s9-4,s9

13 nüsxə: 1,s3

14 dəfə:1,s3

14 manat: 3,s9-4,s9

14 qəpik: 2,s8 -4,s8--5,s9-6,s9

15 daşlı: 3,s9-4,s9

15 manat : 1,s3

15 qəpiq:4,s7-5,s7-5,s8-6,s8-7,s8-8,s9-9,s8-9,s9-10,s9-11,s9-12,s9-13,s8-13,s9

15 yaşında: 7,s6

16 manat: 3,s9-4,s9

17 manat: 3,s9-4,s9

30 manat : 1,s3

yeddi ev: 6,s5

yeddi ləvin: 12,s6

yeddi manat: 16,s8

yeddi nəfər: 6,s5

yetim İranlılar: 17,s5

yetmiş manat: 8,s5

yoxsul uşaqlar: 2,s5

yumşaq qamçı: 3,s6

yupyumuru şey: 20,s4

yuxarıdakı şeylər: 3,s9-4,s9

yün parça: 7,s9

yüz dənəsi: 9,s8

yüz il: 14,s5- 24,s5

zarif brelok: 3,s9-4,s9

zə' fəranlı su: 12,s6

zərrin liva: 1,s5

4.2.2. Üç ve Daha Fazla Kelimeden Oluşan Sıfat Tamlamaları

"Mir'ati-vətən" adlı təzə çapdan çıxmış kitab: 17,s8

“buynuz” rezinindən qayrılmış şeylər: 1,s9-2,s9

“elmi-bəşər” yolunda etdiyim kəşfiyyat: 18,s7

“Firiduni məktəbi”ndə bir məclis: 22,s6

“Molla Nəsraddin” sohbeti olan gün: 8,s4

“Oarviyer” kimi bir namə’lum şəxs: 8,s6

“Siyasat- fürusat” ünvanlı məqalə: 20,s7

“Söhbət basəri-rəfiqəm və ya naleyi-qəribaneyi-Neyyir” açıq və şirin fars dilinde yazılmış 63 səhifədən ibarat olan həmin kitab: 20,s9

“sünni və şia ittihadı tərəfdarlarına müjda" ünvanlı məqaləsində: 18,s7

“Tavuq”a: Yazdığınız mətlbələr: 7,s6

“Vəssalam” imzası ilə yazdığımız məqalə: 14,s8

10 pud hərami: 7,s4

100 yarım butulka: 2,s8

12-ci nömrədə yazdığımız “Veyil Kazım: 22,s7

150 cür şey: 3,s9-4,s9

18 yaşında bir cavan: 8,s5

20 ildə bir tələbə: 7,s5

21 lazım olan şey: 3,s8

25 ədəd albom: 3,s9-4,s9

25 ədəd rəngli poçta kağızı: 3,s9-4,s9

25 qəribə şəkil: 3,s8

3 dənə döşdan ötrü və 2 dənə zarif qol düymələri: 3,s9-4,s9

3 pud riya və fitnə: 7,s4

30 şxsədən ibarət üləma məclisi: 7,s5

300000 manatlıq mal: 7,s9

40.000000 manatlıq ticarət: 3,s8-4,s85,s9 -6,s9-8,s9-9,s9-10,s8-11,s812,s8

5 adama çatan mayə: 4,s7-5,s7-6,s8-7,s8 -8,s9-9,s9-10,s9-11,s9-12,s9-13,s8

50 adama çatan mayənin şüşəsi 4,s7-5,s7-6,s8-7,s8-8,s9-9,s9-10,s9-11,s9-12,s9-13,s8

50 ədəd rəsmli (pikantnı) fotoqrafiya kartoçkaları:3,s9-4,s9

5-6 manat pul: 9,s7

63 dənə ən lazımlı əşya: 3,s9-4,s9

7,6,5,18 və 20 nömrəli dükanlar: 21,s9

8 manat: 3,s9-4,s9

8,9,10 və 11 yaşında şagirdlər: 22,s5

8-10 nömrəli evdə İrevan quberniyası Nahçıvan şəhərində: 3,s9-4,s9-5,s8-6,s8 -7,s8-8,s9

9 ya 12 yaşında bir qoçu balası : 22,s5

95-cə qəpiq: 3,s9-4,s9

yanmçıq və qəyr yarımçıq oxumuş cavanlar: 6,s5

yarım manatlıq bilət: 13,s5

yarım milyonluq vəqflər: 17,s5

Zəkiyyə rolunu oynuyan qız: 13,s6

zəmanədən bixəbər pək çox cahil mollalar da var: 1,s7

zəngəzurlu Mahmud Hacı Abdulla oğlu həyətdə oynuyan yeddi yaşında Həsən adında bir uşağ: 22,s6

yüzlərcə ayət və hədislər: 20,s12

zağraniçni dəridən pul qabı, 7 xanəli: 3,s8

zarif mürəkkəb qabı: 3,s9-4,s9

zərif, zağraniçni papiros qabı: 3,s8

zığ və fəsad olmayan bir müslim: 6,s6

ziyarətinə gedən hacılar: 17,s5

4.2.3. Arapça ve Farsça Sıfat Tamlamaları

mədrəseyi-təzə: 17,s4

Alimi-bimisl: 5,s7

alimi-dindar: 1,s4

Alimi-məşhur: 3,s5-15,s3-21,s8-23,s8-24,s8

Allah-taala: 2,s6-16,s5-19,s6-24,s6

atfi-ünan: 1,s5

bazari-cövhər: 4,s4

bir alimi-nadan: 2,s8

bir tovsəni-badpa: 1,s6

Buxarayı-şərif: 17,s5

cəhaləti- xərab: 12,s6

Cəmiyyəti- xeyriyyə: 3,s5

cəmiyyəti-xeyriyyə: 4,s5-12,s10

dərgahi-ilahi: 6,s7

əcəli-məəlləq: 4,s7

ədibi-möhtərəm: 15,s3

ədibi-möhtərəm: 21,s8-23,s8-24,s8

ehsan-zad : 4,s6

əmsəleyi-müxtəlifə: 22,s5

əncüməni-xəyriyyə: 3,s6

ərşi-əla: 24,s6

fazili-məşhur: 5,s7

gətari-fişəng: 1,s5

haciyi-məzkur: 24,s6

kəmali-ədəblə: 1,s8

kəmali-ehtiram : 1,s5

lafzəni-hiyləgər: 4,s4

maarifi-milliyyə: 4,s5

Məclisi-milli: 19,s4

məclisi-viranə: 19,s4

mədrəsəyi-cədid: 10,s6

Məhərrəmül-həram: 5,s7

məhzəni-əsrar: 1,s4

mərdi-meydan: 1,s6

Misri-qədim: 5,s7

müdiri-möhtərəm: 24,s6

müştaqi-qəflət: 2,s8

natiqi-kovdan: 2,s8

nəsihəti-pədərranə: 4,s7

niyyəti-xas: 1,s6

qəzəbi-ilahi: 2,s7

quli-biyaban: 22,s5

Qur'ani-şərif: 22,s5

rəhnümayi-aləm: 2,s8

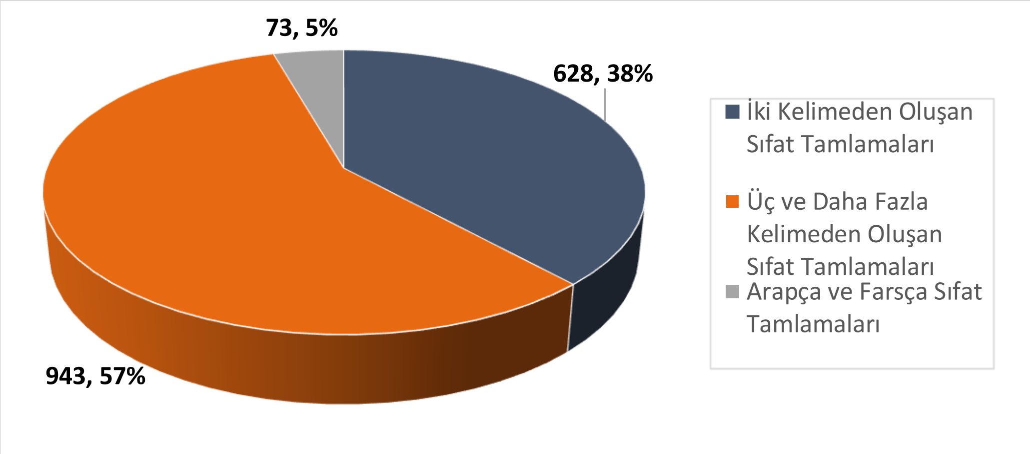
sərsəri-zimistan: 3,s6

səyri-umumi: 23,s11

sirri-nihani: 17,s5

şami-qəriban: 6,s4

Şekil 4.2. Molla Nasreddin Dergisindeki Sıfat Tamlamalarının Oranı

Çalışmamızda toplamda 1644 adet sıfat tamlaması tespit edilmiştir. MN' de üç ve daha fazla kelimeden oluşan sıfat tamlamalarının çokluğu dikkat çekmektedir. Dergideki yabancı tamlamaların azlığı Türkçe'nin gücünü ortaya koymaktadır. Sıfat tamlamalarının sayıları ve yüzdelik oranları yukarıdaki grafikte verilmiştir.

4.3. Edat Grubu

4.3.1. "kimi" (gibi, kadar) ile Kurulan Edat Grupları

"Birjovıye Vedemosti" qəzeti kimi: 10,s7

"Din və məişət" kimi "falnamə"lər: 3,s5

"əlfəqiri- fexri" kəlmesin fişanələrinə yazıb qoyan kimi: 8,s7

"Oarviyer" kimi: 8,s6

"Tercüman" qəzetəsinin dediyi kimi: 8, s5

aciz və çarəsiz vaxtlarda söylənən kimi: 1,s7

ağızdan çıxan kimi: 13,s6

ağzına kimi: 6,s7

aha, molla pulları cibinə qoyan kimi : 6,s4

arı səbəti kimi: 15,s6

arvad cəmiyyəti bir yerdə baş verən kimi: 2,s8

Avropalılar və Dağıstan müsəlmanları kimi: 14,s7

Axund Molla Ələkbər canablarının moizəsi kimi: 5,s5

ıldırım kimi: 6,s4

beş illik müddətinə kimi: 18,s9-19,s9-20,s9-21,s9

beş yüz manata kimi : 2,s5

bə'zi yazıçılar kimi: 13,s5

bir balaca alçaq şələli adam kimi: 19,s6

bir təbii söz eşidən kimi: 21,s7

bir təzə adam yetişən kimi: 21,s5

biz müsəlmanlar kimi: 12,s6

biz müsəlmanların gürcü camaatını dost tutmağı gün kimi: 3,s5

bizim şəflərimizin qlasnıları kimi: 12,s7

bizim şirkət kimi: 3,s8-4,s85,s9-6,s9-8,s9-9,s9-10,s8-11,s812,s8

kişilərimizi piyanlıqdan saxlıya bilmədiyi kimi: 17,s8

Koroğlu üçə kimi: 23,s6

Lenkeran kimi: 24,s6

sübh kimi: 15,s7

sübhə kimi: 24,s5

Şahtaxtinski kimi: 8,s6

tələb olunan kimi: 15,s3-16,s3-17,s3-18,s10-19,s10-20,s10-21,s10-22,s10

ticarət nişanəmiz də həmişəlik kimi: 3,s8-4,s8-5,s9-6,s9-8,s9-9,s9-10,s8-11,s812,s8

tikilib qurtarana kimi: 13,s5

uşaq oyunu kimi: 23,s6

uşaqlar kimi: 17,s7

uzaqdan görən kimi: 22,s4

sənin kimi: 14,s7

söylənən bu kimi: 1,s7

su kimi: 17,s7

vilayətə kimi: 1,s8

xatunlar ev əşyası kimi: 6,s6

xəlvət gəzən iranlı məşədiləri kimi: 6,s4

Xorasan kimi: 18,s7

yamaq kimi: 17,s6

Müsəlmanlar kimi: 18,s11

yola çıxan kimi: 8,s7

zornan alan kimi: 23,s6

4.3.2. "ilə" "-lA" ile Kurulan Edat Grupları

"bir fənd"lə: 8,s6

"Cırcırama" imzası ilə: 9,s7

"ehli-qübur" ziyarəti bəhanəsi ilə: 18,s7

"lar" ilə: 11,s5

"lər" ilə: 11,s5

"M.K" imzası ilə: 9,s7

"Molla Nəsrəddin" vasitəsi ilə: 4,s5

"O taylı" imzası ilə: 13,s7

"Bir dərdli" imzası ilə: 20,s7

"fahişə" adı ilə: 13,s4

"Hacı İbrahim Xəlil" imzası ilə: 20,s5

"Molla Nasraddin" vasitəsi ilə: 15,s8-16,s5

"Tərəqqi"nin 22-ci nömrəsini oxuyanlar ilə: 6,s4

"Vəssalam" imzası ilə: 14,s8

25 ədəd albom üçün yağlı boya ilə: 3,s9-4,s9

60 qəpik qiymətlə: 2,s9

64 nömrə ilə: 17,s8

adbaad şahidlər ilə: 9,s5

ağ yazı ilə: 15,s6

ağaların fitvası ilə: 22,s7

ağzı ilə: 14,s11

Allah'ın əmri ilə: 10,s10

Allah'ın iznilə: 19,s7

amma Molla Safi və Muqminov cenahlarınınsə'yi ilən: 7,s7

anası ilə: 22,s5

ara ilə: 17,s7

arvad-uşağı ilə: 9,s8

asanlıq ilə: 19,s5

atadanqalma bir nüsxə ilə: 9,s6

Axı bu yazıqlar da tiryək satmaq ilə dolanırlar: 1,s7

ax-vay ilə: 18,s7

ayrı bir niyyət ilə: 15,s6

az pul ilə: 10,s4

balta ilə: 4,s5

şirindil və mə’nalı dəlillər ilə: 21,s8-23,s8-24,s8

Şücai Nizam'ın sərkərdəliyilə : 3,s5

tanımadığımız adamın yazmağı ilə: 7,s5

Təbriz yolu açılmaq münasibətilə: 19,s8

təcrübələrilə: 17,s5

və'zləri ilə: 10,s4

xaxol övrətləri ilə: 12,s6

xənnas ilə: 19,s6

xərc ilə: 8,s9

yağlı boya ilə: 3,s9-4,s9

yalnız gözünlə: 14,s7

yarımbutulkalar ilə: 2,s8

yazmaqla: 6,s6

üzüaçıq kişilər ilə: 18,s11

vagon ilə: 2,s8

vəch ilə: 16,s8-17,s6

vəsvəsələr ilə: 18,s7

vəzifəmi yerinə yetirmək qəsdi ilə: 18,s5

yəni pul ilə: 24,s8

yol ilə: 21,s4

yumruq gücü ilə: 23,s5

yüz kişidən artıq üləmanın iştirakı ilə: 10,s4

zə'fəranlı su ilə: 12,s6

zərrəbin ilə: 13,s6

zərrəbin vəsitəsi ilə: 20,s5

zor ilə: 6,s6-8,s5-11,s6-18,s5

4.3.3. “sonra” ile Kurulan Edat Grupları

50-ci nömrədən sora: 1,s8

arizəni və məruzi söylədəndən sonra: 24,s6

bir müddət keçəndən sora: 23,s6

bir neçə gün qalandan sora: 10,s5

bir saat belə urhaurdan sora: 16,s7

Bundan sora:1,s7- 3,s5-8,s5-10,s5-11,s5-17,s7

bunlar keçəndan sora: 18,s5

bunlar kəçəndən sora: 17,s6

bunların hamısı keçəndən sora: 20,s7

daha bundan sora: 3,s7

daxi bundan sora: 20,s6

dəxi bundan sora: 19,s5

elektrik çıraqları çəkiləndən sora: 12,s7

eşşəyin başı quruyandan sonra: 21,s5

get-gəldən sora: 19,s6

Gürcüstan iğtişaşından sora: 3,s5

İğtişaşdan sora: 1,s2

iki saatdan sora: 8,s8

imtihanlardan sora: 22,s6

imzadan sonra: 24,s8

köhnələndən sora: 21,s7

mərhum olandan sora: 10,s6

məşvərətdən sora: 24,s6

Müsəlmandan eşidilən sözlardən sora: 22,s7

Müsəlmandan eşidilən sözlardən sora: 22,s7

onların hamısı keçəndən sonra: 17,s8

pulu alandan sora: 21,s5

təhqiq edəndən sonra: 14,s6

tey eliyəndən sora : 13,s5

yüz ildən sonra: 7,s7

zəhmətlərdən sora: 8,s7

4.3.4. *“ötrü”* ile Kurulan Edat Grupları

“Nicat” cəmiyyətinə ərizə verənlər gecə kurslarına zərər vurduqlarından ötrü: 1,s7

ağanı qarelərə dürüst tanıtmaqdan ötrü: 3,s6

axı neden ötrü: 7,s7

belə işlərdən ötrü: 18,s5

cibişdan məsələsindən ötrü: 2,s5

dedi ki, kəbin kəsməkdən ötrü: 2,s5

firmamızı şöhrətlendirməkdən ötrü: 3,s8

Hüseynzadə cənahları elifbamızın bilmərrə deyişilməyinə fitva vermir, ondan ötrü: 8,s6

imam ehsanı sizdən ötrü: 5,s11

İslam niyə bu günlərə qaldı? Ondan ötrü: 5,s5

bu füqərada da günah çoxdur ondan ötrü: 5,s5

millət işindən ötrü: 2,s5

bir belə işdən ötrü : 10,s5

bu məsələ, həqiqət, can məsələsidir; ondan ötrü: 4,s5

bu ulu yazıçımız "Tərcüman” bu sözləri kimdən ötrü: 4,s5

bundan ötrü: 10,s5

Molla Mahmud Çakar bura məclislərində elədiyiyağlı mədhlərindən ötrü: 3,s6

müsəlmanların məktəblərini bağlatmağa başlamasından ötrü: 13,s5

nədən ötrü: 8,s7

ondan ötrü: 13,s4-16,s5-18,s6

öz şen-şövkətimdən ötrü: 24,s5

sözümüzü sübuta yetirməkdən ötrü: 16,s5

üsuli-cədidə məktəbindən ötrü: 9,s5

4.3.5. *“üçün”* (için) ile Kurulan Edat Grupları

axır yumurtlamaq, bala çıxarmaq, onları başlamak, bir iş meydana gətirmak üçün: 14,s7

bir belə yazıçı müsəlmanlar üçün: 3,s5

bir-iki qara, qırmızısaqqallı mollanın xatiri üçün: 2,s8

bu axund üçün: 20,s7

bu cür camaat üçün: 8,s8

bu da əhali üçün: 10,s5

bu kitab məktəblərdə və evlərdə hesab ta’limi üçün:4,s7-5,s8-7,s10-9,s8-13,s9-14,s9-17,s9-19,s8-22,s8-24,s9

bu kitab məktəblərdə və evlərdə hesab tə'limi üçün: 2,s94,s7-5,s8-7,s10-9,s8-13,s9-14,s9-17,s9-19,s8-22,s8-24,s9

bunlar üçün: 3,s9-4,s9

bunlar üçün: 3,s9-4,s9

e’lan və abunə qəbul etmək üçün: 23,s8

elm və fənn üçün: 18,s7

əvvəlinci il üçün dərs kitabı: 5,s8-6,s8-7,s8-9,s8-10,s9-11,s9-13,s9

əvvəlinci sabraniya üçün: 20,s7

fəqir və yetim uşaqlar üçün: 2,s5

gündəlik dərsləri yazmaç üçün: 2,s9 -4,s7-5,s8-7,s10-9,s8-13,s9-14,s9-17,s9-19,s8-22,s8-24,s9

hələ bir yana pul göndərmək ya kağız göndərməküçün: 8,s7

həm hökumətin bəhanəsini kəsmək həm də müəllim yetiştirmək üçün: 9,s6

hər bir məktəb üçün: 24,s5

Hüseynqulu məscidinin həyətini böyütmək üçün: 19,s6

öz kisəyi-cavanmərdanəsindən şaha dua etdirmək üçün: 6,s7

yə’ni Rusca “bisavad” olmağını özü üçün: 6,s5

Posta məsrəfi Avropayi Rusiya üçün 65 və Asiyayi Rusiya üçün: 3,s9-4,s9

yol üçün: 3,s9-4,s9

Qafqaziya'nın hər nöqtəsində hər bir cür tüfəng və tapança gəzdirmək üçün: 2,s6

Zaqafqaziya, Zakaspiya və İran üçün: 3,s8 -4,s8-5,s9-6,s9-8,s9-9,s9-10,s8-11,s812,s8

Qax bazarında İlisu və Qax cahilləri üçün: 21,s5

zərərsiz tütün çəkmək üçün: 3,s8

ravinduk və balkon üçün: 21,s9

4.3.6. “qədər” (kadar) ile Kurulan Edat Grupları

20 prosentə qədər: 4,s7-5,s7-6,s8-7,s8-8,s9-9,s9-10,s9-11,s9-12,s9-13,s8

iyirmiyə qədər: 15,s5

75 prosentə qədər: 7,s8

kağızlar məvim üçün o qədər: 10,s8

beş manata qədər: 18,s9

Məhərrəmin birindən on ikisinə qədər: 3,s6

bir qədər: 1,s7-1,s8

min manata qədər: 11,s7

bu qədər: 24,s5

nə qədər: 14,s1-21,s7

dört min evə qədər: 10,s5

o qədər: 2,s7-12,s8

gecə saat ikiyə qədər: 7,s5

öz canını mühafizə etmək üçün qüvvəsindən gəldiyi qədər pulunu müzayiqə etmesin: 4,s7

indiyə qədər tanıya bilmirdi ki: 4,s6

prosente qədər: 13,s8

indiyə qədər: 14,s7

yarım manattan üç manata qədər: 14,s8

indiye qədər: 19,s8

4.3.7. “görə” ile Kurulan Edat Grupları

buna görə: 1,s6

Müsəlman qardaşın şeytanlığına görə: 3,s7

“Bəyənül-həqq” qəzetasinin yazmağına görə: 23,s6

Müsəlmanların təvəqqəyinə görə: 23,7

bə’zi rəvayətə görə: 22,s6

Peterburqa varid olan mosuq xəbərlərə görə: 3,s7

bə’zi rəvayətə görə: 5,s7

qəsd edən adamlardan biri olduğuna görə: 22,s7

bu səbəbə görə: 5,s7

rəvayətə görə: 19,s6

el’an məhərrəmlik olduğuna görə: 7,s6

Rəvayətlərə görə: 6,s7

Hacı’nın fitvasına görə: 21,s5

təzə alınan xəbərlərə görə: 21,s7

imtihan vermədiyinə görə: 22,s6

zəmanənin təqazasına görə: 8,s4

mö'təbər rəvayətlərə görə: 15,s7

4.3.8. “bəri” ile Kurulan Edat Grupları

biza min ildan bəri: 22,s6

neçə vaxtdan bəri: 15,s6-16,s7

illardan bəri: 16,s7

onun vaxtından bəri: 15,s6

min ildən bəri: 22,s6

üç dörd ilden bəri: 8,s4

4.3.9. “qabaq” (önce) ile Kurulan Edat Grupları

27 il bundan qabaq: 8,s8

az vaxtdan qabaq: 4,s7

bir il bundan qabaq: 11,s7

iki il bundan qabaq: 19,s6

bir neçe vaxt bundan qabaq: 7,s7

neçə gün bundan qabaq: 8,s5-18,s8

bu sözlerden qabaq: 14,s5

on il bundan qabaq : 19,s4

iki hafta bundan qabaq: 8,s8

4.3.10. “dolayı” ile Kurulan Edat Grupları

ora əhalisinin yoldan çıxıb Xudayi-taalanı
unutmalarından dolayı : 2,s7

4.3.11. “özgə” ile Kurulan Edat Grupları

kardonun üstündə Rusiya Müsəlmanlarının halı
gözel bir surətdə təsvir olunduqdan özgə: 1,s8

4.3.12. “tək” (gibi) ile Kurulan Edat Grupları

kəndin özü şirin olan tək: 20,s7

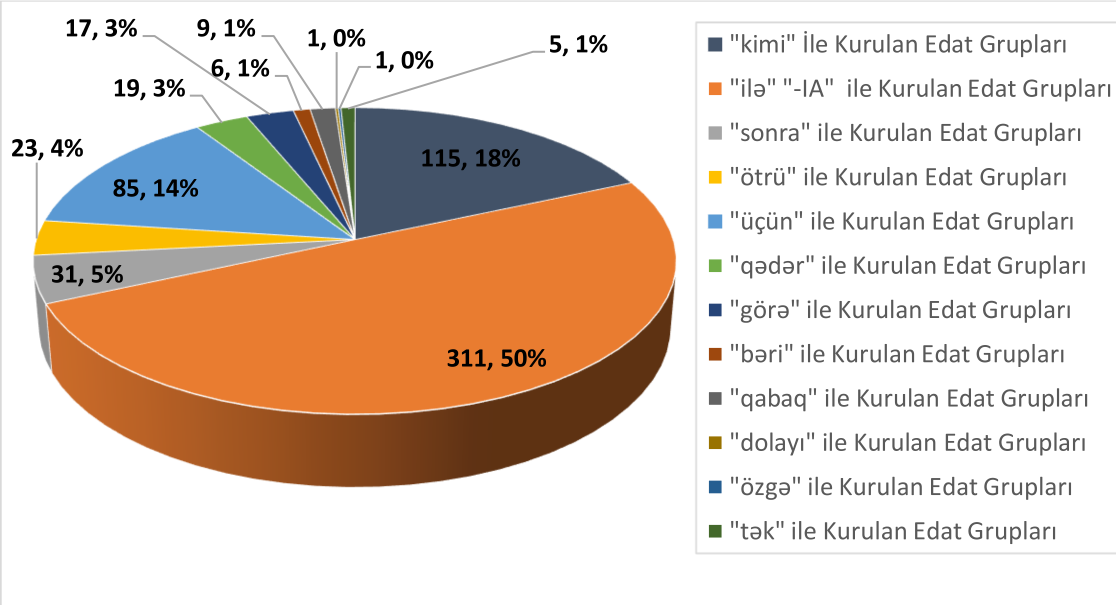
şir tek: 1,s6

mənim tək: 11,s6

xeyl tək1,s5

seyl tek: 1,s5

Şekil 4.3. Molla Nasreddin Dergisindeki Edat Gruplarının Oranı

Çalışmamızda toplamda 623 adet edat grubu tespit edilmiştir. "ile" edatının oranı toplamın yüzde ellisini oluşturmaktadır. Edatların sayıları ve yüzdelik oranları yukarıdaki grafikte verilmiştir.

4.4. Bağlama Grubu

4.4.1. "və" "U" "vU" ile Kurulan Bağlama Grupları

"Din və Məişət": 3,s4,s5-4,s6-7,s4

"Din və Məşəqqət": 8,s5

"Müzaffari mektebi" çoxdan danoşların bərəkətindən qapandı və gazi Mir İbrahim ağa cənablan da Allah'ın rəhmətinə getdi: 22,s7

"sabah gəl məndən kəfən istə və de ki, ölümüz ölüb": 1,s7

"Təhrirəl-Mərah" və "Əlmərahül-Cədidət": 15,s3

"32 il əvvəl millət məşrutəyə hazır olmadığı üçün birinci məclisi dağıtdım və ondan bu yana camaatı meşrutəyə (?) hazırladım: 1,s7

"Camaat, bu xanın başına baxın" və biri də yay yaxınlaşmağına görə kanselyariyanın qabağındabir fəvvarə qayıracaqlar : 15,s6

25 manata və bundan yuxarı: 2,s6-4,s7-5,s8-6,s8

3 dənə döşdan ötrü və 2 dənə zarif qol düyməsi (zapinka): 3,s9-4,s9

3 döş və 2 də qol düyməsi (zapinkası): 3,s9-4,s9

3 manata və artıq istəyənlərə: 4,s7-5,s7-6,s8-7,s8-8,s9-9,s9-10,s9-11,s9-12,s9-13,s8

7 və 8: 3,s6

8,9,10 ve 11 yaşında şagirdlər sərf-nəhv gaydasına müvafiq fail, məf'ul, müzafileyh və sairələrin tapmaqda aciz qalmırdılar: 22,s5

Acaranın mollaları həmd olsun, bir "İttifaqi-üləma cəmiyyəti" təşkil etdilər ve əvvəlinci məclisdə qərar qoydular: 3,s6

böyüklənib və başlarına əmmamə qoyub: 15,s7

böyüyü Seyid Məhəmməd və kiçiyi Mirmürtəzadır: 7,s6

bu ad ilə tərcümeyi-Our'ani- şərifin əvvəlinci cildi (15 cüz) 492 səhifədə çap olub, talib olanlara göndərilir və bundan sonra 16 sahifa çap olduqca göndəriləcəkdir: 1,s9

bu axund və əfəndi və şeyx və müftilərin canına:22,s4

Bu beş məktəbin üçünü iranlılar və ikisini qafqazlılar açıb və bundan savayı hələ eşidirik ki, bə'zi şəhərlərdə genə təzə məktəb sohbəti var: 20,s5

bu beş məktəbin üçünü iranlılar və ikisini qafqazlılar açıb: 20,s5

bu bir mö'cüzədir və mə'lum şeydir: 22,s5

bu cəmiyyətlərin üzvləri çox, çox, çox artıq çalışırlar və çox-çox işlər görürlər: 4,s5

bu cənab da Şamaxı'da bir dul arvad alıb və o arvadın qabaqkı ərindən bir kitab qalıb, on ilə bu da duayazan olub və öz sənətini tərk eliyib: 4,s6

bu malların içində bir neçə partiya kətan və manufaktura malı: 21,s9

Bu mə'lumat ondan ötrü lazımdır ki, əvvəla, şikəstlərə ianə olsun və ikinci onların uşakları Tiflisin yanında açılan yetimxanaya götürülsünlər: 16,s9-17,s9-18,s9-19,s9

bu məsələ Avropa ülamasını çoxdan maşğul eləmişdi və neçə dəfələr ilə Avropadan və Rusiyadan səyyahlar dəstələri galib Səmərqənd meşələrini gəzib çaqqal tapmıyıb gediblər: 15,s7

bu cənabın özünün də Kazan'da mağazinləri varvə buna görə istəmir: 7,s6

bu gələn bazar və bazar ertəsi: 13,s7

bu gözal pullar xərc olub gedir və mollalar da cibişdan məsələsindən ötrü ağızlarını ianə şamı ilə möhürlüyüblər: 2,s5

bu halda idareyi-ruhaniyyə Dumadakı fraksiyamız vasitəsilə dövlət Dumasına və matbuat vasitəsilə camaata müraciət edib indidən çarəsinə baxmaq lazımdır: 4,s5

bu il buraya Ərdəbil'dən üç mərsiyəxan gəlib və camaat da üç partiya olub: 4,s5

bu il Naxçıvan camaatı himmət edib məhərrəmlikdə verilən ehsan pullarını cəm edib məktəbləriartırdılar və yerdə qalan pulun çoxunu Buxaraya və Samarqanda məktəblər açmaq üçün bərat elədilər və qalan pullara da: 11,s7

bu işə mənim təəccübüm bir az da artdı və kəlisanın həyətinde duran Ruslar da təəccüblə tamaşa edirdilər: 18,s6

Bu kitab məktəblərdə və evlərdə hesab tə'limi üçün tərtib olunub 761 məsələsini, 237 tə'limatı- rəqəmiyyəyi və Rusiyada iste'mal olunan ölçüləri və ölçülərə dair tə'limləri havidir: 2,s9 -4,s7-5,s8-7,s10-9,s8-13,s9-14,s9-17,s9-19,s8-22,s8-24,s9

Bu kitabları almaq istəyən müəllimlərə və kitabçılara: 2,s9-4,s7-5,s8-7,s10-9,s8-13,s9-14,s9-17,s9-19,s8-22,s8-24,s9

bu sözlər arabca yazılıb və camaat qanmıyacaq:19,s5

bu sözləri yazıb sizə təklif edirik və məcmuəmizin on birinci nömrəsi çıxanadək sizə möhlət veririk: 9,s5

bu sözü eşidən kimi çilenlərin rəngi ağarıb dodaqlarının qanı qaçır. Və bərk qorxurlar və qorxudan naxoşluyub hələ düzalmiyiblar: 20,s7

bu moizə insanın ruhunu gûya quş qanadları üstünə alıb cümlə avam insaniyyəti seyr etdirir idivə insan seyr etdikcə qalbi riqqatlanib, ruhu ucalıb özündə bir ülviyyət, bir əzəmət hiss etməyə məcbur edir idi: 5,s5

bu növ fitnə qalxızan və şahın üzünə ağ olan bir adama: 6,s7

bu oyunun kamil və ə'lası: 17,s7

bu qədər bədbəxtlik, bu qədər zülm və fəsad: 10,s6

bu qədər dövlətə çata bilməzdilər və bu qədər hiylə yollarını öyrənə bilməzdilər və bu qədər hörmət qazana bilməzdilər: 10,s6

bu qışda və boranda: 2,s5

bu qisim kitablara çox mailsən və hərgah yerini bilmək istiyirsən: 22,s6

bu ruhül-qüdsləri və onların mö'cüzanə nitqlərini: 19,s7

bu saatin adı KAVALER"dir və təkmil mexanizmi var: 3,s9-4,s9

bu səs şəhərə dağılan kimi xalq həyəcana gəlir və bir paraları istəmir inansın: 15,s7

bu söz məhz iftira və açıq bir yalandır və təkrar ərz edirəm ki, bu sözlər şaxsi-bərqərəzdən, nəfsi-bərmənfəətdan törüyən sözlərdir: 18,s7

bunu eşidən kimi "millətpərəstlərimiz" o saat çıxırlar bir uca damın üstünə və əllərini qulaqlarına qoyub bar-bar bağırırlar: 21,s4

bunun elminin intəhəsı yoxdur və sənətinin sayıyoxdur: 2,s6

buranın bəy və mollaları: 17,s5

buranın seyidləri və mollaları: 22,s7

Buxaray'a və Samarqand'a: 11,s7

bu sudan vəba zəhəri heç əskik olmur və həmin azarın mə'dəni Qanq çayı hesab olunur: 19,s5

bu şəhərin çox arif, çox həlim və xoş adamları: 1,s5

bu utanmaz üzü qırxıq kafir üzü qırxıqlığından və gramofon satmağından utanmıyıb: 6,s6

bu üç ilin müddətində dediyim sözlərin hamısını təsdiq eliyir və mən indi genə deyirəm ki, asanlıq ilə düzəlməyəcəkdir: 19,s5

budur mətbuatın şəraiti və mektubunuzu qabul eliyən qəzetə: 11,s5

bugünlərde Ağdamda Kərbəlayı Qəhrəman adında bir adam yox olur və hökumət nə qədər sə'y eliyir: 23,s5

buğda və arpa: 10,s6

bundan sonra mən bu minbərə çıxmıyacağam və sizə və'z etmiyəcəyəm" və bir neçə özgə andlar da içdi: 6,s5

bundan sora daha müsəlman arvadlarının barəsində heç bir söz deyə bilmərəm və indiyənə kimi nə qədər danışmışam, hamısından da tövbə eliyirəm: 18,s6

bunlardan ötrü bizə çox razılıqlar gəlib və əlahiddə qiymətləri 2 manat yarımdır: 10,s5

bunların hər biri özlüyündə bir balaca məsciddir və daxi bundan sora bir tikə də ürəklərini sıxmasınlar: 20,s6

cəmi tərəqqi və hürriyyət tərəfdərləri: 8,s4

cəmiyyətin dəftərlərini yazsın və qeyr yazı-pozusunu əmələ getirsin: 6,s5

Cenab Salamov, Abdullayev, Hacı Molla Qeni,Veysov və qeyrə: 13,s5

cənazə və yağlı plov: 12,s5

Cənnətin və Cəhənnəmin də açarları: 12,s7

vəfat edən Məlikməhəmməd Babayevə qəyyum olub və mərhumun tərəfindən imtiyazı alınan məktəbi tə'mir eliyib: 16,s5

xüsusən məşrutəpərəstləri və hamı qəzetə yazanları: 8,s4

ya'ni bu gaydanı hökumət goymuyub və goymazdı da: 1,s5

yağış yağmıyanda ağa özü yağış yağdırır və qeyrə və qeyrə: 3,s6

yalan və böhtan: 5,s6

yanmçıq və qəyr yarımçıq: 6,s5

yapışırlar yaxasından və soruşurlar: 21,s6

Yaponiya camaatı mö'min adamlardır və müsəlmançılığa da çox maildirlər: 23,s6

Yaponiya məktəblərində Avropa tarixi çox müxtəsər oxunur və hatta Avropa'nın indiki halından müəllimlər çox az ma'lumat verirlər: 20,s7

Yaponiyalılar bu saat bu fikirdədirlər ki, qədim əlifbaları ilə yazılmış kitablarını cırıb yandırsınlar və "latın" hürufatını işletməyə başlasınlar: 12,s5

arvadları üzüaçıq gəzir və məktəbləri, teatrları çoxdur və çalışqan, mə'rifətli və həmiyyətlidirlərvə elm-mə'rifətcə Avropalılara çatmışlar: 12,s5

yarım girvəngə qand və iki misqal çaydır: 19,s5

yaxşı köbək duası, məhəbbət duası və bağlı adamları açmaq duası: 19,s6

Yaxşı mülküm, dövlətim, sarıkürklər arasında, seyid fabrikalarında və molla firmalarında hörmətim var: 11,s7

yaxşı və doğru ma'lumat: 20,s7

xüsusan məşrutəpərəstləri və hamı qəzətə yazanları: 4,s6

yazıçılarımız yazıblar 'Qoqol" və elə xə yal eliyiblər: 14,s5

Yazıq və biçarə: 5,s6

yə'ni ağlı başında olmuyub və yerdə qalan otuz ilin yarısı gecə olub: 5,s7

Yə'ni atadan, babadan, cəddi-abadan bu mərəz bizə min ildən bəri irsnən yetişib və nə qədər dünya var: 22,s6

Yə'ni haqq və sədaqət: 11,s5

Yedigarov və Nəzərov: 3,s9-4,s9-5,s8-6,s8-7,s8-8,s9

yerin altında və göyün üstündə: 10,s6

Yetim və bikəs qız uşaqlarına kömək etməyə və hər xərcini çəkib, müsəlman uşağına lazım olan tərbiyə verməyə hazıram: 11,s7

yığılıblar başı şapkalı ruslar ki adlarını "professor" qoyublar və başlıyıblar ki, filan belə getdi, filan belə geldi: 7,s6

yolda soyug onlara əsər eləməsin və gəndləri satanda da birinin gəndi o biri mollanınkından səkkiz misgal əskik gəlmişdi: 2,s5

Yoldaşımın anası dönmüşdü bir hacdan gələnə, çünki rəfiqim özü gedib otağında gizlənmiş idi və arvadlar anasının yanına gəlib ona gözaydınlıq eliyirdilər: 24,s7

Yox, yox, möhtərəm bir vücuda sataşmağın heç mə'nası yoxdur və insafdan kənar bir işdir: 22,s4

yoxsa müsəlman hacı və məşədilarinin və kəndillərinin ciblərindən bir qəpik də çıxmıyıb: 5,s5

yoxsu uşagları oxudasınız və onlara tərbiyət verəsiniz: 2,s5

Yaxşılığı səbəbindən bizim şirkətin çayı nəhayət dərəcədə çox işlənir və bizim şirkət kimiheç kəs o qədər mal satmır: 3,s8

yun parçalar və ipək: 21,s9

yay fəslində ev sahibi bağa gedəndə evi boşaldıb məscidə təslim etsin və iki yüz manatı da axunddan alsın: 19,s6

yuxarı başdan bir kürsü qoydular və axund gəlib eyləşdi və başladı: 20,s5

yay yorğanları, stol örtükləri və mələfələr: 21,s9

yüz il bundan qabaq Rusiyada bir şəxs anadan olub və rus mə'murlarının barəsinde bir elə komediya yazıb: 14,s5

yazdıqlarınıza inanmırıq və bu cəhətdən çap eləmiyəcəyik: 2,s6

Yüz min camaat içdiyi suyu yaxşılığını və pisliyini tabib avazına molladan və həcıdan soruşur: 19,s5

yüzlərcə ayət və hədislər: 20,s12

zığ və fəsad: 6,s6

Zaqafqaziya, Zakaspiya və İran üçün: 3,s8

zirü zəbər: 23,s5

Zəbirov və Əhmədov cənabları: 17,s5

Zülm, zorbazorluq və mərdimazarlıq : 14,s8

zəhmət və xidmət: 2,s8

4.4.2. "ile" Bağlacı ile Kurulan Bağlama Grupları

acıq ilə cəmi: 7,s7

Hacı Molla Qani əfəndi ilə onun bacanağı Əfəndi Dibir: 24,s6

at ilə övrət: 14,s4

İranlılar konsül təvəssütü ilə qubernatora asi oldular: 1,s6

Avstriya hökumati ilə Serbiya hökuməti: 13,s4

istibdad ilə ədalət : 2,s5

ayran ila qaymaq: 17,s7

köhnə üsul ilə üsuli-cədid: 1,s6

bacı ilə qardaş: 17,s6

Mərhum Cahangirxanla Məlikülmütəkəlliminin şəkilləri : 1,s8

badeyi-qəflət ilə yeksər məst: 5,s3

məscid ilə məktəb 7,s2

barkaznan körpü arasında: 12,s6

Miyanə, İran'ın Azərbaycan ile Tehran arasında vaqe məşhur qədim bir şəhəridir: 1.s5

beş hoqqa (tiryək çubuğu) ilə, bir girvənkə: 1,s7

Müsəlman ayları ilə Rus çisioları və müselman, Rus bayramları: 9,s5

Bunun masarifi Buxara hökuməti ilə sart müsəlmanlarının kisəsindən çıxacaqdır: 1,s7

müsəlmanların bir tərəfdən özlərinin çalışmaqlığı ilə, bir tərəfdən də xüdavəndi-aləmin lütfü sayəsində o qədər qabağa geldilər: 6,s4

cahil ilə müeid: 5,s3

Okuma ilə söhbət: 14,s7

çaxır satmaq ilə qramafon satmaq: 6,s6

Ordubadın ixtiyarı seyid Mürtəza ilə Ağ Seyidinoğlu: 22,s7

duanı oxuyub suya üfürməklə duanı suyun içinə doldurmaq: 13,s6	Özgə övrətlər ilə bir yerdə qalanlar: 5,s8
əvvəlinci şəxsin tərəqqipərvər olduğu ilə ikinci şəxsin mazipərəst olduğu: 6,s7	qətlə, e’damə: 14,s6
qiylə qal: 14,s4	Yaponiya ilə Sibirin arasıdır: 13,s4
Qocayev ilə aranızda olan hesab: 20,s7	yüz “barəkallah” ile min “əhsən ve afərin:3,s6
Səbzəvar ilə Miyamey: 23,s5	zəhr ilə aş: 14,s5
şiə ilə sünni: 5,s7	“Bürhani-tereqqi" ilə "Mizan" gəzetələrinə abunə dəftəri: 7,s8
Şura” macmuasi ilə həftədə üç dafa çıxan siyasi “Vəqt” qazetəsinin bir yerdə abunə qiymətləri: 6,s8-7,s9	“Bürhani-tereqqi" ilə "Mizan" gəzetələri: 7,s8

4.4.3. “amma” İle Kurulan Bağlama Grupları

"ay müsəlman qardaşlar, bu edibin barəsində mən sizə çox söz yaza bilərəm, amma..." Amma bircə şeyməni aciz eliyir: 14,s5	ahvalatdan xəbərdar deyil. Amma axırda mə’lum olur: 22,s7
“Qavam” sözünün özgə mə’naları da var, amma hamıdan çox Petrovsk şəhərində işlənən mə’nada iste’mal olunur: 14,s6	akademiyalar və “ərbab”lar bir az güləcəklər, amma belə işlər tarixdə görsənən bir haldır: 8,s6
“Qəzetələr" Osmanlı, İran haqqında və Ruslar barəsində çox şeylər yazırlar. Amma bizim öz əhvalımızdan, xüsusən milləti xoşbəxt və ya bədbəxt edən xatunlarımız barəsində bir şey yazmırlar. 6,s6	Allah Kərbəlayı Qəhrəmana rəhmət eləsin və qohum-aqrabasna sabır versin, “inna lillah və inna ileyhi raciun”. Amma Ağdam camaatına da bu keyfiyyət gərək dərs olsun: 23,s5
”Şiə odur ki, gündə on yeddi rük’ət namaz qıla.Amma sünni odur ki, gündə elli iki rük’ət namazqıla”: 5,s7	amma az qalmışdılar məni tutub öldürsünlər: 3,s6
Abru varmı ya yoxmu bu bir özgə məsələdir, amma söz burasındadır ki, aya, nə səbəbə onlar öz gözlərində qılı görmüyüb bizim gözümüzdə tiri görürlər: 18,s5	amma bir qisim adamlar var ki, onların qabiliyyəti hər bir şeyə çatır: 2,s6
Afrika'nın səhralarında çəyirgə, kərtənkələ, dəvə südü yeyən zəngibarlar "ittihad" kəlməsin başa düşüb bu köhnə naxoşluğu özlərindən tərk elədilər. Amma Şirvanın fisincan, mürği-turş yeyən mütəşəhhislərindən tərk olmadı: 9,s5	amma bu zalim Orenburq tatarlarının içinden qəribə şairlər törüyüb:3,s5
Ağalar, mən Rusca bilirəm amma müsəlmanca "panimat" eləmirəm: 6,s5	amma bunları zarafat hesab edirik: 2,s8

Ağdam işlərini əgər başlıyıb yazsam uzun çəkər və xalqa başağrısı olar. Amma hamısından yaxşısı budur: 10,s5	amma burada bir mətləb var ki: 2,s4
Ağdaşda nə qədər məktəb ki yox idi yazıq dükancılar məəttəl qalmışdılar. Amma indi Allah'a şükür yaxşıdır: 2,s6	amma dünyada hər bir şey ola bilər: 3,s5
amma genə sizin 14-cü nömrənizdəki yazılarınıza nə mə'na verək: 6,s6	Bakı'da böyük izdihamnan Bibiheybətə müşərrəf olduq. Amma elə şuluq idi ki, bir nəfər paraxoddan suya düşdü
Amma haman qəzetənin o biri nömrəsində oxuyacaq ki, Osmanlı məmləkətinin parçalanmağına, ülum və maarifin məhv olmağına və indi də İslambulda qanların axmağına səbəb bir zat olubdur: 15,s5	bədənim başdan- ayağa indi də ağrıyır. Amma orasını söylüyüm ki, biz də onların iki qoyunlarını oğurladıq: 16,s7
amma indi ki hər gün İrəvandan Tiflisə gedən var: 8,s7	belə ki biz hər il məhərrəmlikdə baş yarardıq. Amma müşarileyh o qədər elədi ki, bu gözəl adeti bizim içimizdən götürdü: 4,s5
amma mənim fikrimə bir belə şey gəlirdi ki, doğrudur: 16,s5	bəlkə bu dəfə tapmıyıb geri qayıdırlar, amma ikinci dəfə gəlib tapırlar: 8,s8
amma nə bijdilər: 4,s6	bəndənin rə'yinə göra novruz bayramı baharın əvvəlinə düşməkdə yaxşı bayramdır. Amma bunu anlıya bilmirəm ki, novruzun qabağındakı çaharşənbə gecəsində od yandırıb övrət-uşaqlar üstündan o tərəfə-bu tərəfə tullanmağının mə'nası nədir: 11,s6
amma oxucularımızdan xahiş edirəm: 6,s5	bir adam bu sözü elə oxuya, necə ki şairin adıdır. Amma bilirəm ki, biriniz bir cür oxuyacaqsınız, biriniz özgə sayaq oxuyacaqsınız, biriniz bir başqa tövr oxuyacaqsınız və axırda belə mə'lum olacaq: 14,s5
amma şeytan şad ola bilmədi: 3,s7	bir Allah bəndəsinə bir Allah bəndəsinin nikahlı övrəti çox şirin görünür və ona görə də gedib onu götürüb qaçır: 20,s7
amma, Molla əmi, gene şükür bu kafir Ruslara: 7,s6	Bir çayın başı azarlı vilayatlərdan axıb gələnda çayın aşağılarında düşən əhaliyə o suyu içməyi həkimlər qadağan eliyirlər. Amma dünyada elə sular da var ki, insanı ölümdən qurtarır: 19,s5
arabir dua da yazar, amma Mirmürtəza libas cəhətinə riyakarlardandır: 7,s6	bir kişilə görüşəcəkləri vaxt bizlərdə namazda səcdəyə varan kimi, onlar da yerə yatıb səcdə edirlar, sonra durub danışırlar, amma danışanda gözlərilə heç baxmırlar: 14,s7
avamlar da təşxis edə bilərlər, amma mən ona heyfsilənirəm ki, bu sözlər arabca yazılıb və camaat qanmıyacaq: 19,s5	Bir mektubunuzu çap elədik, amma o birini tulladıq və Molla Əsgərə sataşmağı lazım bilmədik: 21,s7

axırda bazara düşüb bir-iki manat Allah bəndələrindən borc eliyib çıxıb getdilər. Amma kişilər necə ki lazımdır, "alim" oldular: 23,s6

Aya, Kür suyunu içmək olarmı, ya yox? Hərçənd bu istiftadan məqsəd behişt açarını piş əz-vəqt ələ gətirməkdir, amma genə su məsələsinin heç olmasa diriliyə də dəxli var: 19,s4

Aya, nə eliyək, cəhənnəmə-gora, bir özgə adam ki görmür"Amma bu kafirlər içində vallah, yaşamalı deyil. Adam az qalır yerə girsin: 11,s7

Bağ Ruslar və kasıb-kusub müsalman ilə dolu, amma intelligent, rüəsa və tüccar qismindən bir fərd dəxi yox idi: 23,s7

Bakı'da "Kəme'tiqad"a: Şe'rlər yaxşıdır, amma bizə əl verən deyil: 5,s6

bir yanda məktəb-zad söhbəti yoxdur, amma mö'minlərin duasının bərəkətindən yaxşı ötüşürlər: 22,s7

biz axund cənablarının fərmayişini başdan-axıradək təsdiq edirik. Amma bircə şey bizə qəribə gelir: 5,s5

biz də hər bir Avropa elminə yaxşı deyə-deyə məşrutəyə yaxşı deyib istiyirik ki, biz də buna sahib olaq Amma bunu yadımızdan çıxardırıq ki, məşrutə yamaq götürən zəhrimar deyil: 17,s6

biz dedik ki, indi beli, köhnə soltanı yendirdilər, hərçənd yaxşı soltan idi, amma

nə eybi var yendirdilər: 20,s6

biz Ruslar ilə dava etmək istəməzdik, amma onlar bizim üstümüzə hücum etdilər: 14,s7

bizə mümkündür bu şəkkdən çıxmaq. Amma bucür təzə xəbəri verən qörək unutmuya: 8,s6

bizim bu barədə bəhtimiz yoxdur, amma təəccüb buradadır: 10,s7

bir nəfər çox yaxşı müsəlmanca bilən, amma hamişe urusca danışan müəllim tə'yin olundu: 16,s7

bir özgəsini qoyarlar onun yerinə, bu da onun kimi bir soltan olar. Amma sən Allah, buna bax, bu daüzünü qırxdırır: 20,s6

bir para adamlar bu xəyaldadırlar ki, gûya şəhər Dumamız, yə'ni təzə qlasnılarımız heç bir iş görmürlər.Amma, Molla əmi, vallah, billah, Molla Mahmud Çakərin səfər ayında elədiyi gözal moizələrə and olsun, onlar lap yalan deyirlər: 12,s7

bir para cavanlarımız əlifbamızı və bə'zi köhnə adətlərimizi dəyişdirmək istəyirlər, amma, inşallah, dedikləri olmaz: 14,s7

bir para ədib və müharrirlərimizin vaxtı ilə mədh elədikləri "Zübdətüt-təvarix" kitabını hərdənbir biz də oxuyub feyz alırıq. Amma, heyf ki, bə'zi yerlərini başa düşə bilmirik: 19,s6

bu axır vaxtlarda xristiyan xanımlarını bizim qəzetələrdə "fahişə" adı ilə adlandıran çox olub. Amma biz diqqət eləsək, görəcəyik ki, belə sözü danışanlar və yazanlar həmişə o kəslər olublar ki, Avropa tərixindən, Avropa maişətindən və Avropa mədəniyyətindən əsla bixəbərdirlər: 13,s4

bu axund üçün yeddi manat pul ki ibarət olsun iki alagöz üçlükdən vaəbir qaragöz ağ manatdan, dindən-imandan da şirindir: 20,s7

bu barədə ay çox çığır-bağır saldı ki, ay haray, ay dad, hara məni yerimdən tərpədib çəkib apanrsınız? Amma müsəlman astronomları dedilər: "Kəs sesini": 7,s7

bu biçarələr də cümə günü dükanları bağlıyıb, amma dükandakı şeyləri çıxartdılar bayıra: 3,s7

bu cür bir divar təqvimi çapdan çıxıb satılmağa başladı. Amma heç o biri teqvimlərilən düz gelmirdi: 7,s7

bu ixtira çox yaxşı ixtiradır, amma bir qorxusu var: 12,s7

bu münafiqlərdən eləsi olacaq ki, cəhənnəmdə neçə min il qalandan sora birdən yadına düşəcək, "ya mənan ya mənan" deyib haman saat bağışlanacaq. Amma eləsi de olacaq ki, "ya Allah" demek ona qadağan olacaq: 13,s5

bizim Molla Abasəlinin ağıl və fərasətinə, indi düz doqquz ay tamam olubdur, amma öküz halasağdır: 18,s6

bizim mollanın bu işdan xabəri var, amma imangedən yerdi, dürüst bilməsəm yaza bilmərəm: 12,s7

bizim yerdə qurban olduqlarım pirlər, şeyxlər çoxdur, amma hamısına nəzir olunublar, yaxşı olmuyublar: 20,s7

bu andın günahımı var savabımı var bilmirəm, amma onu bilirəm ki, mən indi başa düşürəm: 6,s5

bu yavuq vaxtlarda Lənkərandan Qroznı şəhərinə bir şeyx gəlib. Amma ağzımda şeyx deyirəm ha, özü də gündə bir arvad siğə eliyir: 18,s6

Buna bizim heç sözümüz yoxdur, amma müəllimlərə biz bir belə teklif eləmək istəyirik: 1,s5

Buna çox şahidlər və sübutlar gətirə bilərdik, amma yeri deyil: 11,s5

Bunlar keçər, amma hələ var qorxum əcəldan: 18,s4

bunların əllisinin evi yaxın olur, gedir evdə çörek yeməyə, amma yüz əllisi doluşur bazara: 2,s6

camaat mənə borçlu idi otuz tümən versin, amma indi on beş tümən verir": 4,s5

camaat, siz iranlılar indi bu yerdə isti otaqda çay, təam qabağınızda ləzzətlə maşğulsunuz. Amma sizin qardaşlarınız. bacılarınız Ələkbər xanın qorxusundan Ərəş çayının içində vaqə dar bir cəzirəyə doluşub qalmaqdadırlar: 17,s7

çayçıxana, qumarxana, qiybətxana və tiryəkxanaların ədədi məktəblərin ədədindən artıq olmuşdu. Amma bu il Naxçıvan camaatı himmət edib məhərrəmlikdə verilən ehsan pullarını cəm edib məktəbləri artırdılar: 11,s7

demək istəyirdim ki, qələm sahihlərimiz hər nə yazırlar yazsınlar, çox sağ olsunlar, amma bunu gərək yaddan çıxartmasınlar: 14,s5

Bu özü də bir hünərdir.Çünki insan öz bildiyi şeylərdən həmişə danışa bilər, amma hünər budur ki, elə mətləbdən danışasan ki, heç onu yuxunda da görməmisən: 13,s4

bu suallara cavab yazıb göndərsin idarəmizə. Amma paketin üstünə marka yapışdırmasın ki, kağız tez gəlib çatsın: 2,s8

bu xəbəri mən bir neçə dəfə eşitmişəm və indi genə eşidiram və eşidəndə də elə adamlardan eşidirəm: 22,s6

bu xəyir bina rücu' olundu millət xadimlərindən birinə və camaat da xoşhallıkla dəriləri verdilər o cənaba. Amma Molla əmi bir çox qəribə iş oldu: 9,s6

doğrudur, məşədilər pulları göndərəcək idilər Təbriz'ə, amma qorxublar ki, yolda istidan pullar qoxub puça çıxalar: 16,s7

doğrudur, Qafqazda çox qəribə hal var, amma tək bir Tiflis deyil: 8,s6

doğrudur, qızı ərə vermək duasını bundan başqa Molla Hüseynqulu da yazır və bə’zi rəvayətə görə bunun duaları dəxi də mücərrəbdir. Amma bundan Molla Məhəmməd əfəndinin kitabları haqqında mə'lumat sormaq caiz deyil: 22,s6

doğrudur, qızları tutub aparanda bunlar əvvəl bir çığır- bağır salırdılar, amma axırda xos- bəxt olurdular: 18,s5

dörd min il gəldi keçdi, amma deyəsən ki, dünən idi: 23,s5

Dünyada pulunun qədrini bilən çoxdur. Amma hər ne qədər pulunun qədrini artıq bilsə, genə də kor şeytan onu ömründə beş-on defə tovluyub: 19,s5

dünyada sən çox qəribə işlar və qəribə adamlar görübsən. Amma qəribədən də qəribə iş görmüş də olsan çox az gorübsən: 19,s5

dünyaya gələli elli ildir, amma on beş yaşındadır çünki iyirmi yaşınadək baliğ olmuyub: 5,s7

əgər ərzimə e'tina eləməzsəniz ixtiyar sizindir, amma "növbət" məsələsini yadınızdan çıxarmayın: 10,s5

di yaz, qoy başqa camaat da bu qəribədən də qəribəni bilsinlər. Amma mən belə qanıram ki, bunun hamısı Şəki pirlerinin tə'sirindəndir: 19,s6

doğrudur, biz bir neçə nəfər İrəvan gimnaziyasının dördüncü və beşinci klasından yanmçıq çıxdıq.Amma çıxmağımızın səbəbi var: 24,s5

əgər sizi yaxşı tanısaydıq bu yolda bir az danışardıq, amma çünki tanımırıq bu bir neçə sözə iktifa eləyin: 17,s8

Əli'nin adını qoyublar rüşvət alan. Amma and içə bilərəm: 5,s6

əməl olunar, amma siz də hərdənbir yazınız Baş Noraşendə "T.R." cənablarına
və Axtıda "R.R." cənablarına: 2,s6

etdim qəsəm, amma özümü səhvdə sandım: 18,s5

Əvropalılar bizim köhnə elmimizi alıb mədəniyyətə vasil olublar, amma biz dala qalmışıq: 20,s12

əvvəla, buranın qəbiristanına "əhli-qübur" ziyarəti bahanəsi ilə gedib ölülərin başlarının çanağından xəlvətcə bir neçəsini tapıb qoydum qutuya və keçən həftə poçta ilə göndərdim İngiltərənin Oksford darülfünununa. Amma qorxumdan pasılkanın üstündə yazdım "Ordubad qaxı" ki, hökumət manə olmasın: 18,s7

əvvəllər uşağı bir il oxudardılar, yazıb-oxumaq bilməz idi. Amma indi iki-üç ayın içində basavad olur: 23,s6

Ey mənim əzizim və dinayrı bacım: 22,s6

Fahışəxana barəsində yazdığınıza inanırıq, amma o sözləri çap edə bilmənik: 13,s7.

Genə bunlar hamısı ötüşüb keçən işlərdir. Amma bircə şey ötüşüb keçməyəcək: 15,s5

əgər mövzuatın təşxisini ülamamız camaatın öz ixtiyarına qoymaq istəsəydilər, yuxarıdakı istiftanın cavabını iki satir ilə qurtarıb deyərdilər ki, bu bizim işimiz deyil. Amma, xeyr, genə noxtanı əldən ötürmək istəmiyiblər: 19,s5

əgər örtülü saat istəsəniz, qiymətləri 7 manat yarımdır amma açıq gümüş saat ilə 13 manat yarımdır: 3,s9-4,s9

Görürsen ki, bir məclisə (hamama, yasa, ya da toya) yığılanda başlıyırlar ki filankəsin oğlu oxuyub «nişan» alıb, amma heç biri başa düşə bilmir ki, «nişan» necə şeydir: 24,7

haman günü bolğar milləti islamı qəbul edib və bu gün o biri təqvimlərilən düşürdü çaharşənbəyə: 7,s7

hə, bax, bunların müqabilində əgər "Sovet siyezda" beş çat olmasa adam deyiləm. Amma insaf deyil ki, huşyarları qoyub divanələr ilə vaxt keçirsin: 7,s5

heç günahım yoxdur və heç təqsirin sahibi deyiləm, amma genə gizlənməyi məsləhət görürəm: 10,s5

həmişə bu əfəndi qalacaq, amma əfəndi birdən yox olur: 10,s5

hər gün və hər saat bir belə işdən ötrü xoşdur. Amma çağıranda bəyləri də çağırın : 21,s5

Hər nə istəyirsiniz oxuda bilərsiniz. Məsələn " Caməyi- Abbas", "Tarixi- Müqəddəs", amma fənn oxutmağa ixtiyarınız yoxdur: 12,s1

hər şey əslinə qayıdar. Amma oğurladığının yanında puçuq az: 2,s8

hərçənd mal məscid malı idi, amma məscida bir qəpik də verməzdilər: 15,s6

hərçənd məqalədə Məhəmməd Bəqa xacənin adı yoxdur, amma vallah, bu bijliklər keçməz: 22,s4

gərək müsəlman dükanları və mağazinlari cümə günləri və böyük müsəlman bayram günləri bağlansınlar.Amma buna qlasnı Oizzətullin razı olmamışdı: 7,6

Gərək olmuyaydı, amma görünür qadar elə imişki, olubdur: 7,s7

hərkəs inanmır, getsin boyaqçı Rzanın yanına, amma bir az...: 12,s7

hərkəs nə xahiş eləsə, eliyə bilər, hər kəs nə danışsa, nə yazsa, yaza bilər, danışa bilər; amma sözüm burasındadır ki, bu xəbəri eşitcək mənim yadıma bir şey düşdü: 13,s4

Həzrət İsa'nın beşikdə danışmağına biz təəccüb edirik. Amma gel gör ki, bizim üsuli-cədidələr az vaxt içinde necə isalar yetişdirir: 19,s7

Hindistan'da Qanq çayı bizim Kür çayından çox böyükdür və həmişə yağışın altındadır. Amma bu sudan vəba zəhəri heç əskik olmur və həmin azarın mə’dəni Qanq çayı hesab olunur: 19,s5

idarəmizə göndərdiyiniz məktubu oxuduq, amma heç təəccüb etmədik: 16,s8

idarəmizə Hacı Yunis'in fotoqrafiyası bir Allah bəndəsi tərəfindən göndərilib, amma haman fotoqrafiya bir az naqisdir: 21,s5

inanırıq amma hələ qalsın: 18,s8

indi biz gedib axunddan pulumuzu geri almaq istiyirik, axund pulumuzu özümüzə də vermiyir. Amma axund əli təsbehli. saqqalı hənalı, batman çərək əmmaməli, ayağı qışda da nəleyinli, dalında hədsiz-hesabsız müridi, müqəddəs bir adamdır: 19,s6

İndiyədək molla mə’sumlar və mirmurtazalar ancaq ruslar ilə ələlə vermək məsələlərindən yana istifta edirdilər, amma su sohbəti çox əhəmiyyətli və danışılmalı mətləbdir: 19,s5

hərçənd üç milyon müsəlmanın yarısı üləmadır, amma bu üləma müsəlmanların pulu ilə tahsil eləmiyib;bunların təhsil xərcləri Amerika'da Kalifoniya'nın qızıl ma’dənlərindən gəlib: 5,s5

hərçənd yerə-göyə sığışmıyan zülmlər camaata eliyiblər, amma eliyıblərsə də müsəlman camaatına eliyiblər: 18,s5

istər xəlifə olsun, istər çoban olsun. Amma genə bu bir çirkin iş deyil: 18,s5

İstəyirdim bu barədə bir neçə: 9,s6

istəyirdim buna oxşar bir sohbət başlıyam, amma öz- özümə dedim ki, ay Molla Nəsrəddin, sən dəlisən, nəsən: 8,s8

istidə xan zərbə düşüb iş görəndə tuman-köynəyini çıxartmasın... Amma, Molla əmi, bircə şeydən qorxuram, gəncəlilər vəfasız olalar, bu əhdlərinə vəfa eləmiyələr: 15,s6

İş çoxdur, yazmalı söz həddən artıqdır, amma bunların hamısı növbətnəndir: 10,s5

İvan Həsən'in qatığını vurub yerə tökəndə üç yüz milyon müsəlman tərəfindən İvana üç yüz milyon nifrətteleqramı işləyir, amma Ordubad'da seyid Mürtəza və Ağ Seyid'in oğlu poçt yoluna adamlar düzüb qəzetə oxuyanları asdırıb-kəsdirəndə biz dinmirik: 21,s5

kəndin özü şirin olan tək camaatı da şirindir. Amma Şəkərli'nin yavuqluğunda olan Qaraməryəm kəndinin mollası Molla Abdulla, Molla Əbdülhüseyn oğlu bunların ikisindən də şirindir: 20,s7

mədrəsə və məktəb sevənləri xortdan yeyə, çünki məktəblərin paklığı cəhətinə div-şəyatin məktəblərdən qaçır. Amma dürüst təhqiq edəndən sonra mən özüm də çox qorxdum: 14,s6

Məhərrəmlərin hamısını sayıbsınız, amma Erməni toyçuları yadınızdan çıxıb: 7,s6

İranlıların məktəblərine müəllimlər təyin olunanda müəllimlər hər bir yerin öz əncüməni tərəfindən təsdiqolunurdular. Amma bu qayda pes nəticə bağışladı: 24,s5

irəvan müsəlmanları hər bir yerdə və hər bir ittifaqda qonşularına zülm eliyirlər, amma genə inana bilmirdik: 14,s8

İstədim ki, mən genə də qorxmuyam, amma gördüm ki hamı qorxur: 24,s5

Mən hala indiyə kimi kəndırdən kəramət eşitməmişdim, amma indi eşitdim: 20,s6

mən qələmi qoyaram yerə və sözümü qurtararam. Amma əgər “ha" deyən olsa, o və’də bir papiros yandırıb söhbətdə bir az davam edərəm: 17,s6

mən qramofon satıram, amma burası var ki, mən "üzü qırxıq" deyiləm: 9,s6

mən Rusca yaxşı bilirəm, amma müsəlmanca “neznayu", yə’ni bilmirəm: 6,s5

mərhumlar öz fövtlərini səmərəsiz və nişanəsiz qoymadılar, amma camaata onların sağlığı dəxi də lazım idi: 10,s5

məsələn, üzüm suyu nə qədər ki bişmiyib, suyuq olur, amma elə ki bir qədər qaynıyır başlıyır bərkiməyə: 14,s6

Məsələn, vağzalda bir fahişəxana açıblar, ammaçox qiylü-qala səbəb oldu:12, s7

məşhədə nə üçün getmişdi, onu özü bilir. Amma Məşhəddən qayıdanda rus bajgirində biçarənin şeylərini bu kafir ruslar axtarıb bir dənə Kitay boşqabı və bir də bir kasa kandrabant tutublar: 11,s7

məxluqu iki milyondan bir az artıqdır, amma di gel ki, başladılar məktəblər açmağa, darülfünunlar açmağa, axırda da işi o yerə yetirdilər ki, indi istiyirlər Avstriya kimi bir əjdaha ilə kəllə-kəlləyə vursunlar: 8,s8

məktəbin hər bir yaxşılığı qalsın kənarda, ammaalış-verişə çox mənfəəti var: 2,s6

məktublarınız çox mə’nalı və əhəmiyyətlidir. Amma çox heyf ki, İran işlərinə qarışmağa bizə hələlik ixtiyar verilmir: 14,s8

məktubunuzu verdik çapa, amma o qədər uzundu ki. qorxuram, çap olunub qurtarmıya: 8,s8

Möhtərəm ədibimiz ingilislərin imlasının adını qoyur “əcib”, amma bizim imlaya həç olmasa “bir az ecib” də demək istəmir: 8,s6

Müsəlmənların böhtançı olmağına mən indiyə kimi heç inanmaz idim. Amma bu günlərdə bizim Gəncə müsəlmanları, o da müsəlmanların lap zübdələri iki bigünah Allah bəndəsinə elə qırmızı böhtan sandılar ki, adamın lap ağlı çaşır: 15,s6

necə ki içində yaşadığı Bakı camaatı. Amma Bakı camaatı bunu bilmir: 8,s6

neçə dəfə məni bıçaqlıyıblar yadımdan çıxıb amma harama baxıram, yara yeridir: 3,s6

o ki erməni qlasnıları idi, əbədən razı olmurdular amma müsəlmanların papağı da razı idi: 12,s7

o və də sənin haqqın var idi. Amma indi gəlib çıxdın qəmişliyə: 24,s4

ol qadar nadan, tərbiyəsiz, şol qədər pozuqluq və zina: 6,s6

onların düşmənçiliyi hələ ki ehtimal olunan bir şeydir. Amma o əcnəbilərin birinin yolu əğər düşə bizim vilayətə və şeyxlərimizin övrətbazlığından baxəbər ola - gedib dünyaya xəbər verəcək: 21,s5

Ordubad'dan sora dəstənin xəyalı Danabaş kəndinə təşrif gətirməkdir. Amma buranın teatrı Ordubadın teatrından da mükəmməldir: 21,s7

Milli məktəblərdə təhsilin mütləq Rus dilinde olacağına dair bir zakon bilmirik. Amma deyək ki, milli dildə tahsil qadağan olsun: 4,s5

Molla əmi, qulaq ver sənə bir təzə xəbər söylüyüm. Amma çox eşitməli xəbərdir: 16,s6

Molla Nəsrəddin niyə hamişe öz millətinin qüsurunu yazır, amma Ermənilərin, Firənglərin, İngilislərin əskikliklərini heç yazmır: 2,s8

qəfidən dərilər aralıqdan yox oldu, göyə uçdu, yerə getdi, cin apardı heç yeri də mə'lum olmadı. Amma bu il qurban dərilərimizi vermədik: 9,s6

qərəz, bu işləri bilmək olmaz. Amma burası var ki biz çox xoşbəxt millətik: 8,s7

qəribə də olsa artıq bir qəribə deyildir. Amma qəribədən də qəribəsi odur ki, ömrünün əvvəlindən axırına kimi bir dəfə nə şeytan sana yaxın dura bilsin və nə də camaat utandırıb qızartsın: 19,s5

qoy yatıb yorqunumu alım. Amma anası əl çəkmirdi: 24,s7

qurbqn dəriləri yığılıb satılsın və pulları verilsin məclisin nəf'inə: 9,s6

siz hey İran məşrutəçilərinə lə'nət oxursunuz. Amma bizim elmli, mədəniyyətli şəhərimizin məşrutəçilərini görsəniz, onlara rəhmət oxursunuz: 14,s6

sizin hünərinizin bərəkətindən dəxi bundan sora Gəncədə bir qız uşağı dünyaya gəlmiyəcək. Amma məgər lazım deyil gələcəyi də bir az fikir eləmək: 22,s6

söz danışam, amma doğrusu yadımdan çıxdı və ha fikirləşirəm: 9,s6

söz yox axund əlini bir tərəfə uzadacaq, amma əğər gərək biz yaxşı mülahizə eləsək, baxıb görəcəyik ki, o göstərdiyi tərəf ya Danabaş kəndidir, yainki Yaponiya ilə Sibirin arasıdır:

öz canım salamatdır, amma işlərim yaxşı deyil: 1,s5

Qafqaz'a çoxlu boynuyoğun mərsiyaxanlar gəlir. Doğrudur, amma bu qələndərlərin şəhərimizə gəlməyindən şəhərimiz çox rövnəqlənib: 15,s6

qaraz, hələ sözüm çoxdur, amma qorxuram: 2,s7

vaqeən belədir. Amma çox heyf: 22,s5

vay-vay, ar olsun bizə, hala durub baxırıq, hala bu binamusluğu qəbul eliyirik. Amma mən deyirəm ki, belə “millətpərəstliyin" istiotu bir az çoxdur: 21,s4

viziti bir girvənkə yarım qənddir. Amma gərək nəqd olsun, nisyə qabul etmir: 24,s7

Vladiqafqaz məscidinə elektrik çıraqları çəkiləndən sora köhnə lampalar neçə ay bundan irəli lazım olmuyub satılıb; amma kim satıb, kima satıb, nəqd satıb, nisyə satıb, neçəyə satıb və pulları hardadı: 12,s7

xəyalım Daşkənd, Orenburq. Moskvada hərəsinde düşüb bir neçə gün qalmaq idi, amma vilayətə kimi heç dalıma da baxmadım: 1,s8

Xorasan'dan qayıdandan sora gəlmişdim İrəvana və idarəyə bir məktub göndərib istədim qalam İrəvanda və burada olan işlərdən qahdan bir yazam. Amma bir az qaldım, gördüm ki burada yazmalı bir mətləb yoxdur: 10,s5

xoruzlar banlıyanda qaladan qaçsınlar. Amma o gecə xoruzlar qəsdnən banlamadıla: 4,s5

yaxşı fürsətdir, çünki su bulanmıyınca bu zəhrimar balıqları tutmacı olrmur. Amma qismət olsa, nə yəməli balıqılardı: 16,s12

yazdığınız xəbərlər çap olunmalıdırlar, amma heyf ki, sizi tanımırıq: 16,s8

13,s4

söz yox, hərə baş götürüb gedib bir özgə yerdən özünə qız tapacaq, amma mən ondan qorxuram ki, sizin dərmanınızdan özgə şəhərlilər də xəbərdar olalar: 22,s6

Türküstan ehtiyacatın təftişə gələn canab nitqində dedi ki, dini nə ehtiyacınız varsa, buyurun. Amma indidən deyirəm dünya ehtiyacı barəsində mənə üz vurmuyun: 23,s7

üləmə gərək camaatın tahsili qəydinə çalsın. Amma bu batil bir fikirdir: 5,s5

yazdıqlarınıza inanmırıq və bu cəhətdən çap eləmiyəcəyik. Amma and içsəniz inanarıq: 2,s6

yazıq fağır urus elə xəyal eliyib ki, müsəlman elmi-ilahi müəllimləri belə qarardada boyun əyib dəxi aciz qalacaqlar. Amma xeyr, bu xəyal xam xəyaldır: 16,s6

zarafat kənarda qalsın, amma "Din və məişət" jurnali da doğrudan qənimətdir: 3,s5

4.4.4. "və ya" "ya… və ya…" ile Kurulan Bağlama Grupları

Ağdam məscidinə və ya qəyr bir yerə: 10,s5

bu il imtahanı yaxşı versin və ya heç bir zad oxumamış hamı elmlərə və fənlərə dara olsun: 13,s6

Molla Abbasqulu axund bir kağız yazar, qırx nəfər tüllab və ya müqəddəslərə möhürlədər: 24,s6

Novruzun bayram olub və ya olmadığı: 11,s6

ataları və ya qardaşları: 16,s7

pul və ya poçta markası: 3,s9-4,s9

qapaqlı cib qələmi və ya qələm-taraş: 3,s9-4,s9

qızıl və ya gümüş suyu: 3,s9-4,s9

sən şərab, araq və ya nə zəhrimar içirsən evində iç: 15,s6

Sohbət basəri-rəfiqim və ya naləyi-qəribaneyi-Heyyir: 17,s8

Ya adam gəlsin mənlə güləşsin və ya beş manat verib ötün: 16,s6

ya adam gəlsin mənlə güləşsin və ya beş manat verib ötün: 16,s6

Ya bu xəbər yalandır və ya soltanın öz nitqində dediyi "32 il əvvəl millət məşrutəyə hazır olmadığı üçün birinci məclisi dağıtdım və ondan bu yana camaatı meşrutəyə (?) hazırladım, indi hazır görüb məclisi genə açdım" sözləri yalan olmalıdır: 1,s7

yalınayağ və ya ağaç başmaq: 14,s7

zənanə və ya mərdanə: 3,s9

zənciri-zənanə və ya mərdanə: 3,s9-4,s9

4.4.5. "nə… nə" , "nə…nə də…" ile Kurulan Bağlama Grupları

nə dəccallar, mehdilə r zühur edir; nə "vulkanlar", "bə yanülhəqlər", "hüquqi-ümumiyyələr": 14,s6

nə möhtəşəm, gör nə qüdsi təcəliyyatı: 2,s8

nə acıdır, nə şordur, nə turşdur, nə qoxusu var, nə lildir: 19,s5

nə dərs olaydı, nə məktəb, nə elmü sənət oleydi: 3,s4

nə dünyada sizə faydası var, nə də ki, axirətdə: 2,s5

nə əhlimizdə ayrılıq əlaməti görüneydi,
nə bir para oxumuşlarda bu zəkavət oleydi: 3,s4

4.4.6. “lakin” “fəqət” ile Kurulan Bağlama Grupları

Allah-taala insanı bir cür yaradıb, lâkin məl"un şeytan xalqı aldadıb hərəni bir yola çəkir: 23,s12

Axund Əliqulu bu zəlzələyə səbəb ora əhalisinin yoldan çıxıb Xudayı-taalanı unutmalarından dolayı bər qəzəbi-ilahiyə giriftar olduqlarını bəyan etdi. Lâkin şəyx cənabları buyurdular ki Xudayi-taala yeddinci yerin altında bir öküz xəlq edib ki, yer haman öküzün buynuzlarında qarar tutub: 2,s7

Deyirlər, boynuyoğun buradan keçib Avropaya qaçdı, lakin yalandır: 10,s4

Duma işləri bir az düzələ, lakin…: 10,s4

Əvət “Səhrayi-İran, doğrudan, bir odlu meydandır”, Fəgət, ol odlu meydanda duran bir şiri-gərrandır: 11,s4

Füqəraya gəldikdə, bunlar da sırf cahil, sırf vahşi. Lâkin bu füqərada da günah çoxdur: 5,s5

Gedip gördük ki, biçarə üç gündür vəfat edəli; lakin orada yərli olan tatar müsəlmanlar buna yaxın durmudlar: 9,s7

Hər biri ölən də məktəblərə və yetim uşaqlara çoxluca pul və mülk vəqf eləyiblər. Lakin bu da əhali üçün təskinül-qəlb ola bilməz: 10,s5

Hər nə yazırsınız, hamısına inanıra, lâkin müəllimin haqqında o ağırlığında töhmətli sözləri çap edə bilmədik: 24,s7

Hərçənd ayrı millətlərin sirkinde at oynar, keçi oynar, meymun" oynar, lâkin nə eləmək, bizimkində də gərək adam oynasın: 15,s5

Bəndə ömrümdə çox moizələr, çox xütbələr eşitmişəm, lâkin tasua günü “Səadət”də fəxrülislam olan Axund Molla Ələkbər canablarının moizəsi kimi bir moizə hala eşitməmişəm: 5,s5

Dəxi bu barədə artıq danışmağa məcmuəmizdə yer yoxdur. Lâkin ümidvarıq ki, yoldaşımız Nə’manzadənin bu xüsusda dəxi təfsilli cavabını oxucularımız “Tərəqqi"da oxuyalar: 8,s6

Kərbəlayı Həmid gecə saat ikidə yuxusunda dondurma gördü və ayılıb istedi. Lâkin rədd cavabı alınca Ulduzca olmadığını qanıb dərdindən yuxusu qaçdı: 19,s7

Lâkin bilmirik ki, bu ulu yazıcımız “Tərcüman” bu sözləri kimdən ötrü deyir?: 4,s5

mövqufatlar ara yerda puç olmasın. Lâkin Dağıstan'da Petrovsk şəhərindən savayı bu mətləbi heç bir yanda indiyədək mülahizə eləmiyiblər: 16,s5

namərd və vicdansız bir müsəlman ağızdan bir söz eşidib idarəmizə yazmaq ilə dilimizi lal eliyib. Lâkin izin versəniz, dəxi bu iki kəlmə ilə sözümüzü qurtarırıq: 11,s5

O on iki imzanın müqabində bizlər üç on iki imza göstərməyə qadir idik və lâkin alim və əşxasi- matbuat dərd-səri olmadıq: 11,s5

Oaragüruh məhəlləsindəki vulkan birdən-bire açılıb ətrafa isti küllər və atəş yağdırmağa başladı. Lâkin atəşin ən şiddətlisi sonradan genə öz məhəlləsindəki Oaragüruh camaatının başına tökülüb: 17,s8

Qafqazın bir çox şəhərlərindən teleqram aldıq. Lakin çap etmək istəmirik: 10,s4

qulaq verənlərin qulaqları taqqıldıyacaq. Lâkin Molla Əbdürrəşidin ahvalatı özgədir: 23,s6

Hərçənd bu hərifin bilmərrə savadı yoxdur, lâkin sən istədiyin kitablardan iki-üçünü çantasına doldurub seyidlər biçin vaxtı çöllülərin canlarına daraşan kimi daraşıb Gəncə arvadlarının canına, köhnə peşəsini bilmərrə atıb kənara, dua yazmağa, tasa baxmağa, rəmi atmağa qurşanıb: 22,s6	Səmərqənd meşələrində hər qisim heyvan var, lâkin bu heyvanların içində axır vaxtlarda çaqqal görsənmirdi: 15,s7
Hərçənd sizi bir növ tanıyırıq, lakin işi təhqiq etməmiş bu tövr ağır sözləri möhtərəm bir vücudun adına bağlamağı biz mümkün bimədik: 9,s5	sizin haqqınızda bə'zi nalayiq sözləri yazmışdıq. Lâkin o sözləri yaza-yaza biz istəməmişdik inanaq və maarif dostlarından təhqiq və tasdiq istəmişdik və sora 9-cu nömrədə xəbər verdik: 11,s5
Hökumat müəlman inqilabçılarını indiye qədər tanıya bilmirdi ki, tutsun. Lâkin bu həftə "Din və maişət" məcmuəsi xəbər verir ki, bığını kəsmiyən hər müsəlman inqilabçıdır: 4,s6	Və lâkin Şeyx Ələkbər ağa İrəvənda o dərəcədə hörmət qazanıb ki: 7,s4

4.4.7. "həm… həm…", "həm… də…", "həmçinin" ile Kurulan Bağlama Grupları

həm Allah, həm də həzrət Hüseyn razı qalsın: 2,s5	həmçinin bu il oxuyan mərsiyaxan da hər gün tərəqqipərvərlərə və Gəncə'dəki təzə məktəblərə rövnəq verənlərə dua edirdi: 8,s4
həm babi, həm şeyxi, həm dəhrin, həm cəbri, həm də laməzhəb deyib təktir etməyə: 6,s6	həmi gecə çalışmaq, həmi gündüz çalışmaq: 16,s5
həm bayramdır həm ərbəin: 13,s7	həmi Rusca oxumuş olsun, həmi də Müsəlmanca savadlı olsun: 6,s6
həm camaata, həm mərsiyəxana: 8,s4	həmi uşaqlan başdan çıxardır və həmi böyükləri: 21,s6
həm hökumətin bəhanəsini kəsmək həm də müəllim yetiştirmək: 10,s4	Şamaxı'da mirmehdilər, həmçinin Gəncədə yuristlərimiz başladılar: 6,s4
həm ikisini birdən ələ gətirərlər, həm də yan qiymətə alarlar: 17,s5	təfsilini "Siracəl-qülub" sahibi ələyhür- rahmə bəyan edib və həmçinin Molla Fatullah cənabları da ''vəlqələm" ayəsinin təfsirində zikr edir: 2,s7
həm Ozan məhəlləsində və həm də cənab Ədilxan Ziyadxanovun evində çox tə'sirli mersiye oxuyur: 4,s6	həmi cindarlıq eləsin, həmi duanevis olsun, həm də həkim olsun: 5,s7
Həm qiraətxanaya pul gəlir, həm xanımın xətri xoş, həm də cavanlarımız savab sahibi olub keyfləri kök olur: 15,s6	həm təhəvvül eliyək, həm də tə'ziyə saxlıyaq:12,s6
həm vaizdir, həm həkim, həm əttar, ham mərsiyəxan, həm apdik, həm imam, həm də hər zad: 6,s6	

4.4.8. "ya…ya…", "ya…və ya…" ile Kurulan Bağlama Grupları

ya açılacaq ya açılmıyacaq: 12,s7

ya adam boğmağa və ya siyasi müttəhimləri qamçı ilə döyməyə: 11,s5

ya Badkubə'yə, ya cəhənnəmə: 15,s7

ya əfrad arasında şəxs e'tibarilə və ya tayfalar arasında irq e'tibarilə: 6,s6

ya gərək quldur olsun, ya gərək Gəncənin Qazaklar kendindəki topal, gödək Molla İbrahim kimi həmi cindarlıq eləsin

ya mənan ya mənan: 13,s5

ya möhür satardılar, ya maktubçuluq edərdilər, ya duanəvislik edərdilər: 15,s6

4.4.9. "bəlkə" ile Kurulan Bağlama Gruplar

amma bərəks, bəlkə hacının fahiş əməlindən xoşnuddular: 24,s6

bəlkə bilməməklərinə hələ fəxr eliyirlər: 6,s5

bəlkə Darvin Qafqaz tayfalarının üçüncü sinfini tə'rif edəndə Ordubad maxluqatını üçüncü sinifdən xəric edib özgə bir fəsil də yazacaqmış: 18,s7

müdiri-möhtərəm cənablarından təvəqqə edırəm, bu əhvalatı bəmövcibi-jumal millətpərəstlərə yetirəsiz, bəlkə onlar da dırnaqlara həna qoymağm əsrarını öyrənələr: 24,s6

bəlkə oxunan duanın hər hərfi ağızdan çıxan kimi havaya qarışıb gedir: 13,s6

o heyvan çaqqal deyil imiş, bəlkə Səmərqənd müftisi Məhəmməd Bəqa xaca imiş: 15,s7

birdən açığı tutub, bazar başında bunun hərəkətlerinə gündə tamaşa eden böyüklərin də, bəlkə də konsülün özünün də baş-gözünü vurub dağıdar: 24,s5

ömrümdə 100 adam öldürmüşəm, bəlkə ağam günahımı bağışlaya: 24,s12

bu özü də bir cür elmdir, hələ nəinki elmdir, bəlkə Allah vergisidir: 13,s4

axund Rusça yazılıb, belkə özgə şeydir: 3,s5

doğrudan da, yer nəyə lazımdır, belkə birdən qaçaqaç düşdü: 7,s7

Təzə məktəblərimizin vücudu ilə inşallah, bəlkə biz də gözümüzü açıb tərəqqi edək: 22,s12

genə Iranda nicat yolu bəlkə bu dərvişlərdən açıla: 16,s7

Yoxsa bunlar zarafatdır? Bəlkə bunların hamısını üləmamız bilir: 20,s6

genə İranlIlara nicat yolu bəlkə Gədəbəy mə'dənində olan İranlIlar tərəfindən açıla: 16,s7

cavanlar Davıdovski mahalleye düşüb qaradovoylardan müselmanca "Molla Nesreddin" idaresini soruşurlar. Belke bu defa tapmıyıb geri qayıdırlar: 8,s8

hələ çetindir, hələ tezdir. Bəlkə bir vaxt elm və fənnin bərəkətindən bu işlər düzələ: 19,s5

Karsda "Sadığ"a: Gena şükür elemek lazımdır. Belke Ordubad- dan xeberin ola: 8,s8

her bir müsəlman özünə qayyum və vəsi’ tə’yin etmək istəsə, həmin kantoraya rücu’ eləsin ki, bəlkə adalətli və ibadətli şəxslərin sə’y və talaşı sayəsində heçbir müsəlmanın səğirlərinin hüququ mərdüməzarın ixtiyarına keçməsin: 16,s5

birdən açığı tutub, bazar başında bunun hərəkətlərinə gündə tamaşa edən böyüklərin də, bəlkə də konsülün özünün də baş-gözünü vurub dağıdar: 24,s5

indi əlac qalıb siz cənablara, bəlkə bir elə dua bilən molla yeri biləsiz: 2,s6

Xəyal elədim ki bir şəhərdə düşdüm, bəlkə orada da bir paket itələdilər biləyimizə: 1,s8

Men yazıram "Qoqol". Bəlkə Allah rast sala: 14,s5

qəyr yazıcılarımızın Qoqol barəsində verdikləri mə’lumatdan oxucularımız hemin yazıçını bir növ tanıdılar və bəlkə yaxşı tanıdılar: 14,s5

Məsləhət budur ki, gedəsiniz yaylağa, bəlkə o vaxt şairlik təb’iniz gələ: 23,s7

4.4.10.“…mI…mI” ile Kurulan Bağlama Grupları

məsləksizlikdən mi tədbirdə qüsurdan mı: 2,s7

bu andın günahı mı var savabı mı var bilmirəm: 5,s6

4.4.11. “…dE…dE” ile Kurulan Bağlama Grupları

Əbunəsr Şeybani də və Məşədi Sijimqulu də deyirlər ki: 3,s5

feyz verən mərsiyəxanlarımız da seyidlərimiz də: 10,s4

bir kəlmə söz ilə də, bir işarə ilə də istəmir: 8,s6

Mars ulduzunda canlı şeylər də var, insan da var: 10,s7

başına qara salıb cənnəti də görür və cənnətdəki ölüləri də görür: 9,s7

Parij'dən də və qeyr mö’təbər şəhərlərdən də sifariş gəlməkdədir: 16,s8

əmmaməsi də var, əlmi də var, mürafiəsi də var: 14,s7

quş da qaçar, tülkü də: 10,s4

ər oxurmuş da, yazarmış da: 17,s7

tə’ziyəmiz də toy-bayramdı, ziyarətimiz də toy-bayramdı, özümüz də toy-bayramıq: 8,s7

4.4.12. “biri…biri”, “biri…biri də” ile Kurulan Bağlama Grupları

biri İttihadi- İraniyan, biri İttifaqi-Azarbaycan, biri İqbali-Salyan, biri İstiqbali-Lənkəran, biri xali-canan, biri də bali-Əmirhacıyan: 20,s6

biri müəllimdir, incinardır. biri dərvişdir, biri, məsələn, Molla Mirabutalıb kimi rəmi atmaqdan savayı dəxi özge bir iş bacarmaz: 2,s6

biri mağazin sahibi adını yaza bilməz, birisi Rusca heç bilmez dükançı, biri nə Rusca və nə də Müsəlmanca bilməz: 3,s7

biri övrət, biri də ,uşaqdı: 8,s7

4.4.13. “yainki” (yahut, veya) ile Kurulan Bağlama Grupları

qızıl üzük 56 problu, möhkəm, modlu, yainki zərif, zağraniçni papiros qabı: 3,s8	Kitabın adı “Təhrirəl-mərat, yainki xanımları əsarətdən qurtarmaq” imiş: 15,s7
Danabaş kəndidir, yainki Yaponiya ilə Sibirin arasıdır: 13,s4	Molla Əbdürrəşid bu nitqləri ingilis dilində söylüyür, yainki yapon dilində: 23,s6
"Bürhani-tərəqqi" yaxud "Mizan": 7,s8	Şair Heyyir cenablanna, yainki “Molla Nəsrəddin” idarəsnə: 17,s8
bu il gilasın yainki üzümün ilidir: 22,s7	şüşə içində 25 qəribə şəkil, yainki elektrikli cib fanarı, yainki bir cüt qızıl sırğa 56 problu ki əlahiddə qiymeti manat yarımdır: 3,s8
camaat içə bilsin, yainki yox: 19,s4	Yainki öküz ə’zasına hərəkət verib və yaxud mələk yerin damarını çəkib: 2,s7
Darvin Qafqaz tayfalarının üçüncü sinfini tə’rif edəndə Ordubad maxluqatını üçüncü sinifdən xəric edib özgə bir fəsil də yazacaqmış, yainkiyazıb, mənim nəzərimə çatmayıb, çünki Vasilyevin tarcüməsində yoxdur: 18,s7	zağraniçni cib bıçağı, ikitiyəli ingilis poladmdan, yainki qayçı: 3,s8
	hər kəs bu kağızlardan xəbəri var, yainki bir yanda tapıbsa Allah rızası üçün gətirsin: 10,s8

4.4.14. “nəinki” (sadece) ile Kurulan Bağlama Gruları

nəinki uçitellər müsəlmanca bisavaddırlar və bəlkə Rusca da: 3,s7	Sarılıq piri həmd olsun, elə tə’sir göstərir ki, ziyarətinə gedən hacıların nainki gözlərini, hətta beyinlərini də sapsarı eliyir: 17,s5
haman ağalar müsəlmanca bilməməklərindən nəinki utanmırlar bəlkə bilməməklərinə hələ fəxr eliyirlər: 6,s5	bundan sora bacı ilə qardaş gərək ata malından bərabər irs aparsınlar, nəinki bacı bir hissə və qardaş iki hissə: 17,s6
na qədər olsa o adlardan naloj eliyib nəinki poştnan, əgər mümkün olsa teləqram ilə gönderesiniz Bakıya: 12,s7	Cəlil bu işləri zarafat babətindən edirmiş, nəinki qəsdnən: 22,s7
bu özü də bir cür elmdir, hələ nəinki elmdir: 13,s4	Yaponiyadan yazdığı məktubları müsəlmanlar oxuyur, nəinki qeyr bir millət: 23,s6

4.4.15.“ancaq” ile Kurulan Bağlama Grupları

gəlməz əlimdən har əməl ancaq baxan bican mənəm: 2,s8	hərəsinin bir baqqal dükanı var, gecə və gündüz alış-veriş edirlər. Ancaq bu biçarələri müştərilər qoymurlar cümə günü alış-veriş etməsinlər: 3,s7
axırda görüblər ki, elə bir xata yoxdur, ancaq yazıq oğlan gurşağına kimi düşüb batıb palçığa, yə’ni şəhərin mö’təbər küçəsində: 8,s5	İndiyədək Molla Mə’sumlar və Mirmurtazalar ancaq Ruslar ilə ələlə vermək məsələlərindən yana istifta edirdilər: 19,s5
bəndə neçə vaxtdır Badkubaədəyəm. Ancaq heç bir şey, bir əhval məcmuəyə göndərə bilmirdim: 11,s6	Leyk bu ancaq haman gördüyümüz qayədir: 24,s4

bu cür analar gənə ancaq Bakıdan çıxar: 18,s6	məktəbdə oxuyan sünni uşaqların atalarını tovluyurlar ki, uşaqlarınızı çıxardın. Ancaq hiylələrinə iki nəfərdən qeyri aldanan olmadı və məktəbdə yarı sünni və yarı şiə uşaqları dərs oxuyurlar: 18,s7
Çinovnik Abulbəy, Glibəy və Valibəy, filan bəy adi bircə damcı da içməmişdilər; ancaq başları gedib-gəlir və sallanır idi: 13,s6	Mənim ərim Mahmud ağa məni boşuyubdur, filankəslarin yanında, ancaq məni azad etməyir: 24,s6
hala bunlardan savayı çox zadlar eliyirlər, ancaq gələn həftə yazaram: 11,s6	məqsudum bular deyil. Ancaq çox təəccüb eliyirəm ki, Afrika'nın səhralarında çəyirgə, kərtənkələ, dəvə südü yeyən zəngibarlar "ittihad" kəlməsin başa düşüb bu köhnə naxoşluğu özlərindən tərk elədilər: 9,s5
hər kim onu dörd parça kağıza yazdırıb her birini, məsələn, bağçanın bir guşəsində basdırsa ona bircə dənə də olsa dolu düşməz və özü dəpul-zad istəmir ancaq duanı bu şərt ilə yazıb verir ki, hər vaxt mövqufat hesabı xuda- nəkərdə doqquzca min manat dolaşığa düşsə, dua yazdıranlar yığışıb hesabı düzəldib gəzetələrə göndərsinlər: 19,s7	Məşədi Qərib məscidində yüz altı manat cam olub və Mirəbdülsəməd ağa məscidində yüz manat cam olub. Ancaq bu yüz manatı axund cənabları qəbul etmiyiblər: 11,s6
müfti cənabları da görür ki, bu nəzir kağızı qazinin saxta bostanından üzülmüş bir yemişdir, ancaq... çox kaldır: 23,s6	saç qoymuyun. Ancaq bir medala vətəni və milləti satsanız da yarar: 24,s6
Müsəlman qardaşlar, vallah mən sizi çox sevirəm, ancaq mənim düşmənçiliyim Dumadaki oxumuş cavan vəkillərinizlədir: 20,s1	sünni və şiəliyi aralıqdan götürüb ancaq müsəlman olmaq lazımdır: 16,s5
qiymət yuxarı da olsa, eyib eləməz, ancaq tavaqqam budur ki, tez göndərəsiniz: 12,s7	yer üzündəki cəmi məxluqatı həlak etdi, ancaq gəmidəkilər xilas oldu: 7,s7

4.4.16. “gah…gah…” ile Kurulan Bağlama Grupları

Gah Allahın evini dükan qayırır və gah da qəssabı, baqqalı: 13,s6	Gah fədai, gəhi lap müstəbid: 21,s6
Gah məktəbü, gah mədrəseyi-tazə açarlar: 17,s4	Gah axır qanı, gəhi müncamid, gahi də bihuş bütün köhnələr: 21,s6
Gah yazır, gah oxuyur: 19,s5	Gah verir filməsəl, gah neçün vermiyor: 24,s4
Gah müqəllid, gah olur müctəhid: 21,s6	

4.4.17. “hərçənd” (ya da, veya) ile Kurlan Bağlama Grupları

Kür suyunu içmək olarmı, ya yox? Hərçənd bu istiftadan məqsəd behişt açarını piş əz-vəqt ələ gətirməkdir: 19,s5	Hərçənd məxluqu iki milyondan bir az artıqdır: 8,s8

bizim bu bangın çilenlərinə bir əlac ela. Hərçənd bizim yerdəqurban olduqlarım pirlər, şeyxlər çoxdur: 20,s7	Hərçənd sizi bir növ tanıyırıq: 9,s5
bunu Allah'dan savayı heç kəs bilmir. Harçand deyirlər ki bizim mollanın bu işdən xəbəri var: 12,s7	Hərçənd üç milyon müsəlmanın yarısı üləmadır: 5,s5
Hərçənd ayrı millətlərin sirkinde at oynar, keçi oynar, meymun" oynar, lâkin nə eləmək, bizimkində də gərək adam oynasın: 15,s5	hərçənd yerə-göyə sığışmıyan zülmlər camaata eliyiblər: 18,s5
Hərçənd heç günahım yoxdur və heç təqsirin sahibi deyiləm: 10,s5	Hərçənd məqalədə Məhəmməd Bəqa xacənin adı yoxdur: 22,s4
hərçənd hey eşidirik ki: 2,s8	işlər yaxşıdır, yaman deyil. Hərçənd bir yanda məktəb-zad söhbəti yoxdur: 22,s7
Hərçənd mal məscid malı idi, amma məscida bir qəpik də verməzdilər: 15,s6	köhnə soltanı yendirdilər, hərçənd yaxşı soltan idi: 20,s6
məcmuəmizin bir səhifəsini Hacının qəmətli və şücəətli şekline zinətləndirərdik Hərçənd idarəmizə Hacı Yunis'in fotoqrafiyası bir Allah bəndəsi tərəfindən göndərilib: 21,s5	o da ola məşhur küçə suluyan Molla Məhəmməd əfəndi. Hərçənd bu herifin bilmərrə savadı yoxdur: 22,s6
Milletimizin bu neçə zəhmət və xidmətini danmaq təcrübəli yazıçımıza yaraşmasa gərək. Hərçənd həy eşidirik ki, Molla Nəsrəddin niyə həmişe öz millətinin qüsurunu yazır, amma Ermenilerin, Firanglarin, İngilislarin əskikliklərini heç yazmır, deyirlər: 2,s8	Ostroumov kimi bir misyonerin qazetasinda uzunuzun felyetonlar yazır. Harçand maqalada Mahammad Baqa xacanin adı yoxdur: 22,s4

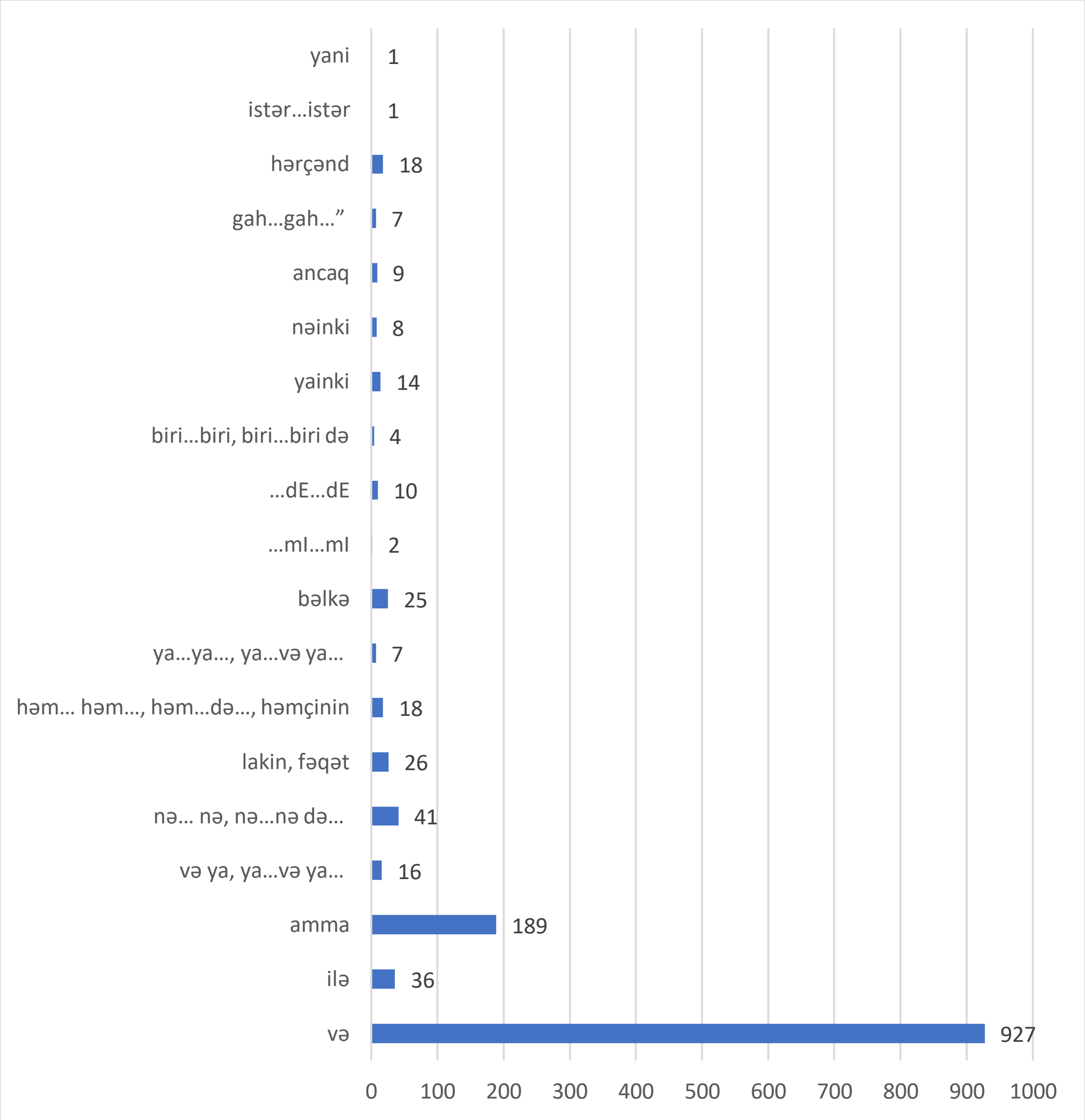
4.4.18.“istər…istər” ile Kurulan Bağlama Grupları

istər xəlifə olsun, istər çoban olsun: 18,s5

4.4.19. “yani” ile Kurulan Bağlama Grupları

Haman əşyalar bir saat ilə bərabər bir manat artıqdır, ya'ni
9 manat 95 qəpikdir: 3,s9

Şekil 4.4. Molla Nasreddin Dergisindeki Bağlama Gruplarının Oranları

Molla Nasreddin Dergisinde on dokuz farklı bağlama edatı ile toplamda 1359 adet bağlama grubu kurulmuştur. Bağlama gruplarının yüzdelik oranları ve sayıları yukarıdaki grafikte verilmiştir.

4.5. Tekrar Grubu

4.5.1. Unsurları Aynı Olan Tekrar Grupları

bar-bar: 21,s4

baxa-baxa: 11,s7-15,s7-16,s6

bic-bic: 21,s6

bilmiyə-bilmiyə: 13,s4

çox-çox: 4,s5-10,s5-11,s7-14,s7

dalana-dalana: 17,s6

bir bir: 2,s6

böylə böylə: 3,s4

buluya buluya : 1,s6

çığırda-çığırda: 16,s5

pəh pəh pəh: 3,s5-15,s6

pis-pis: 20,s5

dəstə dəstə: 2,s3

deyə-deyə: 17,s6

dirim dirim : 1,s8

döyə-döyə: 6,s4,s5

döyüb-döyüb: 12,s4

dükan dükan: 2,s5

dürtmələyə-dürtmələyə: 14,s6

edə-edə: 17,s6-21,s4

əhsən əhsən : 1,s6

əsə-əsə: 24,s7

eşitmiyə-eşitmiyə: 13,s4

görə görə: 3,s5

hərzə-hərzə: 17,s7-20,s6

hop hop: 3,s5

içə-içə: 19,s5

kəhildiyə-kəhildiyə: 8,s8

mırtıldıya-mırtıldıya: 22,s6

min-min: 18,s7

neçə-neçə: 22,s7

ola-ola: 10,s7-15,s3-18,s5-21,s4

olsa-olsa: 14,s7

otura- otura: 8,s6

oxuya-oxuya: 8,s8

öpə-öpə: 18,s6

qapaz qapaz: 2,s6

qədəm-qədəm: 18,s6

qır-qır: 17,s7

qışqıra qışqıra : 2,s4

sitildiyə-sitildiyə: 2,s5

söyə-söyə: 21,s5

sürüyə-sürüyə: 3,s7

süzdürə-süzdürə:12,s6

şirin-şirin: 20,s5

tamam-tamam: 14,s7

tək-tək: 14,s7

təzə-təzə: 14,s7

tez-tez: 9,s7-12,s6

utana-utana:24,s5

utanmaz-utanmaz: 21,s7

uzun-uzun: 6,s6-15,s5-22,s4

vay-vay: 21,s4

verə-verə:10,s5

yavaş-yavaş: 2,s7-20,s5-21,s5,s6-22,s7-23,s5

yaza-yaza: 11,s5

yaza-yaza: 12,s6

yaza-yaza: 8,s8

yırğalana-yırğalana: 1,s6

yuva-yuva: 21,s5

4.5.2. Unsurları Yakın Anlamlı Olan Kelime Grupları

ac-susuz: 3,s6-23,s5

ağzım- burnum: 3,s7

arvad-uşaqı: 9,s8

ata-baba: 14,s4-14,s7

atam-anam: 3,s7

bir-iki: 7,s7-14,s4

bit-birəli: 14,s4

ax-vay: 18,s7

baqqallardan çaqqallardan : 2,s4

başını-gözünü: 24,s5

baş-yaxa: 17,s7

birdən-birə: 8,s6-12,s7

kor-peşman: 24,s7

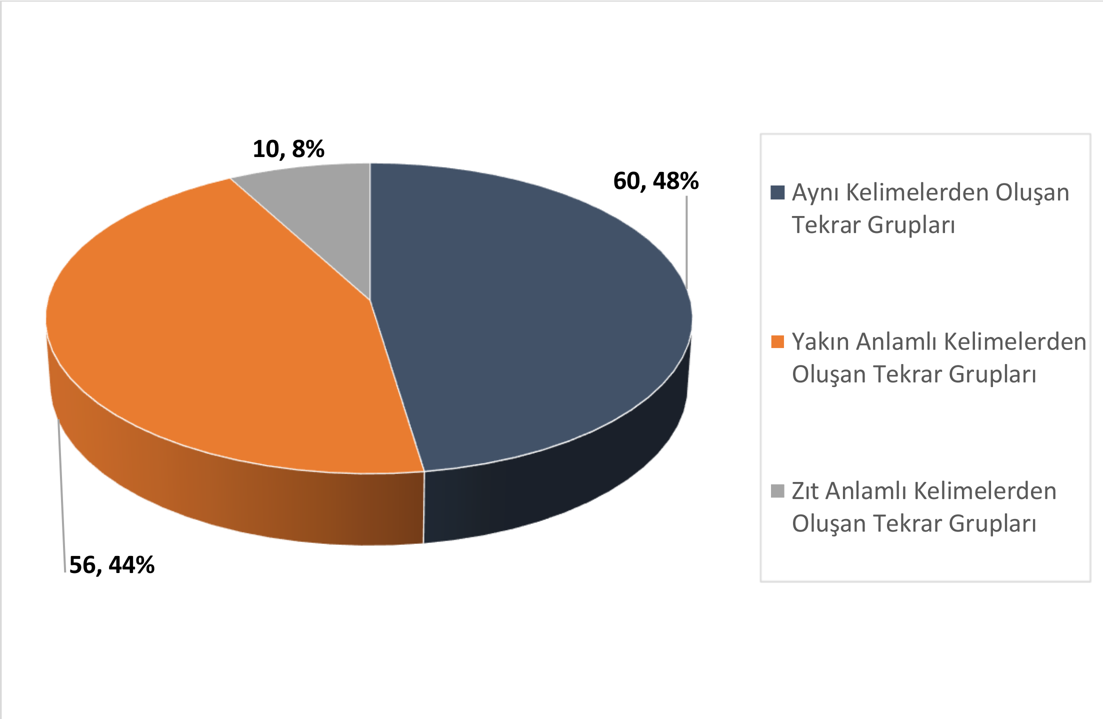
otur-dur: 14,s4

boş-bikar: 7,s7
çığır- bağır: 18,s5
çığır-bağır: 3,s5-6,s6-7,s7-15,s7
çul-çuxa: 17,s7
Dava-dərman: 1,s8
dəli-divanə: 10,s6-22,s7
dil-ağız: 23,s5
dilsiz-ağılsız: 19,s5
dindən-imandan: 20,s7
dinsiz-imansız: 6,s5
əlsiz-ayaqsız: 21,s5
əl-üzünü: 23,s5
əmin-amanlıq: 10,s6
ev-eşik: 14,s4
gözəl-göyçək: 15,s6
güc-bəla: 17,s8
haray-huray: 15,s6-s7
hay-huy: 11,s6
hədsiz-hesabsız: 19,s6
hökür bükür: 1,s6
kasıb-kusub: 23,s7
otuz-qırx:12,s7
oxumaq-yazmaq: 21,s6
övrat-uşaq: 15,s7
qab-qacaq: 12,s4-14,s4
qalı-qalça: 15,s3
qazet-mazet: 3,s4
qədr-qiymət: 19,s7
qırıb-qurub: 17,s6
qiyam-qiyamə: 5,s5
qol-boyun: 13,s6-15,s6
qövm-qardaş: 15,s5
şahsey-vaxsey. 9,s5
Şapka-mapka: 4,s7
şəkk-şübhə: 19,s4
tələm tələsik : 1,s8
toy-bayram: 8,s7
tuman-köynək: 15,s6
xırda-mırda: 8,s6
yalan-palan: 20,s6
zorba-zorlu: 16,s5
zövk-səfa: 17,s7

4.5.3. Unsurları Zıt Anlamlı Olan Tekrar Grupları

alış-veriş: 1,s7-2,s6-3,s5
alt-üst: 20,s4
az-çox: 1,s6-3,s5-6,s4-13,s4
azdan-çoxdan: 19,s5-22,s7
baş-ayaq: 20,s4-23,s5
dost-düşmənlik: 11,s5
gecə-gündüz: 10,s6-16,s5-21,s7-24,s5
get-gəl: 14,s4-19,s6
o yan bu yan
var-yox: 13,s7

Şekil 4.5. Molla Nasreddin Dergisindeki Tekrar Gruplarının Oranı

Çalışmamızda toplamda 126 adet tekrar grubu tespit edilmiştir. En fazla sayı aynı kelimelerden oluşan tekrar grubuna aittir. Tekrar gruplarının sayıları ve yüzdelik oranları yukarıdaki grafikte verilmiştir.

4.6. Unvan Grubu

4.7. Birleşik İsim Grubu

Abbas Ağa Qayıbov: 6,s8
Abdulla Mustafa: 23,s6
Abdullah Cövdət: 8,s6
Adilxan Ziyadxanov: 8,s4
Ağ Seyid: 21,s5
Amir Hadi: 8,s8
Asari Əhmədbəy Cavanşir: 11,s9
Axund Araszadə: 6,s8
Axund Damla Həmzə: 4,s6
Axund Əbuturab: 6,s8
Axund Əliqulu: 2,s7
Axund Molla Əbdullətif: 11,s6
Axund Molla Ələkbər: 5,s5
Axund Molla Məhəmməd: 5,s5
Axund Nurə: 5,s6
Axund Yusif Talıbzadə: 6,s8
Bala Səyid: 7,s5
Cəlali Hacı Əfəndi
Cəlil Məhəmmədquluzadə: 1,s9
Cənab Dadaşov: 13,s5
Cənab Salamov: 13,s5
Cənab Şəmsi Əsədulayev
Çinovnik Abulbəy: 13,s6
Çopur Hacı İbrahim: 24,s5
Ə. Haqverdiyev: 11,s9
Əbdürrəşid İbrahimov: 16,s7
Əbubəkr Razi: 5,s7
Əbunəsr Şeybani: 3,s4
Ədilxan Ziyadxanov: 5,s6
Ədilxən Ziyad: 8,s4
Əhməd Əlişhaqi
Əhməd Rza: 1,s8
Əlibey Hüseynzadə: 8,s5
Əyyub Ələkbərov: 6,s7
Faiq Ne'manzadə: 6,s8
Hacı Abdulla: 20,s6
Hacı Əbdül: 22,s7
Hacı Əbdülxaliq: 22,s5
Hacı Ələkbər: 5,s5
Hacı Ələsgər Hacı Nəcəf: 8,s8
Hacı Ələsgər Məhəmmədzadə: 2,s9
Hacı Əli: 7,s4
Hacı Həsən: 1,s7
Hacı Həsən: 8,s5
Hacı İbrahimov: 23,s7
Hacı İsmayıl: 20,s7
Hacı Mahmud: 10,s6
Hacı Məcid: 11,s6
Hacı Məhəmməd Şərif: 17,s8
Hacı Mirağa: 3,s6
Hacı Mircəfər: 3,s6
Hacı Mirələkbər Təbrizi
Hacı Mirzə Həsən: 17,s6
Hacı Molla Abdulla: 20,s7
Hacı Molla ağa Rəsulzadə: 22,s5
Hacı Molla Atakişi: 15,s6
Hacı Molla Barad: 6,s6
Hacı Molla Ədüləli: 6,s4
Hacı Molla Ələsgər: 1,s7
Hacı Molla Hüseyn: 14,s8
Hacı Molla Mahmud: 14,s8
Hacı Molla Pürat: 8,s8
Hacı Molla Qasım: 6,s6
Hacı Molla Qəni: 24,s6

Molla Abdulla: 20,s6
Molla Cəlil: 15,s6
Molla Curu: 7,s6
Molla Əbdüləli: 6,s4
Molla Əbdülhüseyn: 20,s7
Molla Əbdülxalıq: 11,s7
Molla Əbdürrəşid: 23,s6
Molla Əhməd : 5,s8
Molla Əhməd Cənnətzadə: 2,s6
Molla Fəthullah: 2,s7
Molla Ğuru: 7,s6
Molla Həsən: 5,s8
Molla Hüseynqulu: 22,s6
Molla Kazım: 2,s7
Molla Kərim: 4,s6
Molla Mahmud Çakər: 12,s7
Molla Məhəmməd Həsən: 8,s9
Molla Məhəmməd Seyidov: 2,s7
Molla Məhəmmədəmin: 2,s8
Molla Mə'sum: 1,s7
Molla Mirabutalib: 2,s6
Molla Nəsrəddin: 7,s8
Molla Qəvan: 12,s5
Molla Səfi: 7,s7
Molla Yusuf: 4,s5
Muxtar Axund: 10,s4
Mücəhid Şəyx Fəzlullah: 3,s5
Nazimi Əbunəsr Şeybani: 6,s7
Pirins Mirza Mülkümxan: 24,s10
Prins Səbahəddin: 1,s8
Qasımbəy Əmin: 24,s9
Qazi Gilan: 8,s8
Qoçaq Seyidov: 2,s7
Qurd Məhəmməd: 4,s6
R.Z. Krinskaya: 5,s8
Rəşidbəy Əfəndizadə: 9,s8
Səid Ordubadi: 23,s9
Seyyid Mürtəza: 21,s5
Şah Abbas: 15,s6
Şair Həyyir: 17,s8
Şair Neyyir: 20,s9
Şəmsəddin Sami: 8,s6
Şəyh Cavad: 11,s6
Şeyh Cəfər Şüştəri
Şəyh Fəzlullah: 6,s6
Şəyh Hacı Həsən Mollazadə: 7,s7
Şəyh Hacı Məhəmməd: 9,s7
Şəyh Ne'mətullah: 2,s7
Şəyh Nizami: 19,s6
Şeyx Əli Hacı Həsənəli: 5,s7
Usta Zeynal: 6,s8
Vartan Vay: 15,s8
Xacə Kor Əli: 6,s6
Xanlarbəy Ağayəv: 12,s6
Xəlilov Məhəmmədqulu Şuşalı: 1,s3
Zakir Əlqadiri: 16,s3

4.8. Ünlem Grubu

a balam! : 1,s11
a kişi: 14,s2
afərin qoçaq: 13,s5
ah, bir halıma yanan yoxdur: 5,s4
Ax! Eylədilər işləri düşvar cavanlar: 17,s4
Ax, Vilhelm, Vilhelm: 22,s11

ay alan: 23,s4

ay aman: 8,s5

ay arvad: 14,s4

ay başın batsın: 8,s5

ay başına dönüm: 7,s6

ay camaat: 24,s6

ay canım: 2,s5

ay dad: 7,s7

ay dilsiz-ağılsız: 19,s5

ay haray: 7,s7

ay kişi: 20,s6

ay köhnələr: 16,s4

ay Molla dayı: 21,s5

ay Molla əmi: 2,s5

ay Molla Nəsrəddin əmi: 21,s6

ay müsəlman qardaşlar:14,s5

ay müştəri: 3,s7

ay qardaş: 20,s6

ay qoca Fartdax: 14,s4

ay yaşdılar: 16,s4

ay yazıq İranlIlar: 19,s4

barakallah ağaya!: 5,s6

bəs bu nə sözdür ki: 5,s5

bəs camaat niyə başa düşmürlər ki: 2,s5
bəs demə ki: 2,s6

dədəm vay!: 1,s6

ey adil Allah: 15,s4

ey Davud: 10,s7

ey firqeyi-noməsləkan: 2,s8

ey füqəra: 6,s7

ey kaş: 3,s4

ey mənim din qardaşlarım: 5,s6

ey müsəlman qardaşlar: 14,s5

ey vətən övladı: 19,s4

ey vükəla: 19,s4

ey, apar, apar: 14,s2

eyvah, şəkililərin çırağı: 17,s5

haray basdım ax, vay, aman qaçmayın!: 1,s6

Lailahe illallah! : 1,s8

ey Qeyrətin kanları! 1,s5

Nəyləyim, ey vay: 16,s4

Ox! Ox!.. Batdı ox Dövlətin eyninə: 1,s6

rəhm eylə eyvah: 15,s4

Va...h! Bu imiş dersi-üsuli-cedid: 20,s4

vay, bir dərdimə qalan yoxdur: 5,s4

vay, zalım oğlu: 7,s7

ya rəbbül-aləmin: 6,s11

yaşa, ey möhtərəm “Din və məişət: 3,s5

yaşasın balaca qızınız: 2,s6
yaşasın Niyazi, yaşasın Ənvər!: 1,s7

4.9. Sayı Grubu

altı min: 13,s5

beş min: 7,s3

beş yüz: 7,s6

bir milyon iki yüz min: 15,s8

bir milyon: 7,s5

doxsan doqquz: 11,s5

dörd min: 23,s5

dörd yüz altı: 16,s7

dörd yüz: 8,s8

elli iki: 5,s7

iki min: 5,s4

iki yüz min: 5,s5

iki yüz yetmiş milyon: 2,s4

iki yüz: 7,s5

iyirmi beş: 23,s5
iyirmi bir: 1,s6
iyirmi min: 7,s5
on beş min: 7,s2
on beş: 4,s5
on beş: 6,s8
on dörd: 3,s7
on iki: 17,s6
on milyon: 7,s5
on milyon: 7,s5
on yeddi: 5,s7
oniki: 5,s5
otuz milyon: 14,s5
otuz min: 13,s5
sekkiz min: 13,s4
üç yüz əlli min: 2,s8
üç yüz milyon: 21,s4
üç yüz min: 17,s5
üç yüz: 7,s6
üç-dört min: 1,s8
yirmi-otuz min: 1,a8
yüz elli min: 2,s7
yüz elli: 7,s6
yüz min: 19,s5
yüz qırx dörd: 14,s5

4.10. Birleşik Fiil Grubu

4.10.1. Bir Hareket Bildiren Birleşik Fiiller

4.10.1.1. Etmek Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller

arzu etmək: 6,s6
ataş etmək: 1,s6
azad etmək: 3,s6
bəhs etmək: 14,s6
bərpa etmək: 3,s6
bəyan etmək: 2,s7-6,s7
büxl etmək: 20,s5
cəm etmək: 11,s5
cəng etmək : 1,s5
çap etmək: 10,s6-15,s8
də'vət etmək: 10,s4
diqqət etmək: 3,s8-4,s8-5,s9-6,s9-8,s9-9,s9-10,s8-11,s8-12,s8-18,s3
duanəvislik etmək: 15,s6
əlhəzər etmək: 20,s4
fəth etmək : 1,s7
fikr etmək: 1,s6
gilay etmək: 4,s5
hazır etmək: 13,s6-20,s7
həlak etmək: 7,s7
hesab etmək: 2,s5
hökm etmək: 2,s7
hörmət etmək: 14,s7
hücum etmək: 1,s6
icad etmək: 16,s4
imdad etmək: 16,s4
inkar etmək: 1,s4

əfv etmək: 2,s7
əhd etmək: 10,s8
e'lan etmək: 11,s517,s5
izhar etmək: 1,s4-9,s6
kəsb etmək:3,s7-7,s6
kifayət etmək: 15,s8
kömək etmək: 1,s6
lə'nət etmək: 7,s6
mə'lum etmək : 1,s7
məcbur etmək: 5,s5
mə'na etmək: 9,s5
mənzil etmək: 2,s5
mərhəmət etmək: 1,s8
məzəmmət:etmək 7,s6-13,s6
moizə etmək: 7,s4
mollalıq etmək: 2,s7
mualicə etmək: 9,s6
mulahizə etmək: 1,s8
müdaxilə etmək: 11,s7
müzakirə etmək: 3,s7-7,s5-10,s4
müzayigə etmək: 11,s9
müzayiqə etmək: 4,s7
nağıl etmək: 3,s9-11,s6
nazil etmək: 2,s7
nikah etmək: 18,s6
niyaz etmək: 1,s6
pişvaz etmək: 1,s7
protest etmək: 16,s7
qəbul etmək: 3,s6
qəsəm etmək: 9,s4
qiley etmək: 2,s5
qulluq etmək: 16,s9-17,s9-18,s9-19,s9
qusl etmək : 5,s7
razılıq etmək: 12,s5-18,s6
rədd etmək: 19,s7
rəftar etmək: 1,s4
rəhm etmək: 2,s7

irad etmək: 16,s4
isnad etmək: 9,s5
ittifaq etmək: 23,s7
rəvayət etmək: 6,s6
rücu etmək: 2,s6-12,s8
rücu etmək: 2,s6-3,s6-4,s7
sənət etmək: 7,s6
sərf etmək: 14,s8
sə'y etmək: 3,s7
seyr etmək: 5,s5
sirayət etmək: 22,s6
soxbət etmək: 2,s6
sual etmək: 4,s7-6,s6
şad etmək: 16,s4
şikayət etmək: 2,s5-15,s8-19,s5-22,s7
şükür etmək: 2,s5
şüru etmək: 2,s7
ta'sir etmək: 1,s6
təbrik etmək: 17,s5
təəccüb etmək: 8,s6-14,s7
təfavüt etmək: 3,s9
tələb etmək: 4,s6-7,s5
təmənna etmək: 6,s7
tə'mir etmək: 8,s6
təng etmək: 1,s5
təqdim: 1,s8
tərəqqi etmək: 11,s5
tə'rif etmək: 1,s4
təsdiq etmək: 1,s10
təsdiq etmək: 5,s7
təsdiq etmək: 7,s6
təşkil etmək: 3,s6
tevekkül etmək: 1,s5
Təvəqqə etmək
Təvəqqə etmək: 2,s6-2,s7-4,s5-15,s2-17,s6 -20,s6
təvəqqə etmək: 1,s11
ümid etmək: 8,s5

və'də etmək: 3,s5
vəfat etmək: 6,s7-9,s7
xahiş etmək: 7,s5-9,s5-11,s6
xatircəm etmək: 2,s7
xərc etmək: 2,s5
xidmat etmək: 1,s6
xudahafis etmək: 1,s8
zəbt etmək: 15,s8-17,s5
zəmanət etmək: 11,s8
zəmanət etmək: 3,s9
zikr etmək: 2,s7
zövqyab etmək: 3,s7
zühur etmək: 14,s6

4.9.1.2. Olmak Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiller

adət olmaq: 3,s4
akt olmaq: 1,s6
alimi-dindar olmaq: 1,s4
Allah'ın iltifatı ol: 1,s5
and olmaq: 1,s8-12,s6-12,s7
arxayın olmaq: 13,s7
asi olmaq: 1,s6
aşkar olmaq: 4,s5
ayıb olmaq: 3,s5
ayrı olmaq: 13,s5
baki olmaq: 12,s5
başağrısı olmaq: 2,s7
bedgüman olmaq : 1,s7
bərqərar olmaq: 10,s6
biabır olmaq: 22,s7
buğ olmaq: 19,s5
cəm olmaq: 13,s5
cür'ət olmaq: 3,s4
çarə olmaq: 18,s6
danışıq olmaq: 2,s7
dar olmaq: 1,s4
daxil olmaq: 8,s6
dərs olmaq: 23,s5
dərsi-ibrət olmaq: 3,s4
dilazar olmaq: 1,s4
duanevis olmaq: 5,s7
düçar olmaq: 3,s5
ehtiyac olmaq: 19,s5
ehtiyatlı olmaq: 1,s3 4,s5-18,s3
ərz olmaq: 18,s5
əyan olmaq: 1,s6
faidəbəxş olmaq: 18,s4
faidəmənd olmaq: 20,s6
fəna olmaq: 5,s4
fəramuş olmaq: 13,s5
giribandəst olmaq: 5,s3
hacət olmaq: 3,s4
hacı olmaq: 3,s6
hamilə olmaq: 3,s6
hazır olmaq: 5,s10-6,s10-7,s10-8,s10 -9,s10-10,s10-14,s4-20,s8-23,s3-24,s3
həkim olmaq: 5,s7
həlak olmaq: 7,s7
ibrət olmaq: 21,s5
imam olamaq: 1,s4
kabab olmaq: 12,s6
kasıb olmaq: 10,s7
kaş olmaq: 4,s4
kunfəyəkun olmaq: 18,s4

4.10.1.2. Eyləmek/ Eləmek Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiler

abad eləmək: 10,s5
aciz eləmək: 14,s5
adət eləmək: 1,s7-21,s4
alış-veriş eləmək : 1,s7
and içmmək: 6,s5
arz eləmək: 8,s7
aşiq eləmək: 20,s7
bakot eləmək: 2,s8
bayram eləmək: 14,s8
bənd eləmək: 8,s7
bidad eləmək: 10,s6
cadubazlıq eləmək: 4,s6
cindarlıq eləmək: 5,s7
cindarlıq eləmək: 5,s7
çap eləmek: 1,s5,s8-2,s6-8,s6
darğalıq eləmək: 4,s6
dava eləmək: 3,s6-19,s7
daxil eyləmək: 17,s4
dəfn eləmək: 9,s7
dilşad eləmək: 17,s7
dinsiz eyləmək: 20,s5
diqqət eləmək: 1,s3-17,s6
dürüst eləmək: 1,s7
ehsan eləmək: 9,s6
ehtiyatlı eləmək: 1,s3
əks eyləmək: 18,s4
əlac eləmək: 5,s7
əmsak eləmək: 14,s4
ərz eləmək: 2,s4
əsər eyləmək: 18,s4
e'tina eləmək: 10,s5
faş eyləmək: 17,s4
fərmayiş eləmək:7,s6
fəxr eləmək: 14,s4
fot eləmək : 1,s8
giriftar eləmek: 1,s4
güman eləmək: 1,s6-5,s5-18,s6
hesab eləmək: 3,s6
hifz eləmək: 10,s6
hökm eylemek 1,s5
icad eləmək: 5,s7-17,s6
iktifa eləmək: 17,s8
insaf eləmək: 16,s6
isbat eləmək: 4,s5
israf eləmək: 21,s6
kifayət eləmək: 15,s8-16,s5
lal eləmək: 11,s5
lə'nət eləmək: 6,s11
maslahat eləmək:8,s6
məzəmmət eləmək:1,s4-21,s5
məşğuliyyət eləmək: 8,s8
molla eləmək: 13,s1
mülahizə eləmək: 16,s5
müştaqi-qəflət eyləmək: 2,s8
nahaq eləmək: 5,s6
narazı eləmək: 1,s7
nəşr eləmək: 4,s6
nikah eləmək: 10,s10
niyyət eləmək: 13,s7
pak eləmək: 14,s4
panimat eləmək: 6,s5
pərişan eləmək: 17,s8
pişnihad eləmək: 21,s5
qadağan eləmək: 19,s5
qərqi-cəhalət eyləmək: 2,s8
qət eləmək:3,s9

rahmat eləmək: 2,s7
rədd eləmək: 3,s6-9,s7-14,s6-20,s6
rücu' eləmək: 18,s8
rüsvay eləmək: 5,s5-9,s6
sə’y eləmək: 23,s5
səbir eləmək : 1,s8
səfər eləmək: 4,s7
sərf eləmək : 2,s5-4,s6-15,s8
siğə eləmək: 14,s4
sual eləmək:7,s4
sülh eyləmək: 18,s5
şərəfraz eləmək: 24,s5
şikayət eləmək: 3,s6-6,s5
şulukluq eləmək: 15,s6
şükür eləmək: 18,s7
ta’til eləmek: 1,s5
tamah eləmək: 18,s5
tar eləmək: 17,s4
təəccüb eləmək:8,s6-10,s5
təhqiq eləmək: 8,s8
təkfir eləmək: 23,s5
təklif eləmək: 21,s6
tə'lim eləmək: 20,s4
tərəqqi eləmək: 2,s4-14,s1
tərk eləmək: 4,s6
təsdik eləmək: 15,s5-17,s6
təşəbbüs eləmək: 10,s4
təvəqqə eləmək: 9,s5
ticarət eləmək: 3,s8-4,s85,s9-6,s9-8,s9-9,s9-10,s8-11,s812,s8
tulani eləmək: 10,s6
vəfa eləmək: 15,s6
xahiş eləmək: 13,s4
xarab eləmək: 15,s8
xəbərdarlıq eləmək: 14,s5
xəlq eləmək: 2,s6-19,s6
xərc eləmək : 3,s6
xəyal eləmək : 1,s8-2,s5
xeyir-dua eləmək: 22,s5
yəqin eləmək: 2,s5
yəqin eləmək: 22,s4
zəbt eləmək: 4,s6-14,s8
zirü zəbər eləmək: 23,s5
zülm eləmək: 14,s8

4.10.1.3. Kılmaq Fiili ile Kurulan Birleşik Fiiler

insaf qılmaq: 7,s5
kəsb qılmaq: 1,s4
namaz qılmaq: 13,s1
rədd qılmaq: 13,s5
rəhm qılmaq: 1,s8

4.10.1.4. Diğer Yardımcı Fiiller ile Kurulan Birleşik Fiiller

aciz qalmaq: 16,s6
and içmək: 11,s7
and vermək: 16,s7
baş vermək: 6,s5
başa düşmək: 7,s6
borçlu bilmək: 8,s6
iman gətirmək: 7,s7
dost tutmaq: 3,s6
əl çəkmək: 1,s8
ərizə vermək: 3,s7-17,s8
feyz almaq: 19,s6
hamilə qalmaq: 5,s5
heyran qoymaq: 17,s5
qəvama qəlmək: 14,s6

kec qalmaq: 1,s5

kifayətsiz qoymaq : 1,s7

lazım bilmək: 16,s8

lə'nət oxumaq: 16,s4

məəttəl qalmaq: 2,s6-2,s7-20,s6

nəzərə almaq: 18,s7

qanimət bilmək: 1,s6

od vurmaq: 2,s5

qarar qoymaq: 1,s6

rast salmaq: 8,s5

razı qalmaq: 2,s5

söz vermək : 1,s7

teleqraf vurmaq:4,s6

tərtib vermək: 15,s5

təşrif gətirmək: 8,s4

vəlvələ salmaq: 15,s8

zəhmət çəkmək: 19,s8

zerer çekmək : 1,s7

4.10.2. Bir Hareketi Tasvir Eden Birleşik Fiiller

4.10.2.1. Yeterlik Anlamlı Birleşik Fiiller

alabilmək: 10,s5

anlıyabilmək: 11,s6

asabilmək: 20,s7

atabilmək: 5,s7

bəcərəbilmək: 5,s6

çap edəbilmək: 11,s7-13,s7-24,s7

çatabimək: 8,s8-10,s6-14,s1

çəkəbilmək: 19,s2

çıxabilmək: 10,s6

çıxardabilmək: 10,s6

çıxardabilmək: 3,s8

danışabilmək: 13,s4

daxil eliyəbilmək: 18,s7

dərs verəbilmək: 12,s8

deyəbilmək: 18,s6

düşəbilmək: 19,s6

düzəldəbilmək: 17,s8

edəbilmək: 1,s5-4,s5,s6-10,s4-19,s4,s5

eləyəbilmək: 13,s4

feyz alabilmək: 19,s7

gətirəbilmək: 11,s5

göndərəbilmək: 11,s6

içəbilmək: 1,s8-4,s7-8,s6-19,s4

inanabilmək: -22,s5

kəşfədebilmək: 8,s6

olabilmək: 1,s7-2,s6-3,s7-7,s7- 8,s6-10,s6-15, s6-20, s6

oturabilmək: 13,s6

oxudabilmək: 12,s1

oxuyabilmək: 14,s5

qanabilmək: 2,s6

qazanabilmək: 10,s6

qoyabilmək: 10,s7

qurtarabilmək: 4,s6

sahiblənəbilmək: 22,s5

sığışdırabilmək: 7,s7

tanıyabilmək: 4,s6

tapabimək: 8,s8-9,s6-15,s7-18,s7-23,s5

tapılabilmək: 21,s5

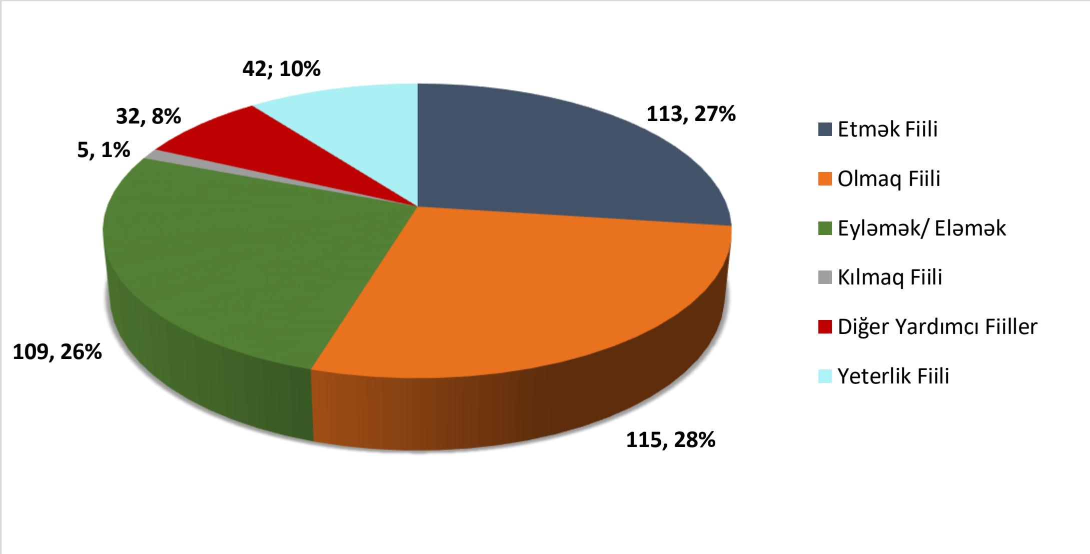
tutabilmək: 17,s6-22,s7

verebilmək: 2,s4-17,s6-18,s6

yazabilmək: 1,s8-13,s4

yetiştirəbilmək: 19,s7

Şekil 4.6. Molla Nasreddin Dergisinde Kullanılan Yardımcı Fiillerin Oranı

Araştırmamızda yardımcı fiillerle kurulmuş dört yüz on yedi birleşik fiil tespit edilmiştir. Birleşik fiillerin sayılar ve yüzdelik oranları yukarıdaki grafikte verilmiştir.

SONUÇ

Söz varlığı, bir dile ait olan kelimelerin tamamı olarak tanımlanır. Kelime hazinesi, sözcük dağarcığı, sözcük hazinesi ve vokabüler olarak da adlandırılan söz varlığı, aslında daha geniş bir kapsama sahiptir. Dil araştırmalarında söz varlığı "*temel söz varlığı*", "*yabancı söz varlığı*", "*deyimler ve atasözleri*", "*ilişki sözleri", "kalıplaşmış sözler", "terimler"* ve *"çeviri sözcükler"* olmak üzere alt başlıklar altında incelenir.

Bu tez çalışmasında, Azerbaycan edebiyatının ilk mizah dergisi olan ve bir akım oluşturan Molla Nasreddin'in 1909 yılına ait 24 sayısı, söz varlığı açısından incelenmiştir.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. "Birinci bölüm" söz varlığı ve kelime grupları hakkında bilgi vermektedir. "İkinci bölüm" kavram alanları bakımından kelime tasnifini içermektedir. Bölümde 42 başlık altında toplamda 3170 kelime tespit edilmiştir. Tasnifte en fazla kelime barındıran başlıkları şu şekilde sıralayabiliriz: Birinci sırada 510 kelime ile *kişi adları*, ikinci sırada 476 kelime ile *insanların ve varlıkların durumunu niteleyen kelimeler*, üçüncü sırada 406 *manevi hayat ve insana ait duygu ve davranışlar,* dördüncü sırada ise *dini ifade ve anlam içeren kelimeler* yer almaktadır. Bu bölümde mesleki terimler ayrı olarak ele alınmıştır. Dergide 211 mesleki terim tespit edilmiştir. İlk sırada Edebiyat alanında 54 kelime ve ikinci sırada hukuk alanında 34 kelime yer almaktadır. Sağlık 33, müzik ve görsel sanatlar 33, matematik 13, uzay ve gök bilimleri 12, fizik, kimya ve biyoloji 23, mantık ve ruh bilimi 4, tarih 5 olarak tespit edilmiştir. İkinci bölümde dergide tespit edilen 6 atasözü, 48 deyim, 16 dua, 6 beddua, 6 yemin ve 7 yalvarma sözü bulunmaktadır. Bu bölümde ayrıca en sık kullanılan 100 isim ve 100 fiil yer almaktadır.

Çalışmamızın 'Üçüncü bölümü' ise yabancı söz varlığına ayrılmıştır. Toplamda alıntı kelime sayısı 1801'dir. *Almanca* kelimelerin *Rusça* üzerinden alıntılanmıştır. En fazla alıntı 1037 kelime ile *Arapça* ve 405 kelime ile *Farsçadan* yapılmıştır. Diğer dillerden yapılan alıntı kelimelerin sayısı ise şöyledir: *Arapça-Farsça* alıntılar 70, *Farsça-Arapça* alıntılar 46, *Rusça* alıntılar 97, *Fransızca* alıntılar 61, *İngilizce* alıntılar 12, *Almanca* alıntılar 12, *İtalyanca* alıntılar 7, *Hollandaca* alıntılar 1, *Soğdakça* alıntılar 1'dir.

‘Dördüncü bölümde’ dergide de kelime grupları incelenmiştir. Toplamda 6782 adet kelime grubu tespit edilmiştir. Kelime gruplarında isim tamlamaları 2272 adet ile en fazla kullanılan kelime grubu olmuştur. Sıfat tamlamaları grubu 1644 adet ile ikinci sıradadır. Diğer kelime grupları: Tekrar grubu 126, edat grubu 623, bağlama grubu 1359, unvan grubu 68, birleşik isim grubu 188, ünlem grubu 56, sayı grubu 39, birleşik fiil grubu 417 olarak tespit edilmiştir.

Molla Nasreddin dergisi kendine has üslubu, ele aldığı konular, ince hiciv anlayışı, kendine ait atasözleri, bilmeceler, şiirler, maniler ve lügati ile mizah unsuru olmuştur. Tek gayesi Azerbaycan sahasında millî bilinci oluşturmak, sosyal, siyasi ve dini sorunlara çözüm aramak olan dergi, aynı zamanda da İslam coğrafyasında devam ede gelen çarpıklıklara dikkat çekmeye çalışmıştır. Molla Nasreddin Azerbaycan edebiyatında ve basınında derin etkiler bırakmıştır.

Söz varlığı ile ilgili bu çalışmada, dergiden taranarak elde edilen söz varlığı hakkında şu sonuçlar çıkarılabilir:

Kavram alanlarında kişi isimlerinden sonra en çok kullanılan kelimeler, insan ve varlıkları niteleyen kelimelerdir. Bu da bir mizah ve hiciv dergisi olan Molla Nasreddin’in tasvir, betimleme ve benzetme gücünü ortaya koymaktadır. Derginin ele aldığı konulardan biri de molla ve din adamlarının yanlış din anlayışı ve dini suistimal ederek halkı cahil bırakmasıdır. Dergide tazyikli bir şekilde eleştirilmiş ve yerilmiş olan bu durum, derginin söz varlığına da yansımıştır. Dolayısıyla dini ifade ve anlam içeren *molla, hudahafiz, müsəlman, cin, hacı, günah, haram, nəvruz, camə* gibi kelimeler dergide çok fazla yer alır ve tekrar edilir. Sosyal hayat açısından da oldukça zengin olan dergide *nikah, düğün, toy, yoldaş, eyd (bayram), qonşu;* aile ve akrabalık bildiren *ağa, ata, baba, bibi (hala), gelin, emmioğlu, uşaq, enişde*; dil ve ırk isimleri olan *Türk, Bulgar, Hindî, Urus, Yohidi, İngilis, Farsça*; meslek adları *çalgıcı, mamaca (ebe), doktor, dərzi, hanbalçı, çöpçü* gibi kelimelerin çokluğu dikkat çekmektedir. Ayrıca dergide fazla sayıda geçen *bit, bire* (pire), *ilan* (yılan) *aslan, məymun* gibi hayvan isimleri hiciv ve mizah aracı olarak kullanılmıştır. Dergi, bir mizah dergisi olmasına rağmen dünyadan ve yakın coğrafyadan bihaber değildir. Dergide geçen ülke, bölge şehir isimlerinin çokluğu bunun kanıtıdır. Ülke olarak *Osmanlı, Amerika, Misir, Yaponiya (Japonya), Finlandiya, Fas* gibi 20 Ülke, *Asya, Amerika, Mançurya*

gibi 18 kıta ve bölge; *İstanbul, Moskva, Batum, Londra, Paris, Kaliforniya, Berlin, Kars, Lissabon, Ağrı* gibi 90 şehir ismi geçmektedir.

Dergide en fazla yabancı söz varlığı *Arapça* ve *Farsçaya* aittir. Bu durum Azerbaycan ile bu dilleri konuşan ülkelerin yakın bir coğrafyada olması ve yüzyıllardır süre gelen aynı inanç sistemi, İslamiyet ile açıklanabilir. Burada asıl dikkat çeken husus Osmanlı üzerinden Azerbaycan'a da ulaşan batılılaşma, muhasır medeniyetler seviyesine ulaşma arzusu ile *Fransızcadan* alıntılanan kelimelerdir. *Arapça*, *Farsça* ve yakın temasta olunan *Rusçadan* sonra 61 ile en fazla kelime *Fransızcaya* aittir. Fransa ve Azerbaycan arasındaki coğrafik konum ve derginin halkın anlayacağı sade bir dil ile yazma fikri düşünüldüğünde, ortaya çıkan bu sonuç dikkat çekicidir.

Kelime gruplarına baktığımızda ise isim ve sıfat tamlamaları 3436 ile en fazla kullanılan gruptur. Tamlamalar içinde *Arapça* ve *Farsça* tamlamaların sayısı sadece 296'dır. İsim ve sıfat tamlamalarının oranı ise %85 *Türkçe*, %15 *Arapça* ve *Farsça* tamlamalar olarak saptanmıştır. Bu durum Molla Nasreddin dergisinin halkın anlamayacağı yabancı tamlamalardan kaçındığının ve *Türkçe* kurulan tamlamalar kullandığının, yani derginin ilk sayısında belirttikleri gibi halk dilini düstur edindiklerinin bir göstergesidir. Bağlama grupları, edat grubu, ünlem grubu, unvan grubu, sayı grubu, birleşik isim ve birleşik fiil grubunun sayısı da küçük hacimli bir dergi için azımsanmayacak kadar çoktur.

Türk dünyasında ortak edebî dil tartışmalarının olduğu, Azerbaycan'da konuşulan Türkçenin söz varlığının ve gramerinin edebî dil açısından yetersiz görüldüğü bir dönemde Molla Nasreddin, sade ve akıcı bir dil kullanarak bir ekol haline gelmiştir.

Molla Nasreddin dergisi üzerine daha önce içerdiği konular ve basın hayatındaki yeri üzerine çalışmalar yapılmış fakat söz varlığı üzerine bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu tez çalışması böyle bir eksikliği gidermek amacıyla yapılmıştır.

KAYNAKÇA

ABDULLAYEV, B. / ƏSGƏRLİ, M. / ZƏRİNƏZADƏ, H. (2005). *Klassik Azərbaycan ədəbiyyatında işlənən ərəb və fars sözləri lüğati,* Şərq-Qərb. Bakı

ADIGÜZEL, S. (2007). *Tiflis Edebî Muhitinde Molla Nasreddin Dergisi ve Dergide Tartışılan Konular*, Bilig, Bahar / sayı 41.

AKSAN, D. (1999). *Türkçenin Gücü*, Bilgi Yayınevi.

AKSAN, D. (2003). *Her Yönüyle Dil*, Ankara: TDK Yayınları.

AKSAN, D. (2002). *Anadilimizin Söz Denizinde*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

AKSAN, D. (2018). *Türkçenin Sözvarlığı*, Ankara, Bilgi Yayınevi.

AKSOY, Ö. A. (2013). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İstanbul: İnkılâp Kitapevi.

AKSOY, Ö. A. (1988). *Atasözleri ve Deyimler,* Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten,-1962, TDK Yay.:217, Ankara, 1988.

ALTAYLI, S. (1994). *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü*, II. Cilt, MEB Basımevi, İstanbul.

ALIŞIK, G. S. *Azerbaycan Türkçesi*, Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi / Türkiye

ASKER, A. (2015). Azerbaycan'da Milli Kimlik İnşasında Sosyo-Ekonomik Etkenler ve Millet Olgusunun Fikri Temelleri (19. Yüzyılın Sonu - 20. Yüzyılın Başı). *Yeni Türkiye, 53*, 516-535.

AŞIRLI, A. (2009). *Azərbaycan mətbuatı tarixi*, 1875-1920, "Elm və Təhsil" Nəşriyatı, Bakı

AKPINAR Yavuz (1994), *Azeri Edebiyatı Araştırmaları*, Dergâh Yayınları, İstanbul,

Atalar Sözleri (2013), Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Folklor İnstitutu, Bakı.

Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. (2006). Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Dörd Cild, Şərq-Qərb, Bakı

Azərbaycan Dilinin Orfoqrafiya Lüğəti. (2004). Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Lider Nəşriyyat, Bakı.

BANGUOĞLU, T. (2007). *Türkçenin Grameri*, TDK Yayınları, Ankara.

BANGUOĞLU, T. (1957). *Türk Grameri İçin Monografiler: II - Türkçede Benzerlik Sıfatları*. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı- Belleten, 5, 13-27.

BURAN, A. / Alkaya Ercan. (2009). *Çağdaş Türk Lehçeleri,* Akçay Yay. Ankara.

DURMUŞ, M. (2008). *Azerbaycan Sahası Türk Edebiyatında İlk Süreli Yayın Faaliyetleri ve "Molla Nesreddin Dergisi*", Turkish Studies.

ERGİN, M. (2013). *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul.

GÖKDAYI, H. (2008). *Türkçede Kalıp Sözler*. Bilig , (44) , 89-110 .

HABİBBEYLİ, İ. (2016).).*"Molla Nəsrəddin" ədəbi məktəbi və mollanəsrəddinçilik, Azərbaycan qəzeti*, Aprel -cı İl www.science.gov.az

HACIEMİNOĞLU, N. (1974). *Türk Dilinde Edatlar*, MEB Basımevi, İstanbul.

HATİBOĞLU, V. (1964). *Kelime Grupları ve Kuralları*, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı- Belleten, 11, 203-244.

HÜSEYNZADE, R. L. Oğlu. (2015). *Molla Nasreddin" Dergisi Hakkında Birkaç Söz ve Eğitim Meselleri,* www.aqra.az, Ağustos.

KARAHAN, L. (2014). *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

KERİMOĞLU, C. (2017). *Genel Dilbilimine Giriş*, Pegem Akademi, Ankara.

ABDULAYEV, B./ƏSGƏRLİ, M. / ZƏRİNƏZADƏ, H. (2004). *Klassik Azərbaycan ədəbiyyatında işlənən ərəb və fars sözləri lüğəti,* İki Cilddə, Şərq-Qərb, Bakı.

KOÇ, E. (2018). *Çarlık Dönemi Azerbaycan Matbuatı Üzerine Bir İnceleme*, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı. 60, s.181-196.

KORKMAZ, Z. (1962). *uçun~üçün~için vb. Çekim Edatlarının Yapısı Üzerine*. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten 9, 31-35.

QULİYEVA, A. / Soltanov, Məmmədxan (2019). *Atalar Sözü və Məsəllər*, Bakı

QULİYEV, Ə. / Əliyeva Nuray. (2017). *Naxçıvan dialekt və şivələrinin lüğəti*, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Naxçıvan Bölməsi İncəsənət, Dil və Ədəbiyyat İnstitutu,Naxçıvan.

MƏHƏMMƏD qızı ABDULLAYEVA, T. (2014). *Azərbaycan ədəbi fikrində qərbçilik meylləri* (XX əsrin əvvəlləri), Bakı.

Molla Nəsrəddin (2002), Azərbaycan Respublikası Elmlər Akademiyası Nizami Adına Ədəbiyyat İnstitutu, On Cilddə (1906-1931). II. Cild (1908-1909), Azərbaycan Dövlət Nəşriyatı, Bakı.

Molla Nəsrəddin (2005), Azərbaycan Respublikası Elmlər Akademiyası Nizami Adına Ədəbiyyat İnstitutu, On Cilddə (1906-1931). III. Cild (1909-1910), Çinar-Çap Nəşriyyatı, Bakı.

ORUCOVA, A. (2014). *Celil Memmedguluzade'nin Eserlerinde Osmanlı Tarihi, Dili ve Edebiyatı,* A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 261-272 [TAED] 52, ERZURUM.

ORUÇ, Ş. (2016). *Türkçede Ana Dil ve Ana Dili*. Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature, 2 (1), 311-322. Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/littera/issue/19389/205883

PARLATIR, İ. (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü,* Yargı Yayınevi, Ankara

ÖZKAN, M. / Sevinçli, Veysi. (2013). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*, İstanbul.

SAĞLAM, M. (2001). *Atasözleri ve Deyimlerde İmgelem*, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt:18, Sayı: 1, s. 45-51.

SAĞLAM, M. (2007). *Türkçedeki Terim Sorunsalı*, Türkbilig, (14), 168-176. https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkbilig/issue/52796/697142

SARIAHMETOĞLU, N. (2002), "Azerbaycan'da Eğitim ve Basın", Türkler, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, S. 19.

SWİETOCHOWSKİ, T. (Çev. Saadettin GÖMEÇ). (1991). *1920 Öncesinde Rus Azerbaycan'ında Milli Kimliğin Yükselişi ve Edebi Dil Politikası*, Ethnic and Radal Studies, 14/1 London.

Türkçe Sözlük (2011). Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

UYGUR, E. (2007). *Füyûzat ve Molla Nasreddin Dergilerinde Edebî Dil Tartışmaları*, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, Cilt 4. Sayı 4. Aralık

UYGUR, E. (2006). *Molla Nasreddin Dergisi'nde Felyetonlar*, Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, Cilt 3. Sayı 3. Eylül

YILDIRIM, İ. M. (2015). *Molla Nasreddin Dergisi ve Türkiye*, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 4/2. s. 658-666, TÜRKİYE

YILMAZ, H. (2012). *Mirza Ali Ekber Sâbir, The Azerbaijani Poet Mirza Ali Ekber Sabir,* Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies, XII/1. s.361-386.

KIRAN, Z. (2001). *Dilbilime Giriş*, Ankara, Seçkin.

TEZLER

BAYRAKDAR, S. (2008). *Yapısalcılığa Saussure ile Dilsel İletişim Arasında Eleştirel Bir Yaklaşım,* Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

BELEN, Mine (2016 Temmuz), Remzi Oğuz Arık'ın Eserlerinin Söz Varlığı ve Kelime Gruplar, Sakarya üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

KABIRI, Hajar (2012), Molla Nasreddin ve Füyuzat Dergilerinde Milli Kimlik Düşüncesi, Hacettepe Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

KOLİKPINAR Elif (2016), Azerbaycan Edebiyatında İlk Mizah Dergisi Molla Nasreddin Üzerine Bir İnceleme, Atatürk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

ÖZTÜRK, Şükran (2019 Mart), Sabahattin Ali'nin Romanlarında Söz Varlığı, Gazi Üniversitesi.

SEKMAN, Ayşegül (2020), Orhan Veli Kanık'ın Öykülerinin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

YILDIRAN, Maksut (2020 Ocak) H. Nihal Atsız'ın Sözlüğü ve Söz Varlığı, Sakarya Üniversitesi, Doktora Tezi.

Elektronik Kaynakça

URL 1. https://www.turkcenindirilisi.com/ 25.06.2020

URL 2. https://rusca-azerice.cevirsozluk.com/ 27.06.2020

Molla Nasreddin. (4 Ocak 1909). Tiflis

Molla Nasreddin. (11 Ocak 1909). Tiflis

Molla Nasreddin. (18 Ocak 1909). Tiflis

Molla Nasreddin. (25 Ocak 1909). Tiflis

Molla Nasreddin. (1 Şubat 1909). Tiflis

Molla Nasreddin. (18 Şubat 1909). Tiflis

Molla Nasreddin (15 Şubat 1909). Tiflis

Molla Nasreddin. (22 Şubat 1909). Tiflis

Molla Nasreddin. (1 Mart 1909). Tiflis

Molla Nasreddin. (8 Mart 1909). Tiflis

Molla Nasreddin. (15 Mart 1909). Tiflis

Molla Nasreddin. (22 Mart 1909). Tiflis

Molla Nasreddin. (29 Mart 1909). Tiflis

Molla Nasreddin. (5 Nisan 1909). Tiflis

Molla Nasreddin. (12 Nisan 1909). Tiflis

Molla Nasreddin. (19 Nisan 1909). Tiflis

Molla Nasreddin. (26 Nisan 1909). Tiflis

Molla Nasreddin. (3 Mayıs 1909). Tiflis

Molla Nasreddin. (10 Mayıs 1909). Tiflis

Molla Nasreddin. (17 Mayıs 1909). Tiflis

Molla Nasreddin. (24 Mayıs 1909). Tiflis

Molla Nasreddin. (31 Mayıs 1909). Tiflis

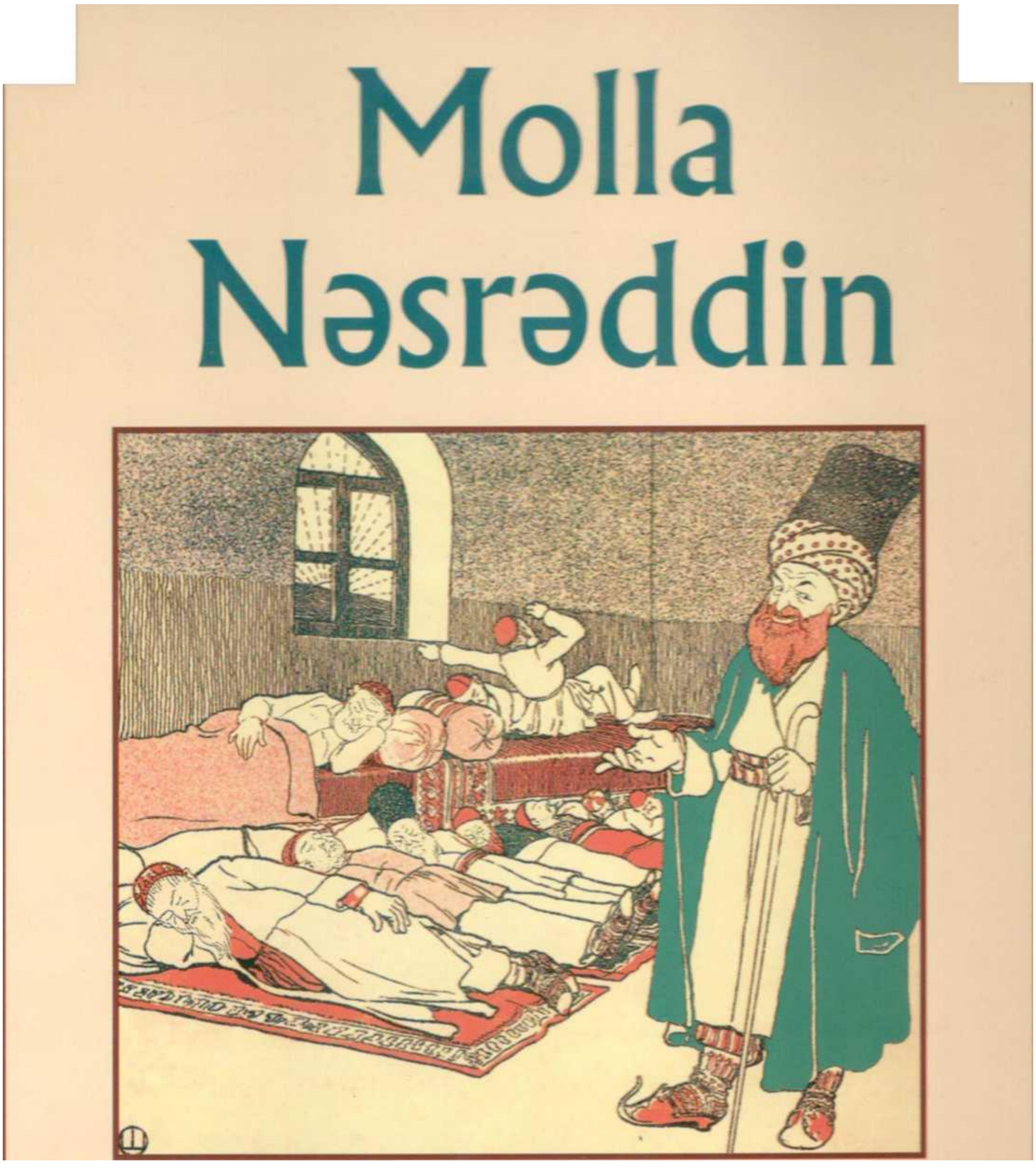
Molla Nasreddin. (7 Haziran 1909). Tiflis

Molla Nasreddin. (14 Haziran 1909). Tiflis

ŞEKİLLER LİSTESİ

EKLER

EK-1: Molla Nasreddin'in 7 Nisan 1906'daki ilk sayısının kapak resmi. Genelde kapak olarak bu resim kullanılmıştır.

MN Kapak resmi, uyuyan Müslümanları uyandırmaya çalışır.

EK-2: MN, 1909, Sayı:11, s.3

"Yox, yox, haramdır ona qulaq asmaq: oradan cin səsi gelir. (Ağdaşda)"

Gramofon üzerine çizilmiş bir resim.

EK-3: MN, 1909. Sayı:12, s.12

“Yaşasın məşruta”

“Bay, bay! Bu imiş məşruta? Yox, yox, bizə lazım deyil”

Meşrutiyetin ilanı üzerine çizilmiş bir resim.

EK-4: MN, 1909, Sayı: 14, s.12

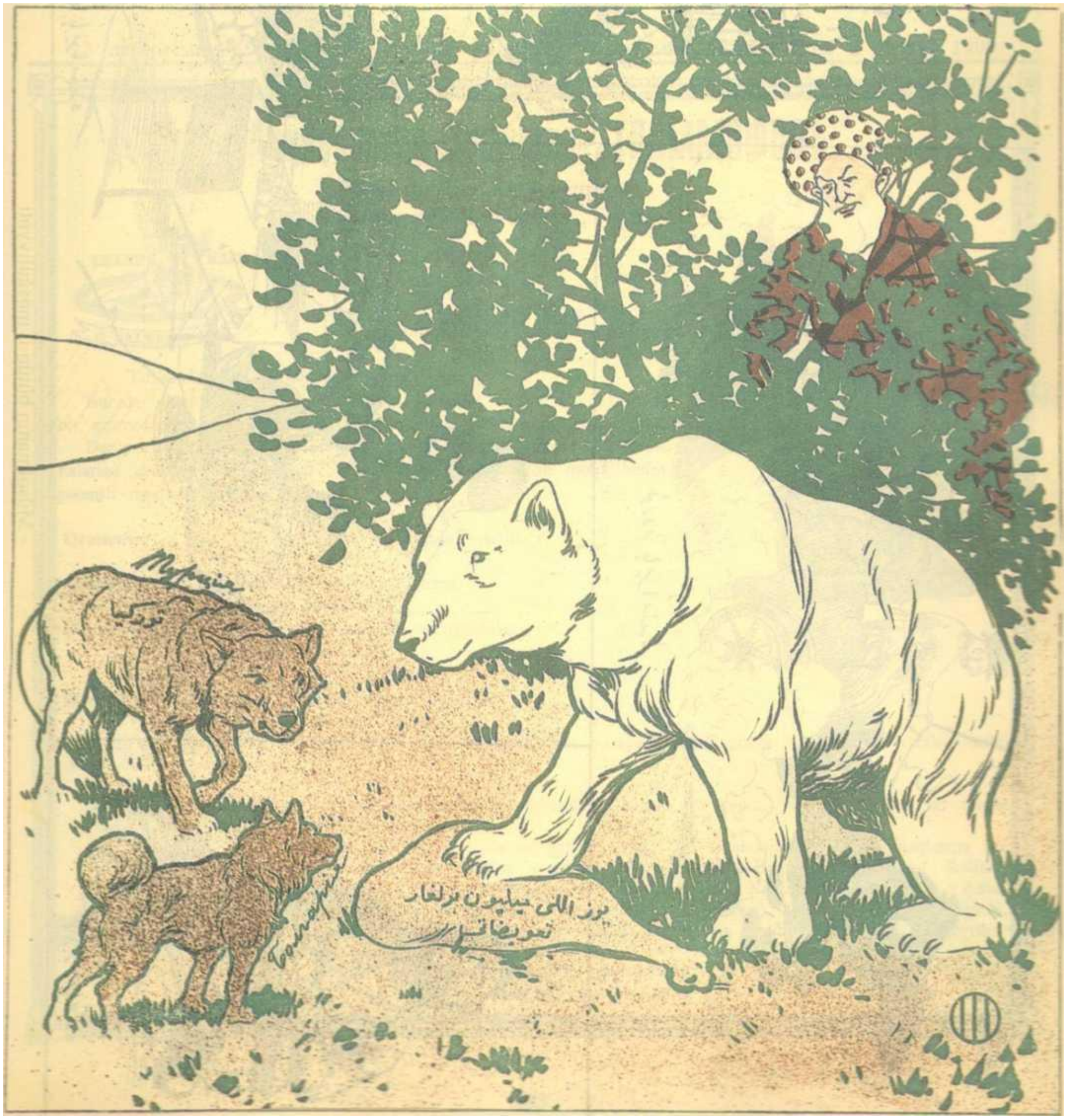
"Qızım, xalan sənə qırban, səni bir oğlana vermişəm ki, onun kimi gözəl və yaraşıqlı həç bu kənddə yoxdu"

"Xala, vallah, bu senin teklif elədiyin oğlan deyil, öldürsən də mən ona getmərəm"

Kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi üzerine çizilmiş bir karikatür.

EK-5: MN, 1909, Sayı:5, s.1

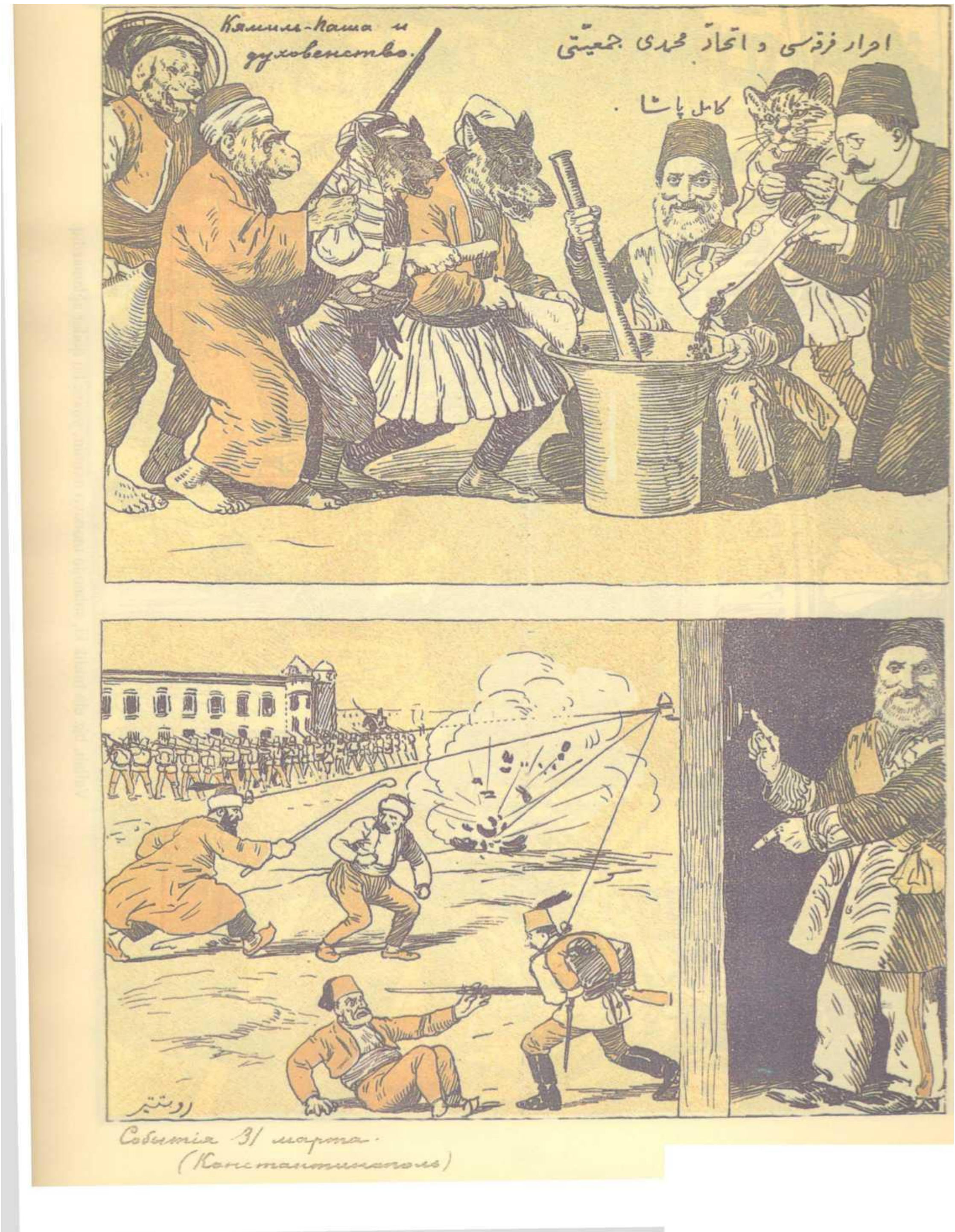

“Balkan məsələsi”

Balkan meselesini tasvir eden bir resim.

EK-6: MN, 1909, Sayı:15, s.11

“Kamil Paşa, Əhrar firqsiə və ittihadı- Məhəmmədı cəmiyyeti”

“İstanbul’da 31 Mart faciəsi”

Osmanlı memleketinde yaşanan olayları tasvir eden bir resim.

ÖZGEÇMİŞ

Banu DEMİREL, 1980 yılında Ankara'da dünyaya geldi. 2010 yılında Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü kazandı ve 2015 yılında bölümünden mezun oldu. 2015-2016 eğitim-öğretim güz döneminde Karabük Üniversitesi TÖMER'de (Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi) okutman olarak çalıştı. 2017 yılında Karabük Üniversitesi'nde Yeni Türk Dili alanında yüksek lisansa başladı.